

KARI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI
KONFERENCIA

TANULMÁNYKÖTET

*A tanulmánykötet a Hazai Tudományos Diákköri műhelyek támogatása,
NTP-HHTDK-15-0006 azonosítószámú „A fiatalok orientálása a gazdasági,
társadalmi és piaci folyamatok tudományos kutatása felé” című pályázat
keretében készült.*

Eger, 2016.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A Líceumi Paletta Különszáma

ISSN 1589-0147

Szerkesztette:

Dr. Tánczos Tamás
Csugány Julianna

A kiadásért felelős
az Eszterházy Károly Főiskola rektora
Megjelent a Líceumi Paletta gondozásában
Főszerkesztő: Estefán Bálint
Nyomdai előkészítés, borítóterv: Lonsták Márton

Megjelent: 2016-ban

TARTALOM

CSONKA LUCA	
A filmturizmus jelentősége, helyzete és hatásai Magyarországra Közgazdaságtudományi Szekció I. helyezés	6
KATONA FRANCISKA DORINA	
A molnárkalács borsodnádasdi hagyományának szerepe a turizmus fejlődésében Közgazdaságtudományi Szekció különdíj	15
KOLOZSVÁRI ROZÁLIA	
Esélyegyenlőségi terv, és annak alkalmazása az Agria Volán Zrt.-nél Közgazdaságtudományi Szekció III. helyezés	32
SZÜCS DÁVID	
Az információs és kommunikációs technológiák hatása a 21. felsőoktatásra Közgazdaságtudományi Szekció II. helyezés	51
GASKOVÁ BIANKA	
Generációs sajátosságok a digitális személyközi kommunikációban Kommunikáció és Médiatudományi Szekció I. helyezés	69
BESENYEI BALÁZS	
Irónia és paródia a videojátékokban Kommunikáció és Médiatudományi Szekció II. helyezés	86
ZSEBE BLANKA GRÉTA	
Működő területi autonómiák tapasztalatai – a gagauz területi autonómia (Moldova) Politikatudományi Szekció I. helyezés	101

ELŐSZÓ

A Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar TDK műhelyeiben évtizedek óta rendszeres és eredményes tehetséggondozó tevékenység folyik, ahol a hallgatók az oktatott tananyagot túlmutató, tudományos igényességű kutatásokat végeztek. A karon közgazdaságtudományi, kommunikációtudományi és a Bibó István (politikatudományi) tudományos műhely működik.

A legutóbbi Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia megrendezésére 2016. április 27-én került sor. A konferencián három szekcióban összesen huszonhét dolgozat került bemutatásra. A dolgozatok elkészítését és a szekciók munkáját harminchét kolléga és három hallgatói képviselő segítette. A bírálóbizottságok a hallgatók munkáját három első, öt második és három harmadik helyezéssel, valamint négy különdíjjal jutalmazták. A zsűri a 2017 tavaszán megrendezésre kerülő XXXIII. Országos Tudományos Diákköri konferenciára tíz pályaművet juttattak tovább.

Ebben a kötetben a legszínvonalasabb dolgozatok kivonatát közöljük, mellyel nem pusztán a már TDK keretek között bemutatott tudományos eredményeknek szeretnénk szélesebb publicitást teremteni, hanem a tudományos diákköri munka előtt álló hallgatók számára is igyekszünk *újabb motivációt adni*. A kötetben megjelenő kutatási eredmények megszületéséhez a hallgatók munkáján túl nélkülözhetetlen volt a témavezetők, a szekciók zsűritagjainak, valamint a TDK műhelyek tanárelnökeinek aktív közreműködése, melynek kapcsán a kötet szerkesztői ezúton is köszönetüket fejezik ki.

A kötetben megjelenő pályaművek szerzőinek és a témavezető kollégáknak gratulálunk, az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára továbbjutott hallgatóknak és konzulenseiknek sok sikert kívánunk!

Eger, 2016. június 7.

A FILMTURIZMUS JELENTŐSÉGE, HELYZETE ÉS HATÁSAI MAGYARORSZÁGRA

CSONKA LUCA

Turizmus-vendéglátás BA

Közgazdaságtudományi Szekció I. helyezés

Témavezető:

Dr. Molnár Csilla

egyetemi docens

FILMTURIZMUS. Sokan hallottak róla, de csak kevesen tudják mit is jelent pontosan. Kutatásom témájaként a filmturizmust, annak adottságait, termékfejlesztési lehetőségeit és hatását választottam, melynek indoka a személyes vonzódás a filmekhez és a bennük rejlő mély gondolatokhoz, kalandokhoz illetve a szakmai irányultság, melyet ebben a témában innovatív módon lehetne kamatoztatni. Remek lehetőségnek tartom Magyarország számára a filmturizmust, mint kínálati elemet a turizmus piacán, hiszen számos nemzetközi sikeres példával találkozhatunk kevesebb jó adottsággal és lehetőséggel.

A médiában sokszor jelennek meg hírek a hazánkban – elsősorban Budapesten – forgatott Hollywood-i produkciókról. Egy nemrég megjelent, a legkedveltebb forgatási helyszíneket rangsoroló felmérésben az első öt helyen európai nagyvárosok, köztük harmadikként Budapest szerepelt. Kiemelték, hogy fővárosunk elhelyezkedése, klasszikus épületei, az adókedvezmények, a szakmailag egyre képzettebb és tapasztaltabb, idegen nyelven is kommunikálni képes munkaerő, mind-mind Budapest mellett szólnak. De kihasználjuk-e valóban a filmturizmusban rejlő lehetőségeket, melyek úgy gondolom nemcsak a gazdaság, de az ország ismertsége és imázsa szempontjából is jelentősek? Tudják-e a nézők, hogy a film, amit éppen néznek, valóban hol játszódik, hiszen fővárosunk sokszor nem önmagát alakítja az egyes filmekben (az Evita forgatásán például Buenos Airest, a Vörös Zsaruban Moszkvát testesítette meg)?

Kutatásom fő célja tehát a filmturizmusban rejlő lehetőségek bemutatása,

Magyarország adottságainak és lehetőségeinek megismerése és a hazai lakosság e témájú tájékozottságának, érdeklődésének vizsgálata volt az előbb fel-tett kérdések megválaszolása mellett.

Munkám során az elsődleges és a másodlagos kutatás módszereit egyaránt felhasználtam. A kutatást a témában megjelent nemzetközi és hazai szakiro-dalmak, köztük szakkönyvek, - elsősorban Irimiás Anna Filmturizmus (2014) c. könyve - szakcikkek és internetes források, valamint nemzetközi konferenci-akötetek és korábbi kutatások eredményeinek megismerésével kezdtem.

Ezen szakirodalmakból kiderült, hogy a filmturizmusra legtöbbször alkalmaz-tott definíció így hangzik: „...*potenciális turisták megnyerése játékfilmek segítsé-gével...*”(Hudson-Rithie, 2006). A meghatározással nem teljesen értek egyet, hiszen a játékfilmeken kívül számos más esemény szolgálhat motivációul egy turistának az utazásra (pl.: filmes fesztiválok, díjátadó gálák), illetve nem csak szabadidős turistákról beszélhetünk a filmturizmus kapcsán, hiszen a stáb uta-zásai, vagy filmet promotáló utazások szintén ebbe a kategóriába tartoznak.

A turizmus rendszerében való elhelyezését tekintve a következők mondhatók el:

- Turizmus fajtája szerint: szabadidős- és hivatás turizmus;
- Turizmus formája szerint: alternatív turizmus;
- Turizmus típusa szerint: belföldi és nemzetközi;
- Termékszemléletű értelmezés: Kulturális turizmus termékcsoportja

Termékcsoportjait tekintve a következők állapíthatók meg:

- filmet reklámozó, promotáló utazások;
- filmforgatást lebonyolító stáb utazásai;
- egy film hatására történő utazások;
- filmfesztiválokra történő utazások;
- filmpremierek, díjátadó gálák, események;
- egyéb utazás (gyakran nem megtervezett) része;

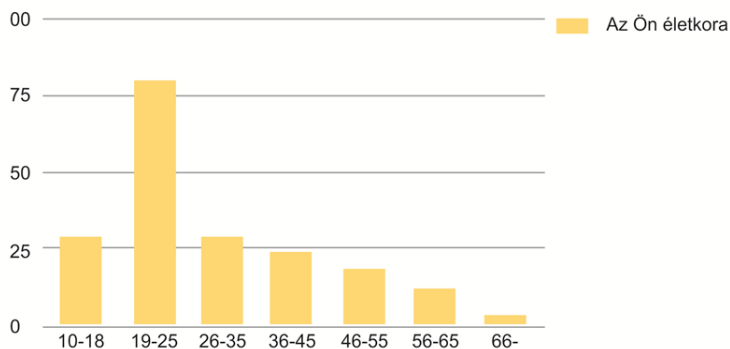
Ezek képezték alapját saját primer kutatásomnak, melynek eszközei a kér-dőíves megkérdezés és a szakértői mélyinterjúk voltak. A kérdőíves felmé-rést online kérdőív kitöltő program (Google Űrlapok) segítségével végeztem

2016. január 10. – március 15. között. A mintába összesen 200 fő került. Szakértői mélyinterjút a hivatkozott könyv szerzőjével és Meruk Ilonával, a Korda Filmstúdió sales managerével folytattam.

A 20 kérdésből álló online kérdőívet a megkérdezés időszaka alatt 200 fő töltötte ki. Igyekeztem amennyire lehet kiküszöbölni bármely szegmens felülreprezentáltságát, ezért a kérdőív hólabda módszerrel való szétküldésében szüleim, nagyszüleim és témavezetőm segítségét is kértem.

A koreloszlást tekintve kijelenthető, hogy bár a 19-25 év közöttiek aránya egyrészt a saját korosztályom, másrészt a kitöltés módszere, harmadsorban pedig a téma iránti érdeklődés miatt felülreprezentált, abban minden korosztály megjelenik.

1. ábra: A válaszadók kor szerinti összetétele

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés

A fiatalok 50,5 %-a már hallott a filmturizmusról, ez az arány az életkor előrehaladtával csökken. Legalacsonyabb a 66 év felettek közötti életkorban. Úgy gondolom, hogy ez a fajta utazás a fiatalok számára jelenthet akkora élményt, hogy emiatt felkeressenek egy desztinációt. Éppen ezért a programokat e korosztály igényeihez (például interaktív városnézések mobiltelefonos alkalmazás segítségével) kellene igazítani.

Következő kérdésem olyan helyszínekre, országokra irányult, melyek a filmturizmus kapcsán elsősorban „beugranak” a kitöltőknek. Az eredményeket az előző asszociációs méréshez hasonlóan egy úgynevezett „szófelhőben” mutatom be, melyet a Wordcloud nevezetű programmal lehet létrehozni. (<http://www.wordclouds.com/> letöltés ideje: 2016. március 14.)

Az ábrán jól látszik, hogy legtöbben Olaszországot, Franciaországot, Amerikát, Cannes-t, Angliát, Skóciát, Miskolcot (!) és Los Angeles jelölték meg. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a közönség elsősorban azokról a helyszínekről tud, amelyekhez nagy filmes fesztiválok (pl.: Cannes-i Filmfesztivál, Velencei Filmfesztivál, és persze a Jameson CineFest) köthetőek. Kifejezetten örültem, hogy sokan (összesen 55 fő) említette a miskolci Jameson CineFestet, illetve Miskolcot válaszként. Ez az eredmény előzetes várakozásomat messze meghaladta.

2. ábra: Szófelhő a megnevezett helyszínekből

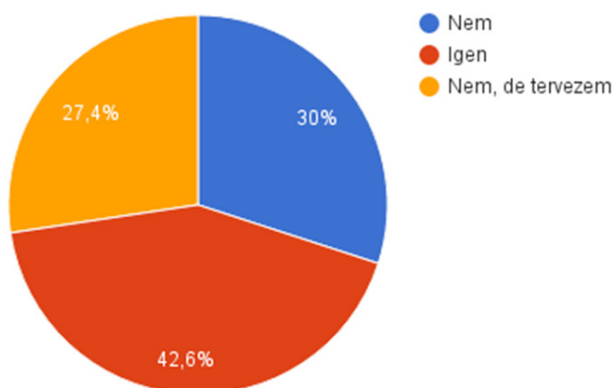
Forrás: Saját kutatás és szerkesztés

Az eredményekből ugyanakkor az is leszűrhető, hogy az emberek többsége a filmturizmus kapcsán jórészt külföldi viszonylatban gondolkodik. Magyarország, Budapest vagy egyéb hazai helyszín csak néhány válaszdónál (30 fő) jelent meg. Úgy gondolom, hogy ezen különböző technikákkal lehetne segíteni, melyek elsősorban a marketing tárgykörébe tartoznak. A filmes honlapok, filmtérképek, programok és rendezvények, továbbá természetesen ezek promótálása tarthat ide. Érdekes lenne felmérni, hogy van-e igényiskolai

osztálykirándulások és programok e helyszínekre (tematikus városnézések) szervezésére. Tanárszülő gyermekeként úgy tapasztalom, hogy az iskolák is egyre inkább keresik a különleges helyszíneket és programokat.

A következő kérdésem arra vonatkozott, hogy a válaszadó járt-e már valaha filmforgatási helyszínen, és ha igen akkor e helyszín felkeresése elsődleges (kifejezetten a film kedvéért látogatott oda) vagy másodlagos motivációja volt-e. Aki még nem járt, tervez-e a jövőben ilyen utat. Az eredmények megszövegezték, ám beigazolódni látszik az a hipotézisem, hogy sokkal nehezebb egy film miatt odacsalni a turistát, mint azt rávenni egy helyszín felkeresésére, aki már eleve a desztinációban van és kíváncsiságból megtekint egy ilyen helyszínt. Könnyebb felkelteni tehát egy olyan vendég érdeklődését – még ha nem is kifejezetten filmturista – aki már jelen van.

3. ábra: **Filmes helyszínek látogatottsága**

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés

A válaszadók nagy része járt már korábbi filmek forgatási helyszínén, vagy filmturizmushoz kapcsolódó helyszíneken (pl.: filmstúdiók, tematikus parkok). Azok közt, akik nem jártak, vagy terveznek felkeresni efféle helyszíneket, nagyjából arányosan oszlik meg a válaszok százaléka. Viszont arra a kérdésemre, hogy kifejezetten egy film hatására tenné-e meg, vagy tette már meg, 52% nemmel válaszolt, tehát nem egy film dominált mindig a döntési folyamatokban, inkább a kíváncsiság, az újdonság varázsa, egy érdekes programon való részvétel.

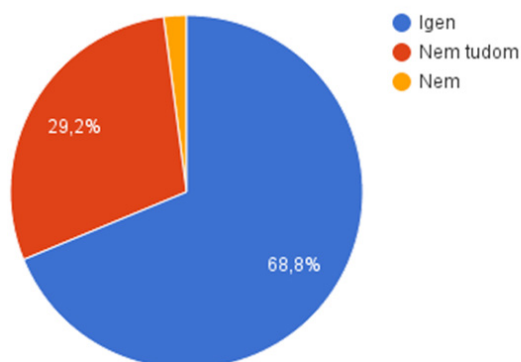
Érdekelt, hogy melyek azok a filmek, amelyek leginkább felkeltették a válaszadók érdeklődését és akár egy desztináció felkeresésére is motiválnák őket. Magasan az első helyen (75%) az Új-Zélandon forgatott Gyűrűk Ura trilógia végzett, amely az egyik legismertebb filmes úti cél a rajongók, film-turisták körében. Második helyre (60%) a Harry Potter futott be, melynek szintén óriási rajongótábora van világszerte. Ráadásul maga a fogadóterület is igyekszik a film ismertségét kihasználni, hiszen komplett látogatóközpont, tematikus múzeum és interaktív programok is várják a látogatókat Angliában, Londonban. (<https://www.wbstudiotour.co.uk/> letöltés ideje: 2016. április 5.) Dobogós lett még George Lucas híres Star Wars filmsorozata is, melynek szinte már kultusza van számos generáció körében. Olyannyira rajonganak a filmekért, és azok helyszíneiért, hogy a Tunéziában található Star Wars díszlet megóvása érdekében a fanatikus rajongók milliókat költenek évente, hiszen a helyszín a sivatagban található és a homok minduntalan betemeti. A válaszadók 55 %-a jelölte meg ezt a filmet. (<http://www.nyaralda.hu/a-star-wars-forgatasi-helyszinei-tuneziaban> letöltés ideje: 2016. április 5.)

Ezen eredmények tükrében kijelenthetjük, hogy azok a legnépszerűbb helyszínek, ahol kiépített, letisztult létesítmények, internetes megjelenés, óriási marketingköltségek és nem mellékesen népszerű filmek az alapjai.

A hazai helyszíneken forgatott külföldi filmek és filmes produkciók ismertségére vonatkozó nyitott kérdésemre a legtöbben (80 %) a tavaly bemutatott akcióvígjátékra, A kém c. (2015) filmre gondoltak először, amely nagy sikereket ért el mind nemzetközi és hazai szinten (http://kettoharminc.blog.hu/2015/12/12/a_kem_spy_523 letöltés ideje: 2016. április 5.). Szorosan mögötte végzett a Die Hard széria ötödik része, melyet forgatása körül volt talán a legnagyobb felhajtás hazánkban. Érthető tehát, hogy az egyik legnagyobb arányú (65 %) válasz ehhez kapcsolódóan érkezett.

A további válaszokból kijelenthetjük, hogy általában nem tudják az emberek, hogy a hazánkban forgatnak, vagy csak elvétve. Ennek okai lehetnek marketing, szolgáltatói magatartás, központosításban lévő hiányosságok. A hiányos tájékozottság ellenére a válaszadók 90%-a jó dolognak tartja, hogy hazánk sok filmes produkciónak ad otthont, és csak kevés szavazott ellene (2% nem, 18% talán).

4. ábra: **Filmtérkép ötletének támogatottsága**

Forrás: saját kutatás és szerkesztés

A kérdőívem zárásaként megkérdeztem a válaszadókat, támogatnák-e egy filmes térkép és mobil applikáció létrehozását Budapesten (8. ábra), és a válaszadók igen nagy százaléka (68,8%) jó ötletnek tartaná. A mobil applikációra is hasonló eredmény született.

Végezetül megkértem a válaszadókat írják le véleményüket azzal kapcsolatban, hogy Magyarország kihasználja-e vajon filmturizmusban kamatoztatható előnyeit, eddig felmutatott eredményeit. A válaszok teljesen lefedték a saját véleményemet, miszerint hazánknak minden adottsága (természeti-és épített környezet, stúdiók, szakemberek, kedvezmények, elhelyezkedés, stb.) megvan ahhoz, hogy óriási sikereket érhessen el ezen a téren, de nem használja ki eléggé. Nem fektet elég hangsúlyt ennek a reklámozására, a közönség tudatos bevonására, a már megjelent produciók által kapott előnyök propagálására. Egyszóval sajnos ezen a téren is igaz, hogy a turizmusban is észlelt fukarság a marketingköltségeket illetően ezen a téren is jelen van. A legtöbb szolgáltató nem bízik annyira a promotálásban, hogy ebbe pénzt és energiát fektessen, pedig egy jól elhelyezett marketingkampánnyal, a megfelelő célcsoporthoz eljuttatva óriási eredményeket lehet elérni.

Hipotéziseimet nagymértékben lefedték a kutatások eredményei. Beigazolódtott, hogy a legtöbben nincsenek tisztában a filmturizmus igazi jelentésével, nem kötik össze a klasszikus turizmussal. Jobb eredménnyel zárultak a filmturizmus népszerűsítésére tett javaslataimra irányuló kérdések, hiszen a válaszadók nagyobb része tartotta jó ötletnek filmes térkép és applikáció

létrehozását, mint vártam. Ez számomra azt a következtetést engedte meg levonni, hogy a magyar lakosság nyitott az újdonságokra, szereti a különleg-
eset, érdeklődik az élményt jelentő, újszerű programok iránt.

Javaslataimat a már említett marketingeszközökre – köztük a filmtérképre, a filmes honlapra és mobil-applikációra, valamint a tematikus információs oszlopra – vonatkozóan egységes koncepcióban igyekeztem felvázolni. Úgy gondolom, mindezek leginkább a már hazánkban tartózkodó turistákat, illetve a helyi lakosokat tudná sikeresen megfogni. Hazánkban mindenképpen építenie kellene erre az óriási lehetőségre, mely tény az ide áramló szakmai közönség egyre növekvő létszáma is igazolja.

Úgy érzem kutatásom eredményesen zárult. Remek lehetőségeket látok a filmturizmusban a hazai szintéren, melyben megerősítettek a feltárt tények és eredmények is. A filmturizmust egy olyan különleges terméknek tartom, mely tökéletesen ki tudja szolgálni a 21. század trendjeit a turizmus terén, miszerint egyre jobban előtérbe kerül az egyedi, más, érdekes, interaktív szórakozási formája az utazásnak, ráadásul a szabadidős turizmus mellett a hivatásturizmusban is lehetőségeket rejt.

A témához és magának a filmturizmusnak a jövőjének alakulásához nagy reményeket fűzök, nemzetközi és hazai szinten is, hiszen Magyarországnak minden adottsága és lehetősége megvan rá, hogy mind a szakmai és turista oldalt is maradéktalanul kiszolgálja, hiszen rendelkezünk filmstúdiókkal, szakmai gárdával, fantasztikus fővárossal, mely bármely nagyvárossá átalakítható egy film kedvéért, adókedvezményekkel, és még sorolhatnám. Magam részéről még szeretnék a témával foglalkozni, specifikusabban a megvalósítható projectekkel, ezek lehetőségeiről, dimenzióiról. A téma még számtalan feltáratlan érdekességet és lehetőséget tartogat, melyek csak egy alkalmas személyre és pillanatra várnak. A terveket a jövőre nézve abszolút megvalósíthatónak találom, megfelelő támogatókkal és tervezőkkel csak idő kérdése. Annyi bizonyos, hogy az eddig megvalósult törekvések (filmes tematikus túrák a fővárosban, filmes útikönyv, adókedvezmény, könnyített engedélyezési eljárás) mind predestinálják Magyarországot arra, hogy nagy sikereket érjen el nemzeti és nemzetközi szinteken is!

Forrásjegyzék

Beeton S. (2005):

Film-induced Tourism. Channel View Publications, Clevedon

Irimiás, A. (2014):

Filmturizmus, A filmek és televíziós sorozatok turisztikai szerepének és hatásainak geográfiai vizsgálata. Budapest, Akadémiai Kiadó

Huson, S.-Ritchie, J.R.B. (2006):

Film tourism and destination marketing: The case of Captain Corelli's Mandolin, Journal of Vacation Marketing July 2006 vol. 12 no. 3 256-268

http://travelo.hu/koznel/2015/02/17/budapest_a_top_5_europai_forgatasi_helyszin_kozott/
(letöltés: 2016. 02. 14)

<https://www.wbstudiotour.co.uk/>
(letöltés ideje: 2016. április 5.)

<http://www.nyaralda.hu/a-star-wars-forgatasi-helyszineit-tuneziaban>
(letöltés ideje: 2016. április 5.)

http://kettoharminc.blog.hu/2015/12/12/a_kem_spy_523
(letöltés ideje: 2016. április 5.)

A MOLNÁRKALÁCS BORSODNÁDASDI HAGYOMÁNYÁNAK SZEREPE A TURIZMUS FEJLŐDÉSÉBEN

KATONA FRANCISKA DORINA

Turizmus-vendéglátás BA

Közgazdaságtudományi Szekció különdíj

Témavezető:

Dr. Tóthné Igó Zsuzsanna
mestertanár

Bevezetés

Kutatásom témájának a borsodnádasi molnárkalács sütés hagyományát választottam. Hagyománytisztelő ember révén nagyon fontosnak tartom városom egyetlen még ma is élő néphagyományának ápolását és népszerűsítését az egész országban. Kezdetől fogva végigkísérem és segítem a munkálatokat a hagyomány ápolásával és újjáélesztésével kapcsolatosan. Saját sütőcsoport vezetőjeként rendszeresen veszek részt különböző rendezvényeken szerte az országban és bemutatósütések formájában ismertetem a borsodnádasi molnárkalács hagyományát az odalátogató embereknek.

Dolgozatom elsődleges célja az volt, hogy megvizsgáljam, hogyan hat a molnárkalács hagyománya a turizmus fejlődésére. A kapott eredményeket felhasználva és személyes tapasztalataimra alapozva olyan turisztikai programlehetőségeket állítottam össze, melyek növelhetik a város és ezzel együtt a térség turistaforgalmát.

Tapasztalatom szerint a hagyomány ápolása újból közelebb hozza az embereket egymáshoz. A rendezvényeken való sütések alkalmával rendszerint új barátságok köttetnek. Évről évre többen sajátítják el a molnárkalács sütését és alakítanak új sütőcsoportokat a fesztiválra. Véleményem szerint mindenki összehangolt munkája lehetővé fogja tenni azt, hogy a város fejlődésnek induljon, és ami a legfontosabb, új munkahelyek teremődjenek, ezzel együtt képes lesz bizonyítani azt is, hogy egy elmaradott régió települése is képes arra, hogy vonzza a turistákat.

Borsodnádásd

Borsodnádásd történelme

Borsodnádásd Borsod-Abaúj-Zemplén megye nyugati részén, a Heves-Borsodi dombság területén elhelyezkedő 3500 lakosú kisváros. Ózdtól 14, Eger-től pedig 38 kilométerre a 25-ös számú főút mellett található.

„Borsodnádásd község, melyet 1903 előtt hivatalosan is Nádásdnak neveztek, a határában elterülő nagyterjedésű nádistól vette nevét. a falu nevében olvasható d-betű nem más, mint helynévképző (Nádas-d). A Borsod-gömöri határhegyeken, a Hódos-patak partján a Vajdavár nevű magaslat tövében keletkezett a község.” (Bárczy, 1960, 31-32 old.) Mai nevét 1903-ban vette fel.

1. ábra: Borsodnádásd város

Forrás: Google Maps alapján saját szerkesztés

A 19. században nagy változás következett be a község életében. Ebben az időben nyíltak meg a kiváló barnaszén termelő bányák, melyekre alapozva 1864-ben megkezdte működését a Nádasi Vashengergyár. A helyi

lakosság mellé betelepült felvidéki német, szlovák munkásság és a külföldi (porosz, osztrák, morva német) magas szakértelemmel rendelkező munkásoknak köszönhetően a nádasdi lemez fogalommá vált az egész országban. Ezt bizonyítja az is, hogy ebben az időben a „Príma Nádásd” jelzővel illették a települést. A gyár 120 évig gyakorolt hatást a település életére. Átalakult a településszerkezet, megindult a fejlődés: lakótelepek létesültek, Olvasó Egylet, Tűzoltó Egyesület Fúvószenekarok, cserkészcsapatok, színjátszó csoportok alakultak, fejlődött a sportélet, létrejött a Tiszti Kaszinó. és kialakult a polgárság is, valamint a gyár hozzájárult egy néphagyomány – a molnárkálacs ostya sütésének – megerősítéséhez is. (Bárczy, 1960)

A II. világháborút követően a Lemezgyár állami tulajdonú vállalatként folytatta működését 1992-ig, végső bezárásáig. A gyár bezárása után egyre nőtt a munkanélküliség és csökkent a népesség a településen. Napjainkban a település önkormányzata mindent megtesz annak érdekében, hogy új munkahelyek létesüljenek és elinduljon a fejlődés.

A település jelenlegi helyzete

A Lemezgyár bezárását követően megindult annak felszámolása és bontása. A vasúti síneket, mely egykor Borsodnádásdot Ózddal kötötte össze felszedték, helyére kerékpárutat építettek. Ma már csak a romos gyárépületek jelzik az egykor működő Lemezgyár helyét. A nagyüzem területén jelenleg több vállalkozás is működik, munkahelyet biztosítva ezzel a településen élőknek. A legtöbb főt foglalkoztató üzem jelenleg a PLES Zrt., mely 1994-ben alakult. A gyár az egyedüli olyan üzem Közép-Kelet Európában, amely acélból állít elő közúti haszongépjárművekhez való kereket. Emellett pékség, szigetelőipari cég, lapátgyártó üzem, valamint személyszállítással foglalkozó vállalkozás is működik, amely a település helyi járat közlekedését is biztosítja.

Az elmúlt évek adatai alapján a lakónépesség évről-évre csökken. Ennek egyik oka a születések számának csökkenése, a másik pedig az elvándorlások számának növekedése. A népesség jelenleg öregedő tendenciát mutat. A legnagyobb problémát a lakosság alacsony iskolázottsági szintje, valamint a magas munkanélküliség okozza.

A település 2001-ben emelkedett városi rangra. Ezt követően folyamatos újítások kezdődtek meg a városban különböző pályázati forrásokat kihasználva. Ennek keretein belül számos közintézmény (Kettő Orvosi Rendelő,

Gyógyszertár, Móra Ferenc Általános Iskola, Mese kert Óvoda, Borsodnádasi Szociális Alapszolgáltatási Központ, Borsodnádasi Községi Ház és Könyvtár, Rendőrség) került új épületbe vagy esett át teljes felújításon, ezzel teremtve jobb munkakörülményeket. Az átalakításoknak köszönhetően a Borsodnádasi Községi Ház és Könyvtár épülete alkalmassá vált nagy létszámú rendezvények színvonalas lebonyolítására is. Kedvelt helyszíne lett az esküvőknek, színházi előadásoknak, báloknak, bemutatóknak, díjátadóknak. Véleményem szerint ezek a rendezvények két okból kedvezők a város számára. Egyrészt fontos a város bevételeinek növelése szempontjából, másrészt a rendezvények alkalmával egyre több ember ismeri meg a település természeti- és kulturális adottságait. Nagy előrelépést jelentett a város életében a 2015 nyarán átadott, teljesen felújított útszakasz, amely Borsodnádast Balatonnal köti össze, megkönnyítve ezzel a közlekedést Eger felé. 2016. március 4-én nyitották meg az egyesületi formában működő Nádásd Fitness épületét. A város 15 kilométeres körzetében nincs lehetőség ilyen formában a sportolásra, ezért ez nem csak bevéteknövelés szempontjából jó lehetőség, de növelhető a település ismertsége is.

A fejlesztések mellett Borsodnádast nagy gondot fordít más településekkel való kapcsolattartásra is. Az országban, valamint a határainkon kívül is számos „Nádásd” végződésű település található. 1997 óta 5 település (Borsodnádast, Csallóköznádast, Mecseknádast, Nádásdladány és Nádast) összefogásával valósult meg a „Nádásd települések találkozója”, melyet minden évben más településen rendeznek meg. Borsodnádast néhány fő rendszeresen képviseli a találkozókön. Ezeken a rendezvényeken is lehetőség nyílik arra, hogy a polgármesterek megosszák egymással tapasztalataikat, illetve jövőbeli terveiket, valamint a résztvevők megismerjék egymás kultúráját, szokásait.

A molnárkalács borsodnádasi hagyománya

A hagyomány bemutatása

Az észak-magyarországi néphagyomány szerves részét képezi a molnárkalács sütése. Sütése időigényes, de mégis népszerűnek számított a családok körében, mivel a hozzávalók (liszt, tej, cukor, zsír, tejföl) minden paraszti háztartásban megtalálhatóak voltak. Sok településen felfedezhető ez a hagyomány, ám mégis a legjelentősebb Borsodnádasi városának életében.

A molnárkalács külső megjelenése, formája alapján a római katolikus életben használt ostyával rokonítható. Ezért is sorolja a szakirodalom az ostya címszó alá. „A magyar ostya szó a latin *hostia* (=áldozat) szóból származik.” (Magyar Néprajzi Lexikon, 4. kötet, 1987) „Eredetileg holland sütemény, amely Németországban, Franciaországban, Ausztriában, Csehországban, Szlovákiában és Magyarországon egyaránt elterjedt. Molnárkalács sütővasat Magyarországon a XVI. századtól ismerünk.” (Bodnár, 2002 371. old)

Az évek során a népi nyelvjárásban az édesség megnevezésére a molnárkalács név mellett különböző szavakat használtak: mónárkalács, mónárpogácsa, malomkalács, nyirka. Ezek közül a legelterjedtebb és napjainkban is használt elnevezése a molnárkalács. Ezen szavak eredeti jelentésükben mindenképpen a malomhoz és a molnár munkájához kapcsolódtak. A szavak eredetének hátterében az áll, hogy régebben a vízimalmokban a molnárné molnárkaláccsal kínálta meg az oda örletni érkező embereket. A vízimolnár is több sütővassal rendelkezett, így volt, amikor az odaérkezőkkel együtt süttették az ostyát. Ostyasütéssel gyorsabban telt az idő és nagy szerepet töltött be a kapcsolatok ápolásánál, fenntartásánál is. (Bódi, 1991)

Az ostya külső formáját tekintve egy körülbelül 14-17 cm átmérőjű, kerek, különböző motívumokkal díszített, sült tészta. Sütéséhez a molnárkalács sütővasat használják, mely meghatározza az ostya méreteit. A tészta kidolgozásánál kétféle technológiát lehet alkalmazni: keverést és a gyúrás. Napjainkban a kevert tészta az elterjedt. A különbség a kétféle módszer között a tészta sűrűségében van. A gyúrt tészta sűrű és kis gombócok formájában kerül a sütővasra, míg a híg tésztát evőkanállal adagolják. Ennek megfelelően a gyúrt tésztájú molnárkalács pirosabbra sül és vastagabb lesz, mint a kevert. A molnárkalács sütése során fontos, hogy a sütővas előre fel legyen melegítve. Régebben faparázs felett süttették, ezt napjainkban felváltotta a tűzhely.

A sütés folyamán a vaslapokat házi szalonnával zsírozni kell annak érdekében, hogy ne tapadjon le az ostya. Azt, hogy egy sütés alatt hányszor kell szalonnával átkenni a vasat, a sütővas fajtája határozza meg.

A kisült tésztát egyes helyeken farúd/fakanál nyelére tekerik. Ez a technika Borsodnádason nem terjedt el, hiszen a városban a hagyomány különlegességét az adja, hogy minden sütővasnak más a mintája. A henger alakú ostyán elveszne a minta, így városunkban csak a hagyományos formájú molnárkalács található meg, amely mind-mind egyedi mintát tartalmaz.

Az étkezések során az ostya soha nem szerepelt fő ételként. Mindig kiegészítő étel, csemege volt. (Bódi, 1991) A római katolikus családoknál a pénteki böjti napokon a bableves mellett kedvelt édességnek számított.

Borsodnádason a kétlaki munkásság táplálkozásában igen fontos szerepet töltött be a molnárkalács. Voltak olyan alkalmak amikor, csak molnárkalácsot fogyasztottak, de hozzátartozott a mindennapok étrendjéhez is. A legtöbb család télen sütötte, ennek egyik oka a tűzifával való takarékoskodás volt, a másik oka pedig az, hogy az asszony feladata volt a sütés, akinek pedig télen sokkal kevesebb dolga volt. Külön sütötték a gyermekek részére is. Lagzik alkalmával is elmaradhatatlan volt a molnárkalács. A fonóházban Szent Márton estéjén volt kedvelt csemege, emellett gyakran került a gyári asszonyok fedeles kosarába is, amelyben a Lemezgyárba vitték férjüknek az ebédet. (Dr. Nemcsik 1976)

A tészta a díszítőelem szerepét is betölti, hiszen sokszor a karácsonyfákat is molnárkaláccsal díszítették. Ez a szokás leginkább az Ipoly-menti aprófalvak lakóinál terjedt el. A sütővasak egymás közötti cserélgetésével lehetőségük nyílt arra, hogy minél többféle mintára tegyenek szert. (Bódi, 1991)

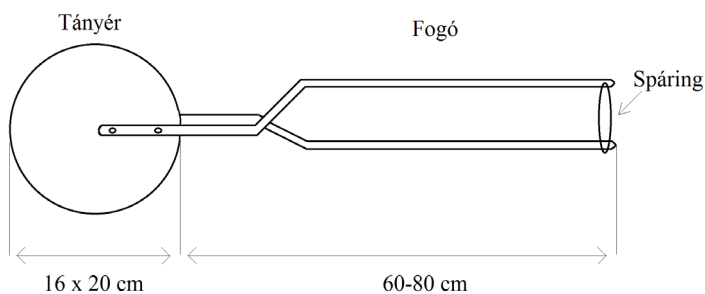
Napjainkban egyes települések lakói háziiparszerűen sütik a molnárkalácsot és árulják a piacokon (Eger, Ózd, Gyöngyös) feltekert és hagyományos formában is. Nagy mennyiségben készítik, hiszen sok árusnak már kialakult vendégköre is van.

A sütővasak azokon a területeken, falvakban váltak a háztartás részévé, ahol volt elegendő alapanyag a készítésükhöz. Kezdetben falusi kovácsműhelyekben és hámorokban készítették a vasakat, ahol elegendő alapanyag és szakértelem állt rendelkezésre. A sütővasakat hulladék vasból készítik, de ebben az időben még nagyon kevés alapanyag állt rendelkezésre. A kevés alapanyag mennyiséggel indokolható az a tény, hogy az ebből az időből származó vasak mennyisége nem mondható jelentősnek.

Borsodnádason a Lemezgyár megnyitását követően kezdődött meg a sütővasak nagy mennyiségű gyártása. A gyárnak köszönhetően megvolt a kellő alapanyag mennyiség a sütővasak készítéséhez. A kovácsok mellett a kétlaki (paraszti és ipari életformát folytató) munkások is hozzájutottak az alapanyagokhoz (platina és gömbvashulladék), így munkájuk mellett ők is készítették a vasakat. (Dr. Nemcsik, 1976)

Dr. Nemcsik Pál borsodnádasi helytörténész 1976-ban megjelent írásában a következőképpen ír a sütővasról és annak készítéséről: „A vas tíz alkatrészből készült. Két db. 16x20 cm átmérőjű, 10-17 mm vastagságú vaslemezről, amelyekből a két tányér készül. a tányérokat 2-2 csavarral rögzítik a vas két szárához, a két fogóhoz. A fogók hosszúsága 60-80 cm. A fogók nyitására szolgál a fogók kereszteződésénél elhelyezett csavar. A tizedik alkatrész az egyik fogó szárához van rögzítve, és arra szolgál, hogy beleakasztva a másik fogó szárába, sütés közben lehetővé tegye a tányérok összeszorítását. A láncszem neve spáring. A vas teljes súlya 5-6 kg. A vas elkészítésének legnehezebb mozzanata a tányérok díszítése, amelyet még az alkatrészek összeszerelése előtt kell elvégezni. Miután a nyersvasat levágták, lekerekítik, lereszelik a tányér méretének megfelelően, mindkét tányért átfúrják saját készítésű cigányfúróval, majd a tányérok szélét bezengolják, hogy szélükön jobban fogjanak. A díszítés céljából a mester előbb puha krétával bemázolja a tányérok belső felületét, majd ceruzával lerajzolja a mintát. A mintarajzolás tükörrel történik, hogy a kalácson pozitív képet adhasson. A minta megrajzolása előre elkészített formavágóval történik. A vésők és a mintázó szerszámok többnyire háromélű reszelőkből készültek. Használnak vésőt, kirelt, és krajcvágót. Régen szegecselték a vasat, újabban már hegesztik, így a belső mintákat sem a fúrás, sem a szegecselés nem zavarja.” (Dr. Nemcsik 1976, 53-54. old.)

2. ábra: Molnárkalács sütővas rajza

Forrás: Dr. Nemcsik Pál írása alapján saját rajz

A sütővasak néprajzi szempontból figyelemre méltóak, hiszen minden vas egyedi mintát tartalmaz. A molnárkalács és a vallásos életben használt ostya rokonságát bizonyítja az is, hogy a díszítőelemek többsége a vallásos élet jelképeit tartalmazza (bárány, kehely, hit, remény, szeretet, feszület, jelmondat). Az egy szín alatti áldozás fontos kelléke az ostya, melyet régebben minden templom magának sütött, ezért minden egyháznak megvolt a saját ostyasütő-vasa. Ma már ez a hagyomány háttérbe szorult, az egyházmegye központilag biztosítja az egyházközségeknek a szükséges ostyamennyiséget. A vallásos élet szimbólumaival gyakran összeolvad a szerelem és a házasságkötés jelképei (galamb, lagzis tál, átszúrt szív). Kedveltek a magyar államiság jelképei is (címerek), az állat (nyúl, vaddisznó, szarvas, őz, ló) és a növényábrázolás (búzakalács, pipacs, rozmaring, tulipán, napraforgó, nefelejcs, fenyőfa, vadrózsa) is. Jellegzetes az épületek ábrázolása (családi ház, templom, pince), valamint a motívumok között visszatükröződnek az ipartörténet jelképei is (kovácsszerszámok, mozdony, gyárépületek). (Dr. Nemcsik, 1976) A vas tartalmazhatja még a készítő nevét, monogramját, készítés dátumát, tulajdonos nevét.

A Lemezgyár bezárását követően (1992) befejeződött a sütővasak gyártása, ezzel együtt kis híján feledésbe merült a hagyomány ápolása is. 2007 óta azonban folyamatos munkálatok folynak a néphagyomány felelevenítésére, ápolására.

2007 tavaszán kezdődött meg a molnárkalács sütővasak mintáinak, adatainak, valamint a molnárkalács receptjeinek összegyűjtése. Ez volt az első lépés a néphagyomány újjáélesztése felé. A munkában 70 általános iskolás gyermek vett részt és kereste fel a város háztartásait. A gyűjtőmunka eredményeképpen 168 db sütővas adatait sikerült rögzíteni.

A kutatómunka elindítása Sági Tibor nevéhez fűződik, aki a borsodnádasi Móra Ferenc Általános Iskola történelem szakos tanára, valamint a Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője. Környékünkön már az 1970-es években is többen gyűjtöttek és készítettek rövidebb tanulmányokat a sütővasakról (Soltész Józsefné, Dr. Nemcsik Pál). Településünk helytörténésze Dr. Nemcsik Pál (1929-2006) volt az a személy, aki elsőként kezdte kutatni a molnárkalács hagyományát és készített tanulmányokat, kéziratot a borsodnádasi molnárkalácsról. Ezekből a könyvekből mindent megtudhatunk a molnárkalács szerepéről a borsodnádasi kétlaki munkásság táplálkozásában, életében, valamint képet kaphatunk a sütővas készítésének folyamatáról, motívumairól. A könyvek azonban csak néhány vas rajzát és részletes elemzését, leírását tartalmazzák.

A 2007-es kutatómunka eredményeit a „Molnárkalács sütővasak Borsodnádason és környékén” című könyv tartalmazza. Ez a könyv összefoglalja az eddigi gyűjtőmunkák eredményeit, recepteket is tartalmaz, különlegessége azonban abból adódik, hogy megtalálható benne az összes összegyűjtött vas rajza és leírása motívumok szerint csoportosítva. A könyv 2008-ban az első Molnárkalács Fesztivál alkalmával jelent meg.

A hagyomány újjáéledése, napjainkban betöltött szerepe

A városban a hagyomány újbóli ápolása két általános iskolai tanár és a helyi nyugdíjas klub vezetőjéhez fűződik, aki már 1962 óta süti a molnárkalácsot. A településen az Őszirózsák Nyugdíjas Klub folyamatosan szervezett délutáni szakköröket a gyermekeknek, melynek keretein belül megtanulták a molnárkalács sütését, valamint a tanultakat a „Tavaszi Zsongás” nevű rendezvényeken be is mutatták a résztvevőknek. Az iskolában a gyerekek a történelemórákon és a bemutatósütések alkalmával szintén sokat megtudhattak a sütésről és a hagyományról egyaránt.

A Borsodnádasi Móra Ferenc Általános Iskola tanárai a hulladékgyűjtések során azonban azt tapasztalták, hogy évről-évre egyre több sütővasat visznek a gyerekek a gyűjtésbe. Felismerve a problémát 2007-ben megkezdődött a sütővasak mintáinak és adatainak összegyűjtése az iskola tanulóinak segítségével. Ezzel együtt megint életre kelt a hagyomány és sok háztartásban ismét elkezdtek sütni az édességet.

A hagyomány fenntartása és továbbadása érdekében 2008-ban megrendezésre került az első **Molnárkalács Fesztivál**, mely azóta is minden évben sok érdeklődőt vonz Borsodnádásra. A fesztivál célja, felhívni az emberek figyelmét a népszokásokra és a hagyományok ápolásának fontosságára. A minden évben megrendezésre kerülő kétnapos fesztivál programjai elsősorban a helyi és környékbeli népművészeti, valamint hagyományörző csoportok előadásából épül föl, melyet utcabál és egy-egy sztárvendég előadása egészít ki. A hazánkban egyedülálló fesztivált Borsodnádasi Város Önkormányzata a Magyar Szabadalmi Hivatalban 10 évre levédette.

A hagyomány ápolása ezt követően évről-évre fokozódott. A lakosság, valamint a civil szervezetek összefogásának köszönhetően egyre több sütőcsoport alakult. Megkezdődött a hagyomány népszerűsítése más városokban is **bemutatósütések** formájában. Először csak a környező településeken (Ózd, Hét, Királd) falunapok alkalmával ismertették a sütést a gyerekek, illetve

a sütőcsoportok tagjai. 2011-ben Túrístvándiban a Nemzetközi Molnártalálkozón került bemutatásra a néphagyomány, melyet további országos rendezvények követtek (Múzeumok éjszakája, Magyarország, szeretlek!).

2012-ben elkezdődtek a borsodnádasi molnártalálás hagyományának a **Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére** való felterjesztésével kapcsolatos előkészítő munkálatok, mely három hónapot vett igénybe. A borsodnádasi képviselőtestület határozata alapján a jelölés megírását Sági Tibor önkormányzati képviselő, a Borsodnádasi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője végezte. A szakmai segítséget Tóth Arnold etnográfus, a miskolci Herman Ottó Múzeum igazgatóhelyettese nyújtotta. A jelölés megírása alatt folyamatosak voltak az adatgyűjtések (képek/adatok gyűjtése, kisfilm készítése, kapcsolatfelvétel a sütőcsoportokkal és a sütésben résztvevő családokkal). (Jelölés a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére) A közös munkálatok és az összefogás eredményeképpen 2012. szeptember 14-én „A molnártalálás borsodnádasi hagyománya” hazánkban tizenkettedik elemként felkerült a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére. A felvételt igazoló oklevelet ezen a napon a város polgármestere ünnepélyes keretek között, a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében L. Simon László államtitkártól vehette át. Másnap a Múzeum parkjában 10 fős sütőcsoport bemutatósütés keretein belül ismertette meg az odalátogató emberekkel az új örökségelemet.

Ezt követően a sütőcsoportok egyre több meghívást kaptak a hagyomány bemutatására az ország különféle rendezvényein (Terézvárosi Búcsú, Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás és Vásár (OMÉK), a miskolci Közfoglalkoztatási Kiállítás és Vásár). 2012 óta rendszeresen vesznek részt a Kulturális Örökségvédelmi Napokon is (Kőszeg, Szentendre, Budapest, Keszthely, Gödöllő), melyek során két napon keresztül tartanak bemutatósütéseket. A bemutatósütések minden esetben ingyenesen biztosították a kóstolási lehetőséget a látogatók számára, illetve az érdeklődők ki is próbálhatták a sütés technikáját.

A rendezvényeken való megjelenések megerősítették azt, hogy nagy kereslet mutatkozik a molnártalálás iránt. Ezt szem előtt tartva 2015-ben az önkormányzat és A Jövő Borsodnádásdjáért Egyesület együttműködésével megvalósult a **Molnártalálás Ház**, ezzel megkezdődött a molnártalálás piaci forgalomban való értékesítése. Az országban egyedülálló sütőgépet egy számbéki manufaktúra készítette. A gyár öt új munkahelyet teremtett, melyet a jövőben bővíteni fognak.

A városvezetés célja, hogy a fejlesztéseknek köszönhetően az országban egyre többen ismerjék meg Borsodnádasd néphagyományát, ezáltal növelve a település és a környék turistaforgalmát. Hosszú távú cél, hogy a turizmus fejlesztésén keresztül új munkahelyek létesüljenek, jobb életszínvonalat teremtvé ezáltal a lakosság számára.

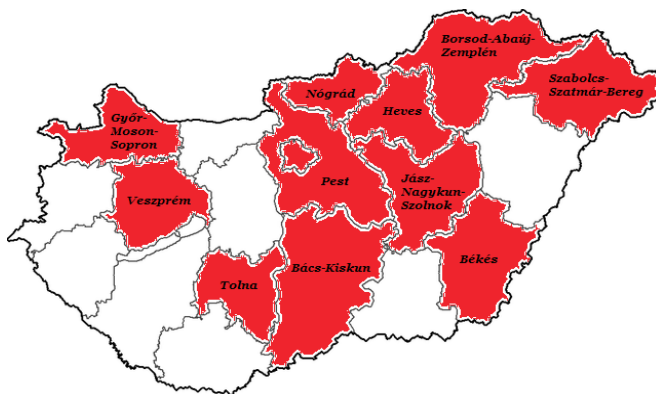
Kutatási módszereim, eredmények

Kutatásom alapjául személyes tapasztalataim mellett, a szakirodalmak feldolgozása szolgált. Meglévő ismereteimet több kutatási módszer segítségével egészítettem ki. Primer kutatásomhoz a kérdőíves felmérés és az interjúkészítés módszerét alkalmaztam. Kétféle kérdőívet készítettem. Felmértem, mit gondol a helyi lakosság és a más településeken élők a molnárkalács hagyományának újjáélesztéséről, gazdaságélénkítő hatásáról és a turizmusban elfoglalt helyéről.

A kérdőívben elsősorban zárt kérdéseket alkalmaztam, de lehetőséget adtam a vélemény kifejtésére néhány nyitott kérdéssel is. Mindkét kérdőívben 13 kérdés szerepelt. A megkérdezést elsősorban interneten keresztül végeztem, de az idősebb korosztályt személyesen kerestem meg.

Összesen 213 ember vett részt a kérdőív kitöltésében, a 10-80 éves korosztályból. 117 darabot borsodnádasi lakos, 96 darabot pedig más város lakói töltöttek ki. A térképen jelöltem azokat a megyéket, melyek lakói részt vettek a kitöltésben.

3. ábra: Kitöltésben résztvevő megyék

Forrás: Kérdőívek alapján saját szerkesztés (2015)

A kapott eredmények azt bizonyítják, hogy a molnárkalács és vele együtt a fesztivál is széles körben ismert. A kitöltők pozitív véleménnyel vannak a hagyomány újjálesztésével kapcsolatban. Úgy gondolják, hogy a bemutatósütések hatására növelhető a település ismertsége. A Molnárkalács Házat szintén jó kezdeményezésnek tartják és bíznak benne, hogy a jövőben még több új munkahelyet teremthet.

Az eredmények alapján, a Borsodnádason minden évben megrendezésre kerülő rendezvények közül a Molnárkalács Fesztivál a leglátogatottabb a helyi és a környékbeli lakosság körében egyaránt, melyet a Családi nap követ. A fesztivál színvonalával és a felkínált programokkal alapvetően meg van elégedve a lakosság, de úgy gondolják, híresebb előadókkal, különféle bemutatókkal (katonai, tűzoltó, rendőrségi), valamint nagyobb marketingtevékenységgel javítható lenne.

Az interjúkészítés során három célcsoportot kerestem fel: a Molnárkalács Ház dolgozóit, a városban működő hét szálláshely tulajdonosát, valamint a jelenleg aktívan sütő tizenkét sütőcsoport vezetőit. Célom volt, hogy képet kapjak a Molnárkalács Ház dolgozóinak munkájáról, a molnárkalács piaci helyzetéről és esetleges versenytársairól, a város szálláshelyeinek kapacitásáról, a vendégéjszakák áráról, valamint arról, hogy milyen véleménnyel lennének a szállásadók az esetleges idegenforgalmi adó bevezetéséről. Érdekelt az is, hogy a jelenleg aktív sütőcsoportok hogyan alakultak, mi motiválta őket, hogy elkezdjék a sütést, hány fősek és milyen korosztályt képviselnek.

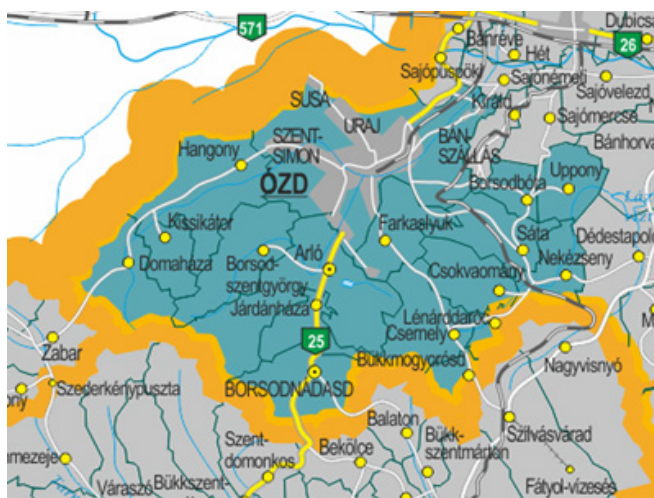
Az interjúkészítés során képet kaptam arról, hogy az Off-Road versenyre érkezők foglalnak leggyakrabban szállást. A Molnárkalács Fesztivál jelenleg a hét szálláshely közül csak kettőnél eredményez szállásfoglalásokat. Ennek oka valószínűleg az, hogy a rendezvény fő programjai egy napon kerülnek megrendezésre.

Az interjúalanyok úgy gondolják, hogy a piacon nincs versenytársa a molnárkalácsnak, hiszen ez a termék egyedülálló az országban. Véleményük szerint, a gépi gyártás miatt nem fogja elveszteni eredeti értékét a kézi sütés. Ezt azzal indokolják, hogy csak a kézi sütés ad olyan élményt, amit a saját kezűleg készített kalács tud nyújtani. A gépi technológia elengedhetetlen ahhoz, hogy a molnárkalács forgalomba kerüljön és mindenki számára megvásárolható legyen, hiszen kézi sütéssel a rendezvényeken nem lehet a látogatók számának megfelelő mennyiséget készíteni.

Borsodnádásd turizmusának fejlesztése

Borsodnádásd az Ózdi járáshoz tartozik a környező településekkel együtt. A járás turisztikai vonzereje a természeti környezet. Itt halad át az Országos Kéktúra útvonal, emellett tematikus utak és tanösvények is lehetőséget biztosítanak a környék természeti adottságainak megismerésére. Ezekre a lehetőségekre alapozva kell fejleszteni a turizmust Borsodnádásdon. A helyi és a környező települések alternatív turisztikai termékeit (természetjárás, ökoturizmus, vadászturizmus, lovasturizmus) összhangba hozva a borsodnádásdi néphagyománnyal egy komplex turisztikai szolgáltatás kialakítására kell törekedni. A városban minden évben megrendezésre kerülő egy-két napos programokat három-négy naposra lehetne bővíteni, így az idelátogatók jobban megismerhetnék a települést, valamint nagyobb bevételt jelentene a szálláshelyeknek is.

4. ábra: Az Ózdi járás települései

Forrás: <http://www.jaras.info.hu/lap/ozdi-jaras>

Véleményem szerint a turisztikai szolgáltatások kétféle irányzatát lehet kialakítani a városban. Egyik megoldás az, ha a település saját rendezvényeivel, programjaival, természeti környezetével és építészeti vonzerejével válik a turisták célpontjává. Második megoldás olyan csomagok kialakítása, melyek

a járás többi településével és néhány járáson kívüli községgel együttműködve valósulnak meg, így a turisták megismerhetik a környező települések kultúráját, szolgáltatásait és látnivalóit is.

Borsodnádasd turisztikai kínálatának kialakításakor arra kell törekedni, hogy a kínálat alapját a molnárkalács adja, hiszen napjainkban a település az egész országban néphagyományáról ismeretes. Manapság a turisták elsődleges célja az utazás során a pihenés, kikapcsolódás mellett az élmények keresése. A Molnárkalács Fesztiválra érkező vendégek számára tapasztalataim szerint a legnagyobb élményt az adja, ha részt tudnak venni a sütés folyamatában.

Úgy gondolom, egy interaktív bemutatóhely létrehozása, a Molnárkalács Fesztivál programkínálatának bővítése, valamint a marketingtevékenység fejlesztése nagyban hozzájárulhat a turistaforgalom növeléséhez. Az összefogás a helyi ökoparkkal, valamint a jurtatáborral abban segíthet, hogy a programok széles skálája felsorakoztatható legyen a településen. Ki kell használni a vadász-, a kulturális-, a szabadidős és az aktív turizmus adta lehetőségeket, hiszen ezáltal csökkenthető a szezonális és növelhető a turistaforgalom.

A másik irányzat Borsodnádasd turisztikai kínálatának kialakításakor, együttműködés az Ózdi járás többi településével, valamint néhány, a járáson kívüli környező településsel. A térség túraútvonalai minden olyan települést érintenek, melyek lehetőséget biztosítanak a szabadidő eltöltésére. A környező túraútvonalak legnagyobb jelentősége, hogy egymásba csatlakoznak, így több útvonal érintésével könnyedén bejárhatóak a térség látnivalói. Az utak turisztikai jelentősége a természetjárás mellett, az érintett települések természeti és kulturális vonzerejének megismerése. A túrákra épülő csomagok fő feladata a környező kisebb települések megismerése, ismertségének növelése lenne, a természetjáráson keresztül. Természetesen a környező falvak és városok együttműködése lehetőséget biztosítana arra is, hogy az idelátogatók szervezett utak keretében (autóbuszos kirándulás) is megismerhessék a térség értékeit. Véleményem szerint a települések együttműködése, egymás látnivalóinak hirdetése, népszerűsítése, illetve közös turisztikai programok kidolgozása nagyban hozzájárulna a térség fejlődésének, valamint turizmusának élénkítéséhez.

Összefoglalás

Kutatásom célja Borsodnádásd történelmének, turisztikai értékeinek bemutatása, valamint ezen keresztül a molnárkalács hagyományának megismertetése, turisztikai hasznosítása volt. Dolgozatomban bemutatásra került a kis híján feledésbe merült népszokás jelentősége, a borsodnádásdi kétlaki munkásság életében betöltött szerepe, készítésének folyamata és a hagyomány újjáélesztése is. Ismertettem a ma már kedvelt és népszerűnek számító néphagyomány turizmusélenkítő hatásait is. Kitértem a sütővasakat tartalmazó könyv készítésének folyamatára, valamint a Molnárkalács Fesztivál kialakulására.

Széleskörű kutatásom a molnárkalács piaci pozíciójára, turizmusban betöltött szerepére irányult. Nagy figyelmet fordítottam a lakosság véleményére, észrevételeire az újjáéledő hagyománnyal és a folyamatos fejlesztésekkel kapcsolatban.

Kutatási eredményeimet és személyes tapasztalataimat felhasználva olyan turisztikai csomagok, illetve termékfejlesztési javaslatok kidolgozására törekedtem, melyek növelhetik a város turizmusát. Úgy gondolom, ezek az újítások lehetővé tennék azt, hogy a település fejlődésnek induljon, jobb élet-színvonalat teremtvén ezáltal a lakosság számára. Ez azonban csak szervezett keretek között, valamint az emberek még nagyobb összefogásával és kitartó munkájával valósulhat meg.

Összegzésképpen megfogalmazhatom, hogy a molnárkalács ismert és felmérésem segíti a jövőbeni tervezést, új programok szervezését. A molnárkalács sütés generációknak való továbbadása folyamatos, ami azt bizonyítja, hogy a piacon esélyes a néphagyomány még szélesebb körben való terjesztése, ezáltal a város ismertségének növelése.

Irodalomjegyzék

<http://www.jaras.info.hu/lap/ozdi-jaras>

Az Ózdi járás települései

Bárczy Zoltán (1960):

Fejezetek a borsodnádasi lemezgyár történetéből alapításának 100. évfordulója alkalmából. Borsodnádásd.

Bodnár Mónika (2002):

Molnárkalács. In: *Hagyományok, ízek, régiók*. Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye. I. kötet. Agrármarketing Centrum – Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest, 371-373.

Bódi Erzsébet (1991):

Molnárkalács a felvidéki magyarok táplálkozási kultúrájában. In: Halász Péter (szerk.): *A Duna menti népek hagyományos műveltsége. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére*. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest. 407-411.

Dr. Nemcsik Pál (1976):

A borsodnádasi kétlaki munkásság életmódjának változása. In: Dobrossy István (szerk.) *Foglalkozások és életmódok*. Miskolc, 49-60.

Dr. Tóthné Igó Zsuzsanna (2015):

Turisztikai termékfejlesztés, Gyakorlatorientált Tankönyv és Kézikönyv, EKF.

Erzsébet Bódi (1985):

A kind of cake - ‚Molnárkalács’ - in the Hungarian popular culture. *Ethnographica et Folcloristica Carpathica* 4. Debrecen. 61-79. (Műveltség és Hagomány 22.)

Interjú a Molnárkalács Ház dolgozóival

2016. január 18.

Interjú a sütőcsoportok vezetőivel

2016. január 04-18.

Interjú a szálláshely tulajdonosokkal

2016. január 04-18.

http://szellemikulturalisorokseg.hu/doks/nyomtatvanyok/57_pdf.pdf

Jelölés a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére Letöltve 2015. november 16-án.

Magyar Néprajzi Lexikon (1987)

Szerkesztő Ortutay Gyula, Nagy Elemérné, Akadémiai Kiadó

Nagy Gyula (1964):

Molnárkalácskészítés, fafaragás. In: Nagy Gyula: *Képek Gyöngyössolymos történetéből*. Budapest. 176-179.

Sági Tibor (2008):

Molnárkalács sütővasak Borsodnádásdon és környékén. Borsodnádásd.

Soltész Józsefné (1983):

Molnárkalács-ostyasütés Ózd környékén (1. rész). *Lakóhelyünk Ózd* (8. kötet).

Az Ózdi Népművelési Intézmények Honismereti Köre, Ózd. 172-189.

Soltész Józsefné (1985):

Molnárkalács-ostyasütés Ózd környékén (2. rész). *Lakóhelyünk Ózd* (9. kötet).

A Kun Béla Művelődési Központ Honismereti Köre, Ózd. 113-132.

Szalay Emőke, P. (1974):

Ostyasütők a Déri Múzeum gyűjteményében. *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve* 53. 469-486.

<http://szellemikulturalisorokseg.hu/>

Szellemi Kulturális Örökség Magyarországon

Tusor András (2001):

Gasztronómia. Áramlat Kiadó.

ESÉLYEGYENLŐSÉGI TERV, ÉS ANNAK ALKALMAZÁSA AZ AGRIA VOLÁN ZRT.-NÉL

KOLOZSVÁRI ROZÁLIA

Gazdálkodási és menedzsment BA

Közgazdaságtudományi Szekció III. helyezés

Témavezető:

Matiscsákné dr. Lizák Marianna

tanársegéd

*„Az egyenlőség az igazságossággal kezdődik”
/Victor Hugo/*

Bevezetés

Dolgozatom témájaként az esélyegyenlőségi terv szerepét választottam. Kutatásom célja, hogy választ találjak arra vonatkozóan, hogy milyen mértékben járul hozzá a munkahelyi esélyegyenlőségi terv ahhoz, hogy érvényesüljön az egyenlő bánásmód elve. A munkavállalóknak van-e arról információjuk, hogy létezik esélyegyenlőségi terv, és az mit tartalmaz, továbbá, hogy a tervben foglalt célkitűzések érvényesülnek-e egy adott munkahelyen.

Ahhoz, hogy a fenti kérdéseimre választ kapjak, a KMKK Középkélet-Magyarországi Közlekedési Központ Zrt. jogelőd társaságának, az Agria Volán Zrt.-nek az esélyegyenlőségi tervét vettem alapul. Mint a társaság munkavállalója, és mint védett tulajdonságú munkavállalói csoport (kisgyermekes női munkavállaló) tagja, érdekel, hogy miként érvényesíti a munkáltatóm az egyenlő bánásmód elvét a személyzetbeszerzés szakaszaiban, továbbá megfelelő foglalkoztatási formát, megfelelő jövedelmezési rendszert alkalmaz-e az esélyegyenlőség megteremtése érdekében.

Kutatási módszerként a kérdőíves felmérést választottam, mellyel a fő célcsoportot vizsgáltam meg: a társaságnál alkalmazott hátrányos helyzetű munkavállalók.

Dolgozatom központi témájának kifejtése előtt bemutatom a magyar társadalom munkaerő-piaci rétegződését, a foglalkoztatási helyzetet, foglalkoztatáspolitikát. Fontosnak tartom a bérek, jövedelmek alakulásának és annak meghatározó tényezőinek bemutatását. Központi témámhoz közeledve az esélyegyenlőség, hátrányos megkülönböztetés, egyenlő bánásmód elméleti alapjaival szeretném megismertetni az olvasót, továbbá azzal, hogy mit is jelent az esélyegyenlőség a munkaerőpiacon és a foglalkoztatásban. Hazánkban melyek azon foglalkoztatáspolitikai intézkedések, amelyek elősegítik a hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatását, továbbá hogyan történik az esélyegyenlőség jogi szabályozása. Részletesen be fogom mutatni az esélyegyenlőségi terv jelentőségét, szerkezetét, tartalmi elemeit.

Az esélyegyenlőségi terv, mint központi témám kifejtése során betekintést kap az olvasó, hogy a KMKK Középkelet - magyarországi Közlekedési Központ Zrt. Egri Területi 3

Igazgatóságnál melyek a hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok, hogyan érvényesül az esélyegyenlőség a személyzetbeszerzés (toborzás, kiválasztás, alkalmazás, beillesztés) szakaszaiban, és a motiváció, ösztönzés, javadalmazás tekintetében a vállalatnál. A társaságnál milyen intézkedések történtek, történnek az esélyegyenlőség biztosítása érdekében. Melyek a társaságnál működő érdekvédelmi szervezetek, és az ő feladataik. Bemutatom az Agria Volán Zrt, mint jogelőd társaság, 2013 – 2014 évekre vonatkozó esélyegyenlőségi tervét. Vizsgálni fogom az esélyegyenlőség tervben foglalt munkáltatói intézkedés tervet, valamint az abban foglaltak megvalósítását a foglalkoztatás során az érintett munkavállalók saját véleménye alapján.

Dolgozatom befejezéseként ismertetem az esélyegyenlőségi terv témával kapcsolatos kutatásom eredményeit, észrevételeimet, megállapításaimat, továbbá egyéni javaslataimat is megosztom az olvasóval.

Munkaerőpiac, foglalkoztatás Magyarországon

Ebben a fejezetben bemutatom a magyar társadalom munkaerő-piaci rétegződését, magyarországi foglalkoztatási helyzetet és foglalkoztatáspolitikát, továbbá a bérek, jövedelmek alakulását napjainkban. Ehhez a Központi Statisztikai Hivatal munkaerőpiac témakörében készült adatgyűjtéséből származó adattáblákat, és gyorstájékoztatókat, kiadványokat vettem alapul, hiszen ezekből az adatokból tudtam pontos és hiteles információkat gyűjteni az adott témákkal kapcsolatban.

Magyar társadalom munkaerő-piaci rétegződése

A magyar társadalom szerkezetét többféle modell is illusztrálja. (Huszár et al., 2015) A Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálás 2011 – 15. Társadalom rétegződése c. kiadványa háromféle séma alapján mutatja be és elemzi a társadalmi rétegződést. Ezek az alábbiak:

- Munkajelleg-csoportosítás
- Társadalmi-foglalkoztatási rétegséma
- Az osztályszerkezet normatív-funkcionalista modellje (Huszár et al., 2015)

1. táblázat: Magyarország népességének megoszlása társadalmi rétegek szerint

Társadalmi réteg	2011	
	összesen	
	százalék	fő
<i>Munkajelleg-csoportosítás</i>		
1. Vezetők	3,5	349 525
2. Értelmiségiek	9,1	902 054
3. Egyéb szellemiek	13,9	1 385 768
4. Önálló iparosok, kereskedők	4,0	397 144
5. Szakmunkások	19,3	1 914 481
6. Betanított munkások	10,5	1 043 239
7. Segédmunkások	8,9	884 043
8. Mezőgazdasági fizikai munkások	3,1	307 992
9. Mezőgazdasági önállók	1,4	138 583
10. Nem foglalkoztatottak, akik sohasem dolgoztak	3,1	309 458
11. Nem foglalkoztatottak, akik nem besorolhatóak	1,1	104 458
12. Gyermekek, tanulók	22,2	2 201 203
Összesen, százalék	100,0	15,0

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011. évi adatok alapján saját szerkesztés

Foglalkoztatási helyzet, foglalkoztatáspolitikai

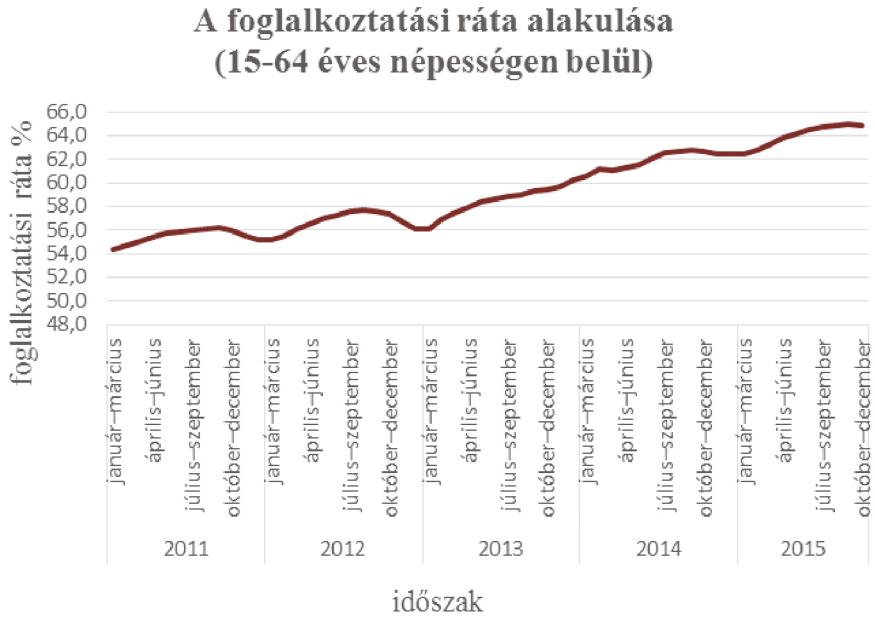
A magyar társadalom foglalkoztatási helyzetét a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) hivatalos honlapján közzétett adatok alapján kívánom bemutatni a foglalkoztatási helyzetre legjellemzőbb adatok (létszámadatok), és a mutatószámok segítségével.

2. táblázat: Foglalkoztatottak számának alakulása korcsoportonként, nemenként

Megnevezés	15-74 éves foglalkoztatottak számának alakulása				
	2011	2012	2013	2014	2015
	ezer fő	ezer fő	ezer fő	ezer fő	ezer fő
Foglalkoztatottak száma összesen	3 759,0	3 827,2	3 892,8	4 100,8	4 210,5
15-24 évesek					
Férfiak	118,8	118,3	135,4	151,7	157,9
Nők	93,4	97,2	95,5	112,2	123,8
Összesen	212,2	215,5	230,9	263,9	281,8
25-64 évesek					
Férfiak	1 882,0	1 910,4	1 949,1	2 051,0	2 106,4
Nők	1 630,0	1 666,9	1 680,0	1 755,0	1 787,6
Összesen	3 512,1	3 577,3	3 629,1	3 806,0	3 894,0
65-74 évesek					
Férfiak	20,2	20,2	19,2	17,8	19,2
Nők	14,6	14,3	13,5	13,1	15,6
Összesen	34,8	34,5	32,8	30,9	34,7

Forrás: KSH, A foglalkoztatottak száma korcsoportonként, nemenként (1992 – 2015) adatai alapján saját szerkesztés

1. ábra: Foglalkoztatási ráta alakulása 2011 – 2015 (3 havi átlagadat alapján)

Forrás: KSH, 15-64 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként, havi adatok (2006. J-M – 2015. D – 2016. F) alapján saját szerkesztés

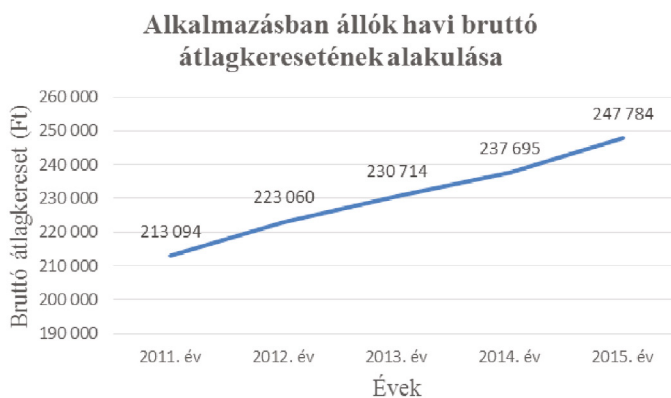
2. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása 2011 – 2015 (3 havi átlagadat alapján)

Forrás: KSH, 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként, havi adatok (2006. J-M – 2015. D – 2016. F) alapján saját szerkesztés

Bérek, jövedelmek alakulása

3. ábra: Bruttó átlagkeresetek alakulása

Forrás: KSH, Az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete a nemzetgazdaságban (2000-) adatai alapján saját szerkesztés

4. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása 2011 – 2015 (3 havi átlagadat alapján)

Forrás: KSH, 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként, havi adatok (2006. J-M – 2015. D – 2016. F) alapján saját szerkesztés

Esélyegyenlőség

Dolgozatom harmadik fejezete a központi témám kifejtésének „előfutára”. Ebben a fejezetben definiálom az esélyegyenlőség alapfogalmait. Ismertetem, hogy miként van jelen az esélyegyenlőség a foglalkoztatásban, milyen jogi szabályozásai vannak Magyarországon. Törvényi szabályozást alapul véve bemutatom kik a hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok. Megismertetem az olvasóval az esélyegyenlőségi tervet, annak szerepét a munka világában. Részletesen bemutatom az esélyegyenlőségi terv szerkezetét és tartalmi elemeit a gyakorlatból vett példákon keresztül.

Esélyegyenlőség alapfogalmai

Ahhoz, hogy megértsük mit is jelent az esélyegyenlőség, fontos tisztáznunk néhány alapfogalmat. Elsőként a diszkriminációt említeném, mely röviden, tömören hátrányos megkülönböztetést jelent, és kijelenthetjük, hogy a modern társadalom egyik legsúlyosabb problémája. A szakirodalmak többféleképpen definiálják, ezek közül az egyik meghatározás a következő: „a diszkrimináció olyan megközelítést jelent, amely ésszerűtlen különbségtételt vezet be az érintett alanyi jogok élvezetével összefüggésben.” (Tomuschat, 1981, 715. old.)

Jogi aspektusból nézve a diszkriminációnak öt formáját nevesíti a 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról (továbbiakban: Ebktv.).

Ezek a következők:

- közvetlen hátrányos megkülönböztetés
- közvetett hátrányos megkülönböztetés
- zaklatás
- jogellenes elkülönítés (szegregáció)
- megtorlás.

Esélyegyenlőség a foglalkoztatásban

„A diszkrimináció és az esélyegyenlőség nagy tömegeket érintő társadalmi és gazdasági probléma Magyarországon. Vannak olyan társadalmi csoportok, mint például a romák, a fogyatékkal élők, a nők, a fiatal és idős munkavállalók, amelyek az átlagnál nagyobb valószínűséggel szembesülnek a diszkriminációval. Más Európai Uniói országokhoz hasonlóan a diszkrimináció az élet majd minden területét áthidalja, és különösen tetten érhető a munkaerőpiacon, az oktatásban, az egészségügyi ellátásban, valamint a szolgáltatásokhoz való hozzáféréseben.” (FSZH, 2010)

3. táblázat: Munkaerő-piaci esélyegyenlőség (2011 – 2015)

Mutató/dimenzió	2011	2012	2013	2014	2015
Az 15-64 éves egy évvel korábban nem foglalkoztatottak közül foglalkoztatottakká válók aránya, (önbesorolás alapján) %	9,9	10,0	10,8	13,6	13,5
Nemek szerint					
Férfi	10,6	11,1	12,1	15,3	14,9
Nő	9,3	9,2	9,8	12,4	12,5
Korcsoport szerint					
15-19	1,9	1,6	2,0	2,9	3,8
20-24	13,7	13,6	16,4	19,1	18,8
25-29	21,7	21,9	23,4	27,7	27,0
30-34	20,7	20,9	21,1	25,2	25,8
35-39	20,4	20,7	20,4	27,1	24,5
40-44	19,2	20,6	19,5	26,9	27,2
45-49	15,7	17,1	18,4	22,7	20,5
50-54	10,8	12,0	14,2	17,2	17,6
55-59	4,6	5,0	5,7	9,5	10,3
60-64	0,4	0,6	0,6	1,5	1,9
Női-férfi keresetek közötti rés, %	15,0	17,0	15,0	13,0	...

Forrás: KSH, Munkaerő-piaci esélyegyenlőség (2003 – 2015) adatai alapján saját szerkesztés

Esélyegyenlőség jogi szabályozása Magyarországon

„Minden demokratikus jogállamnak biztosítani kell a megkülönböztetés nélküli élet lehetőségét és az esélyegyenlőségre való törekvést. Ezek megfogalmazása és még inkább a szabályok tényleges betartása azonban jelentős mértékben függ a társadalom állapotától, az uralkodó politikai irányzatoktól.” (Kállai, 2014, 14-15. old.)

Magyarországon az esélyegyenlőség jogi szabályozását tekintve három törvényről kell említést tenni, ezek a következők:

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
- 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről

Hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok

Mindenkinek van valamiféle elképzelése arról kik is tartozhatnak ezen munkavállalói csoportokba, hiszen a mindennapi életben akár a munkahelyükön, akár a médiában hallhattuk a meghatározást. Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk érdemes a fogalmat pontosítani. Jogszabályok nevesítik, hogy mely munkavállalói csoportok azok, melyek a munkaerőpiacon hátrányos helyzetben vannak.

Esélyegyenlőségi terv szerkezete, tartalmi elemei

A 2003. évi CXXV. törvény 63 § (4) bekezdése rendelkezik arról, hogy „az ötven főnél több személyt foglalkoztató költségvetési szervek és többségi állami tulajdonban álló jogi személyek kötelesek esélyegyenlőségi tervet elfogadni”. (2003. évi CXXV. törvény 63 § (4) bek.)

A törvény csak azt teszi kötelezővé, hogy legyen az említett foglalkoztatók esetében esélyegyenlőségi terv, azonban annak szerkezetére, tartalmára vonatkozó előírásokat nem tartalmaz.

Dolgozatom írásakor kutattam interneten is elérhető esélyegyenlőségi tervek után. Egységes formával nem találkoztam. Más - más tartalmi és formai elemekkel rendelkező tervet találtam a versenyszférában működő cégek (pl.: Magyar Telekom Nyrt.), a közszolgáltatást végző állami tulajdonú vállalatok (pl.: MÁV Zrt.), továbbá a közszférában tevékenykedő foglalkoztatók (pl.: Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal) esetén.

Az Agria Volán Zrt. esélyegyenlőségi terve

Dolgozatom jelen fejezetében be kívánom mutatni az Agria Volán Zrt.-t, mint a kutatásom helyszínéül szolgáló vállalatot. Bemutatom a cég hátrányos helyzetű munkavállalói csoportjait, a társaságnál működő érdekvédelmi

szervezeteket és azok feladatait. Ismertetem, hogy mit is tartalmaz az Agria Volán Zrt. Esélyegyenlőségi terve 2013-2014 évekre vonatkozóan, továbbá hogy milyen munkáltatói intézkedések történtek az esélyegyenlőség biztosítása érdekében a vállalatnál.

Agria Volán Zrt. bemutatása

Az Agria Volán Zrt. 2014. december 31-ig működött önálló vállalatként. Heves megyében másik két volán társasággal – Mátra Volán Zrt., Hatvani Volán Zrt. – közösen látta el a közúti tömegközlekedést, és a társaság végezte Eger város helyi járatú autóbusz közlekedését.

A vállalkozás cégjogi formája zártkörűen működő részvénytársaság.

A társaság székhelye: 3300 Eger, Mátyás király u. 134.

Alaptevékenysége: egyéb menetrendszerű, szárazföldi személyszállítás (közúti távolsági és helyi személyszállítás).

Alaptevékenységén kívüli tevékenysége: ipari, járműjavítási, egyéb (bérbeadási, reklám, stb.) tevékenység.

2015. január 01-től másik négy Volán társasággal együtt látja el a tevékenységét, ugyanis ezen időponttal alakult meg a KMKK Középképlet - magyarországi Közlekedési Központ Zrt. öt Volán társaság (Mátra Volán Zrt., Hajdú Volán Zrt., Jászkun Volán Zrt., Nógrád Volán Zrt., és Agria Volán Zrt.) összeolvadásával.

A Központ székhelye: 5000 Szolnok, Nagysándor József u. 24.

A társaság, mivel szolgáltatási tevékenységet végez, így az erőforrásai közül a második kiemelkedő helyen szerepel a humánerőforrás. Tevékenysége ellátásához, a 2014. évi adatokat figyelembe véve, 538 fő teljes munkaidőben, és 22 fő részmunkaidőben alkalmazott munkavállalót foglalkoztat.

Hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok a társaságnál

5. ábra: Hátrányos helyzetű munkavállaló csoportok létszáma

Forrás: Agria Volán Zrt. Esélyegyenlőségi terv 2013 – 2014 évekre alapján saját szerkesztés

Érdekvédelmi szervezetek és feladataik

A 2012. I. törvény a munka törvénykönyvéről szabályozza a munkavállalók szociális és gazdasági érdekeinek védelme, továbbá a munkabéke fenntartása érdekében a szakszervezet, az üzemi tanács és a munkáltatók, vagy érdek-képviselői szervezeteik kapcsolatrendszerét. Ennek keretében biztosítja a szervezkedés szabadságát, a munkavállalók részvételét a munkafeltételek alakításában, meghatározza a kollektív tárgyalások rendjét vagy a munkaügyi konfliktusok megelőzésére, feloldására irányuló eljárást. (2012. I. törvény XIX. fejezet, 230. §)

A társaságnál Üzemi Tanács és Szakszervezeti Tanács működik. A Szakszervezeti Tanács képviseli a munkavállalók érdekeit munkaviszonyukkal kapcsolatban a Munka Törvénykönyve alapján. A tevékenységét saját szervezeti és működési szabályzata alapján látja el.

Esélyegyenlőségi terv 2013 – 2014 évekre

Az Agria Volán Zrt, mint jogelőd társaság 2013. május 07.-én fogalmazta meg és foglalta írásba a 2013-2014 évekre szóló Esélyegyenlőségi Tervét. Az írásos dokumentumot a társaság vezérigazgatója és Szakszervezeti Tanács elnöke hitelesítette aláírásával. Az Esélyegyenlőségi Terv terjedelmét tekintve kb. 10 oldalas dokumentum, tartalmát tekintve három fő fejezetre tagolódik, melyek az alábbiak:

- Előzmények
- I. rész: Helyzetfelmérés a munkaviszonyban álló hátrányos helyzetű munkavállalói csoportokról, a munkakörülményekről, képzésről, illetve a gyermekneveléssel kapcsolatos kedvezményekről (2012. évi tény és 2013. évi terv adatok)
- II. rész: Munkáltatói célkitűzések 2014. évre

Esélyegyenlőség biztosítására tett munkáltatói intézkedések

Az Esélyegyenlőségi Tervben foglaltak alapján a társaság biztosítja a hátrányos és nem hátrányos helyzetű munkavállalók azonos bérezését, azonos munkakörülményeit, megfelelő foglalkoztatását.

Az esélyegyenlőségi terv kritikája

Dolgozatom talán legfontosabb fejezetéhez értünk. Ebben a részben ismeretemet az olvasóval kutatásom eredményeit, mely a következő kérdésekre ad választ: Milyen mértékben járul hozzá az esélyegyenlőségi terv az egyenlő bánásmód elvének érvényesüléséhez? Az esélyegyenlőségi tervben foglaltak hogyan érvényesülnek a társaságnál? Megvalósulnak-e a tervben foglalt célkitűzések? Miért nem ismerik az Esélyegyenlőségi tervet a munkavállalók?

Esélyegyenlőségi terv érvényesülése

Ahhoz, hogy az Esélyegyenlőségi terv érvényesülését vizsgálni tudjam, készítettem egy kérdőíves felmérést a vállalatnál, melyben a társaság hátrányos helyzetű munkavállalóit kérdeztem meg arról, hogy érte-e hátrányos megkülönböztetés munkahelyén az elmúlt években, továbbá arról, hogy tudják-e mi az Esélyegyenlőségi Terv, és mit tartalmaz.

Kérdőívemben lehetőséget adtam arra vonatkozóan is, hogy amennyiben felmerült a hátrányos megkülönböztetés esete, akkor azt kifejthette az adott munkavállaló. Feltett kérdéseimre 75 fő munkavállaló adott választ. Ezek a kérdőív szolgáltak alapul vizsgálatomnak.

A *női munkavállalókat*, a válaszok alapján, leginkább az előmenetelben érte a hátrányos megkülönböztetés, majd a bérezés területén.

A *40 év feletti munkavállalókat* jellemzően a bérezés területén éri hátrány, majd az előmenetelben.

Miért nem ismerik az Esélyegyenlőségi Tervet a munkavállalók?

A társaságnál végzett kutatásom eredményeként elmondhatom, hogy a társaság megkérdezett munkavállalóinak több mint fele, 56%-a nem ismeri az Esélyegyenlőségi tervet. Nem tudja, hogy mi is az, és mit tartalmaz.

A válaszadók közül 63 főnek egyáltalán nincs tudomása arról, hogy munkáltatója is készített ilyen tervet. A kitöltött kérdőívek kiértékelése során még azt is tapasztaltam, hogy akik ismerik az esélyegyenlőségi tervet, még azok közül sem mindenki tud arról, hogy munkahelye is rendelkezik ilyen dokumentummal.

Összegzés

Dolgozatom elsődleges célja az volt, hogy választ találjak arra, hogy az esélyegyenlőségi terv milyen szerepet tölt be a munka világában, hogyan járul hozzá az egyenlő bánásmód érvényesüléséhez.

Ahhoz, hogy választ kapjak kérdéseimre primer és szekunder kutatásokat végeztem az esélyegyenlőség témájával kapcsolatban.

Mivel az esélyegyenlőség kérdését elsősorban a foglalkoztatásban vizsgáltam, így fontosnak tartottam a magyarországi munkaerőpiac és foglalkoztatási helyzet megismerését. Ehhez a Központi Statisztikai Hivatal hivatalos honlapján közzétett adatok használtam fel, hogy információkat szerezzek. A foglalkoztatottak létszám adatai, a foglalkoztatási ráta, a munkanélküliségi ráta, kereseti adatok, melyek alakulását 5 év tekintetében vizsgáltam (2011-2015), tájékoztattak arról, hogy a foglalkoztatási helyzet hazánkba az elmúlt években összességében javuló tendenciát mutat.

Kutatásom során az esélyegyenlőség témakör részletesebb vizsgálatát végeztem el. Szakirodalmak, törvények, statisztikai adatok, és internetes források segítettek munkámat. Először, hogy tisztán lássak ebben a té-

mában, fontos volt megismernem az esélyegyenlőség alapfogalmait, melyek nagyban megkönnyítették, hogy értelmezni tudjam az e témával kapcsolatos jogi szabályozásokat. Három törvény esélyegyenlőségre vonatkozó rendelkezéseit értelmeztem, és azt tapasztaltam, hogy a 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvény az, amelyik a legrészletesebb jogi szabályozást tartalmazza a témában. A törvény áttanulmányozása során sok fontos információhoz jutottam az esélyegyenlőséggel kapcsolatban. Megismertem, hogy kik a hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok tagjai, mely tulajdonságuk alapján sorolhatók oda. A törvény egy külön fejezete rendelkezik az Egyenlő Bánásmód Hatóság működéséről, mely szerv igen nagy jelentőséggel bír az esélyegyenlőség kérdése kapcsán. Ahhoz, hogy jobban megismerjem a Hatóságot, a hivatalos honlapján tájékoztattam tevékenységéről. Az autonóm államigazgatási szerv legfontosabb feladata a diszkriminációs ügyek kivizsgálása. Mivel a honlapján közzétett tájékoztatók ismertetik a hatóság működését, így betekintést kaptam az államigazgatási szerv általi intézkedések, döntések esetszámába, továbbá, hogy mely esélyegyenlőségi problémát lehet felé jelezni, és miben tud intézkedéseket tenni. Nagyon jó dolognak tartom, hogy az esélyegyenlőség témája napjainkban egyre nagyobb nyilvánosságot kap, és van olyan szerv, aki hivatott arra, hogy diszkriminációval kapcsolatos ügyeket kivizsgálja, és döntéseket hozzon.

Mivel a központi témám az esélyegyenlőségi terv, így kutatásokat végeztem arra vonatkozóan is, hogy milyen előírás van arra, hogy mely foglalkoztatónál fontos a terv megléte, és mit tartalmaz. Erre vonatkozóan részben szintén 2003. évi CXXV. törvény ad információt. Rendelkezése értelmében kötelezően „az ötven főnél több személyt foglalkoztató költségvetési szervek és többségi állami tulajdonban álló jogi személyek kötelesek esélyegyenlőségi tervet elfogadni.” (2003. évi CXXV. törvény 63 § (4) bek.). A terv szerkezetére, tartalmára vonatkozóan kutatásom során nem találtam egységes előírást. A gyakorlatból vett esélyegyenlőségi tervek (MÁV Zrt., Magyar Telekom Nyrt, és Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala esélyegyenlőségi terve) vizsgálatánál azt tapasztaltam, hogy a tervek rendelkeznek közös ismérvekkel, annak ellenére, hogy más-más szférában működnek a vizsgált foglalkoztatók.

Az esélyegyenlőségi terv elfogadása kötelező a többségi állami tulajdonú vállaltoknál, így annak részletes vizsgálatára jó helyszínül szolgált jelenlegi munkahelyem, KMKK Középközet – magyarországi Közlekedési Központ

Zrt. Egri Területi Igazgatósága (jogelőd társaság: Agria Volán Zrt.) A vállalati dokumentumba betekintést tudtam nyerni, vizsgálni tudtam annak tartalmát, és az abban foglalt intézkedések meglétét a vállalatnál. Vizsgálatomhoz kérdőíves felmérést készítettem, mellyel a hátrányos helyzetű munkavállalókat kérdeztem meg az egyenlő bánásmód érvényesülésével kapcsolatban. A kérdőívek kiértékeléséből arra a következtetésre jutottam, hogy az esélyegyenlőség kérdéseire nem fektet elég hangsúlyt a vállalat. A tervben foglalt munkáltatói célkitűzések, intézkedések nem teljesülnek maradéktalanul a társaságnál. Érdemes lenne a tervben érintett hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok tagjainak tapasztalatait, véleményét kérni időszakonként, ahhoz, hogy hatékonyabban tudjon szerepet vállalni a munkáltató az esélyegyenlőség biztosítása érdekében

Kérdőívem segítségével, az abban esélyegyenlőségi tervre vonatkozó kérdésekkel, arra is választ kaptam, hogy nem ismert a terv a munkavállalók körében. Valójában nem tudják, hogy mit is tartalmaz egy esélyegyenlőségi terv, és arról sem igazán van tudomásuk, hogy munkáltatójuk is rendelkezik ezzel. Nagyon fontos lenne a terv nyilvánosságának segítése, és tartalmának ismertetése a dolgozókkal.

Irodalomjegyzék

1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről
http://www.majoros.hostoi.com/jog/doc/Mtk22_1992.pdf
2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300125.TV
2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200001.TV
- A Bizottság 68/2001 EK Rendelete (2001. január 12.)
Letöltve: 2016. március 25-én. <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=3153>
- Agria Volán Zrt. (2013):
Esélyegyenlőségi Terv 2013 – 2014. évekre (vállalati belső dokumentum)
- Agria Volán Zrt. (2015):
Kiegészítő melléklet a 2014. december 31-i Éves beszámolóhoz.
Letöltve: 2016. március 29-én. <http://e-beszamolo.kim.gov.hu/kereses-Default.aspx>
- Agria Volán Zrt. Üzemi Tanács (2013):
Szervezeti és Működési Szabályzat (Ügyrend). (vállalati belső dokumentum)

Dr. Gregor Katalin – Dr. Varga Judit – Dr. Lukovics Adél – Molnár Veronika (2014):

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény alkalmazása. Tananyag. Egyenlő Bánásmód Hatóság, Letöltve: 2016. március 06-án.
http://www.egyenlobanasmod.hu/app/webroot/files/img/articles/741d630824a65338e12a049a3106aaed/EBH%20Tananyag_v%C3%A9gleges.pdf

Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala (2014):

Esélyegyenlőségi Terv 2014. október 15 – 2016. október 15. Letöltve: 2016. április 02-án.
http://eger.hu/public/uploads/set0915011512260_54b79aa17c0a9.pdf

Egyenlő Bánásmód Hatóság (2015):

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság 2015. évi tevékenysége a számok tükrében.
<http://www.egyenlobanasmod.hu/article/view/az-egyenl%C5%91-b%C3%A1n%C3%A1sm%C3%B3d-hat%C3%B3s%C3%A1g-2015-%C3%A9vi-tev%C3%A9kenys%C3%A9g-a-sz%C3%A1mok-t%C3%B3k%C3%A9r%C3%A9ben>

Esélyegyenlőség. Magyar Virtuális Enciklopédia.

<http://www.enc.hu/1enciklopedia/mindennapi/eselyegyenloseg.htm>

Ferge Zsuzsa (1969):

Társadalmunk rétegződése. Elvek és tények. KJK. Budapest

FSZH (2010):

Az esélyegyenlőtlenséget kiváltó okok és a hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés a munka világában. Tanulmány az FSZH részére. Letöltve: 2016. január 25-én.
www.employmentpolicy.hu/resource.aspx?resourceID=252_merop...

Huszár Ákos – Lakatos Miklós – Vastagh Zoltán – Záhonyi Márta – Hunyadi Zsuzsanna – Székely Gáborné – Kincses Áron, Zsom Brigitta (2015):

2011. ÉVI NÉPSZÁLÁLÁS 15. A társadalom rétegződése. (szerk.:Huszár Ákos), Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2015. Letöltve: 2016. április 01-én.
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_15_2011.pdf

Kálmán Zsófia – Könczei György (2002):

A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Osiris Kiadó, Budapest

Kállai Ernő (2014):

A társadalmi együttélés kérdései. Felnőttoktatásban és felnőttképzésben dolgozók oktatói kompetenciáinak kialakítása és fejlesztése a kisebbségi közösségek, az esélyegyenlőségi ismeretek, valamint az érdekvédelem vonatkozásában. Eszterházy Károly Főiskola, Eger

KMKK Középhelet-magyarországi Közlekedési Központ Zrt. Egri Területi Igazgatóság: Cégtörténet. A társaság története.

Letölthető: <http://www.agriavolan.hu/index.php/egri-teruleti-igazgatosag/cegtoertenet>

Központi Statisztikai Hivatal: 2.3.2.3. Munkaerő-piaci esélyegyenlőség (2003-2015).

Letöltve: 2016. április 03-án http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_3_3.html

Központi Statisztikai Hivatal (2016):

Gyorstájékoztató. Foglalkoztatottság, 2015. december – 2016. február.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog1602.html>

Központi Statisztikai Hivatal (2016):

Gyorstájékoztató. Munkanélküliség, 2015. december – 2016. február.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/mun/mun1602.html>

Központi Statisztikai Hivatal (2016):

Gyorstájékoztató. Keresetek, 2016. január.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ker/ker1601.html>

Központi Statisztikai Hivatal:

Népszámlálás 2011. A társadalom rétegződése. 1.1.1 A teljes népesség társadalmi rétegek és nemek szerint, megoszlás társadalmi rétegek szerint. Letöltve: 2016. április 03-án
http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_tarsadalom_retegzodese

Központi Statisztikai Hivatal (2016):

Táblák (STATADAT) – Hosszú idősorok – A munkaerő-piaci tendenciák Magyarország régióiban. 5.1.2.3. A foglalkoztatottak száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként (1992 – 2015). Letöltve: 2016. április 10-én
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qlf005a.html

Központi Statisztikai Hivatal (2016):

Táblák (STATADAT) – Hosszú idősorok – A munkaerő-piaci tendenciák Magyarország régióiban. 5.1.2.1. A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági szektorok szerint, nemenként (2008 – 2015). Letöltve: 2016. április 10-én
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qlf017.html

Központi Statisztikai Hivatal (2016):

Táblák (STATADAT) – Hosszú idősorok – A munkaerő-piaci tendenciák Magyarország régióiban. 5.1.2.4. A foglalkoztatottak száma korcsoportok szerint, nemenként (1992 – 2015). Letöltve: 2016. április 10-én
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qlf006a.html

Közúti Közlekedési Szakszervezet Agria Volán Rt. Alapszervezete (2004):

Szervezeti és Működési Szabályzat (vállalti belső dokumentum)

Lipták Katalin (2009):

Foglalkoztatáspolitikai Magyarországon, különös tekintettel az időskorúak foglalkoztatására. Észak-magyarországi stratégiai füzetek, (6. évf.) 1. sz. 3-15. old.
Letöltve 2016. április 05-én http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=47603

Magyar Telekom Nyrt. (2012):

A Magyar Telekom Nyrt. Esélyegyenlőségi terve 2013. január 1-től 2015. december 31-ig terjedő időszakra. Letöltve: 2016. március 24-én.
http://www.telekom.hu/static/sw/download/Magyar_Telekom_Eselyegyenlosegi_Terv_2013_2015.pdf

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV

Matiscsákné Lizák Marianna (2012):

Emberi erőforrás gazdálkodás. Comlex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest

MÁV Zrt. (2013):

Esélyegyenlőségi Terv 2013 – 2016. Letöltve: 2016. március 24-én.

<https://www.mavcsoport.hu/sites/default/files/upload/page/eselyegyterv201307.pdf>

NFSZ (2016):

Havi gyorsjelentés 2016. A munkaerő-piaci helyzet alakulása a Nemzeti Foglalkoztatási

Szolgálat legfrissebb adatai alapján 2016. február. Letöltve: 2016. április 03-án

http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_merop_2016

NFSZ (2016):

Havi részletes adatok – 2016. Az NFSZ adatainak összefoglaló táblázata 2016. február.

Letöltve: 2016. április 03-án

http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_havi_reszletes_adatok_2016

Tomuschat, Ch. (1981):

Equality and Non-Discrimination under the International Covenant on Civil and Political

Rights. In *Festschrift für Hans-Jürgen Schlochauer: Staatsrecht, Völkerrecht und Europarecht.*

Berlin, Walter de Gruyter

AZ INFORMÁCIÓS ÉS KOMMUNIKÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK HATÁSA A 21. FELSŐOKTATÁSRA

SZÜCS DÁVID

Gazdaságinformatikus BSC

Közgazdaságtudományi Szekció II. helyezés

Témavezető:

Csugány Julianna

tanársegéd

„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felébredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munka örömét, megízlelje az alkotás izgalmát, megtanulja szeretni, amit csinál, és megtalálja azt a munkát, amit szeretni fog.”

Szent-Györgyi Albert

A 20. század végén bekövetkezett információrobbanás alapjaiban alakította át a társadalom és a gazdaság szerkezetét. A számítástechnika fejlődésével teljesen új technikák és fogalmak jelentek meg. Megszületett az inter – és multikulturalitás, valamint az információs és kommunikációs technológiák (IKT) fogalma. A 21. század gyorsan változó világa folyamatosan újabb és újabb kihívások elé állít bennünket. A modern információáramlás mértéke oly módon változtatja meg mindennapi életünket, mint hajdan az ipari forradalom megindulásával megjelenő gépek tették ezt a 19. századi társadalom értékrendjével. A gyors változások új szemléletet követelnek az élet minden területén. A tudásközpontú társadalom elvárásainak megfelelően fontos kérdés, hogy rendelkezünk-e olyan tudással, mely képessé tesz bennünket arra, hogy adekvát és konstruktív válaszokat tudjunk adni a kihívásokra. Ezért elengedhetetlen az élet teljes egészét átfogó tudás megalapozása. Ma már a munkaerőpiacon való érvényesülés alapfeltétele, hogy rendelkezünk a mindennapi élethez szükséges alapkompenciákkal, így ismerjük az internet kínálatát a lehetőségeket, az info– kommunikációs eszközöket, technikákat, s ké-

pesek legyünk azok hatékony alkalmazására. Az információáramlás mértéke egyre nő, így csak a 21. századi képességek folyamatos fejlesztésével alaphatjuk meg a jövőbeli sikereinket.

Főiskolai tanulmányaim során gazdaságinformatikus szakos hallgatóként betekintést nyertem az informatika világába. Nemcsak a programozás szintjén szereztem ismereteket, foglalkoztam azzal is, hogyan lehet felhasználni az információs és kommunikációs technológiai eszközöket az informatika és a mindennapi élet egyéb területein.

Dolgozatomban az IKT fogalmának meghatározása, majd értelmezése során rámutatok a szakirodalomban fellelhető meghatározások közötti alapvető különbségekre. Tanulságos az IKT vizsgálata, mint eszköz, mint ellenőrzési eszköz és automata technika, mint szervezési technika, mint média és összekapcsolható technika, mint fejlesztési és társadalomalakító folyamat, mint technikai gyakorlat. (Molnár, 2008) Ezután áttekintem az IKT mint eszköz és mint szervezési technika oktatásban betöltött szerepét.

Az elektronikus tanulási környezet vizsgálatakor rámutatok arra a szemléletváltásra, amelyet az oktatás szót felváltó „tanulás” kifejezés tükröz. A multimédia áttörést jelent a számítástechnika és a kommunikáció világában, hiszen az információ terjesztése jelentős módon felgyorsul, így új lehetőségeket teremt a modern tanulási környezet kialakításával a tanulói aktivitás megnövelésére.

Dolgozatomban szeretném közelebbről megvizsgálni, hogy a magyar felsőoktatásban, ezen belül az Eszterházy Károly Főiskolán milyen mértékben vannak jelen a modern számítástechnikai eszközök és módszerek. Kutatásom tárgya az is, hogy milyen mértékben terjedt el alkalmazásuk, hogyan segítik az oktatás hatékonyságának növelését, illetve milyen további lehetőségeket rejt szélesebb körben történő felhasználásuk. Céloom, hogy dolgozatommal segítsem a Szent-Györgyi Albert által megfogalmazott gondolat kiteljesedését a gyakorlatban.

Az IKT fogalma, értelmezése

A szakirodalomban bőven találhatunk példát a fogalom különféle értelmezésére. Vannak, akik az IKT-t eszköznek tekintik, mások az ellenőrzés eszközt látják az automatizált technikában. Felfogják még szervezési technikaként vagy média- és kapcsolati funkcióként, illetve a társadalomalakításban felhasználható fejlesztendő folyamatként, s végül technikai gyakorlatként is. (Molnár, 2008 225. o.)

„Az IKT mint összevont terminus az információs technológia (Information Technology, IT) és a távközlési rendszerek között végbement (és jelenleg is folyamatban lévő) konvergencia jelenségére utal, melynek végeredménye a két technológiai rendszernek egy magasabb szintű, egységes rendszerben történő összeolvadása lett.” (Kincsei, 2007 60. o.)

„Az infokommunikáció az Európai Unió hivatalos szóhasználatában az információ-technológia és az elektronikus hírközlés konvergenciáját, integrálódását fejezi ki.” (Lengyelne, 2014, 89. o.)

Magyar adaptációja szerint: „infokommunikáció alatt mindazon eszközöket, technológiákat és alkalmazásokat, illetve azok használatát kell érteni, amelyek az egyén, a vállalkozás és az állam szintjén egyaránt értelmezhető minőség-, hatékonyság- és eredményességjavulást eredményeznek.” (Lengyelne, 2014, 89. o.)

Ha az IKT-t eszköznek tekintjük Molnár (2008) szerint „Az információs technika (IT) vagy információs és kommunikációs technika (IKT) a technológiák egész sorát fogja át. Nincsenek elfogadott módszerek az IKT defniálására.” (Molnár, 2008, 226. o.) A fogalom a mobiltelefontól a személyi számítógépig, a műholdas hírközléstől a számítógéppel segített tervezésig és a számítógéppel integrált gyártásig, illetve a videó felvevőtől a szuperkomputerig, valamint a zsebszámológéptől a színes televízióig mindent magába foglal. Az információs technikák a mikroelektronika és a távközlés összekapcsolódásából alakultak ki. Ez megszüntette az információ és tudás előállítását és a kommunikálásuk között fennálló megkülönböztetést. (Molnár, 2008)

Napjainkban a modern IKT lehetővé tette a munkafolyamat és az egyéni dolgozó viselkedésének közvetlen megfigyelését, valamint folytonos ellenőrzését. Így szükség esetén a vezetés közvetlenül is be tud avatkozni a munkafolyamatba illetve a dolgozó viselkedésébe. Ebből a nézőpontból az IKT felfogható mint ellenőrzési eszköz és automata technika. A modern IKT integráló szerepe a nagyteljesítményű számítógépekre alapozott technológia fogalmával kapcsolatban jelent meg. Az IKT funkció – és folyamatintegráló képessége lehetővé teszi a vállalatok számára új munkamódszerek bevezetését, kipróbálását. Ez elvben képes felgyorsítani a termékfejlesztést, a termelést, a szállítást, a szolgáltatást. Amennyiben az IKT-t nem szervezeti technikának, hanem a termelési folyamatok strukturálására használható stratégiának tekintik, a társadalmi viszonyok technikákban testesülnek meg, így a technikák irányítják a társadalmi viszonyok újratermelését. (Molnár, 2008)

Az IKT eszközök összeköthetőek és együtt is használhatóak. Fontos az egyidejű konnektivitás, melynek következtében az információt a létrehozott különböző helyekre szét lehet osztani. *„A modern IKT-t olyan médiumnak tekinthetjük, amely lehetővé teszi az interakció és a kommunikáció különböző típusait: a gép-gép, az ember-gép és különösen az ember-ember interakciót.”* (Molnár, 2008 228. o.) A modern IKT mint médium egyik legnagyobb hatása az innovációs folyamat felgyorsítása. Segíti a tudás gyorsabb szétosztását, valamint a dolgozókat olyan technikai infrastruktúrával látja el, melynek segítségével új megvilágításba kerülnek az egymással és a gépekkel kialakított viszonyaik. Sok esetben a modern IKT helyettesíteni tudja a szervezeti szabályokat, azonban csak korlátozottan tudja betölteni a dolgozókat összekötő médium szerepét. (Molnár, 2008)

Tekinthetünk az IKT –ra mint fejlesztési társadalomalakító folyamatra is. Ez a feltételezés a technikai termékek alkalmazásának társadalmi következményét is meghatározza. *„A társadalomátalakító megközelítés szerint mindig vannak olyan választási lehetőségek, amelyeket külön – külön kell eldönteni.”* (Molnár, 2008 231. o.) E módszer azt is állítja, hogy önmagában a technika nem semleges, vagyis a technikai fejlődés társadalmon belül megy végbe: társadalmi, ökológia és politikai tényezők alakítják.

„Pacey meghatározására támaszkodva a technikai gyakorlatokat úgy is fel foghatjuk, mint amelyeknek három – technikai, szervezeti és kulturális – dimenziója is van.” (Molnár, 2008 233. o.) Mindhárom dimenziót egy időben kell fejleszteni, mivel az egyes dimenziókban bekövetkezett változások kölcsönös hatást gyakorolnak egymásra. A „dolgozva tanulni” fogalma feltételezi, hogy a folyamatban tevékenykedők képesek saját tevékenységük elemzésére, melynek segítségével megváltoztatják cselekvésmódjukat, amennyiben az eredmények azt indokolják. (Molnár, 2008)

Kincsei (2007) megállapítja, hogy a technológia és a társadalom viszonyát vizsgálva egy komplex, hálózatszerű összefüggésrendszert találunk, ahol sem a társadalomnak, sem a technológiának nincs kitüntetett szerepe önmaga vagy a másik alakításában. Mindkettő kölcsönösen hat egymásra, a kölcsönhatás komplex mintázatait és sémáit azonban egyelőre csak részben tárták föl. (Kincsei, 2007)

Az IKT hatása az oktatásra

A gyerekek környezetét mindig is az előző generáció alakította ki. Így van ez ma is, jelenleg azonban minden korábbinál gyorsabb kulturális váltás történik. Háttérbe szorulnak azok az értékek, amelyek a múlt században még alapvető tudásnak számítottak. Például egyre kevésbé fontos a kézírás, mivel a gépek, szövegszerkesztők, hangátvitel sok tekintetben helyettesítik ezt a tudást. Olvasás nélkül is lehet információhoz jutni, például felolvasó programok segítségével. A számolást is gyakran helyettesíti egy gép, akár számológép, vagy a mindig kéznél lévő okostelefon. Vannak olyan feltételezések, melyek szerint a technikai eszközök fölöslegessé teszik az eddig iskolában elsajátított készségeinket, s helyettük olyan módszerek kidolgozására lesz szükség, amelyek az írás- olvasás- számolás helyett az agyi irányító funkciókat és az elemző- logikai- sorba rendező képességeket fejlesztik ki a gyerekekben. Úgy tűnik, hogy a technikai fejlődés az emberi agy információ- feldolgozási módját is befolyásolja. Mivel az információk általában könnyen elérhetőek, kevésbé törekszünk azok rögzítésére, megjegyzésére, így megfigyelések szerint ez az emlékezőképesség romlásához vezet. A médiák hatalmas mennyiségű információt zúdítanak ránk nap mint nap, hatásuk alól szinte senki nem tudja kivonni magát. A tapasztalat szerint azonban az információ nem egyenlő a tudással. A 21. század egyik kihívása, hogyan találjuk meg azokat a hatékony tanulási módszereket, amelyek nélkül nem lehetünk sikeresek. A generációk között különbség figyelhető meg az információfeldolgozás módjában. A fiatalabbak gyorsabban hoznak döntéseket, könnyebben dolgozzák fel a változó információkat, az őket megelőző generáció tagjai azonban jobbak a módszeres, pontos, rendszerben történő gondolkodás terén. A különböző generációk együttműködése ezért is kívánatos az élet minden területén, mert a különbségek nem csak elválasztják, hanem össze is kötik az embereket. Ha a következő generációk nem tartják értéknek elődeik tudását, úgymond nem kérnek belőle, nagy a veszély, hogy irányítatlanul fejlődnek, ami senkinek sem ígér túl sok jót. Ezért is égető kérdés, hogy az oktatás rendszere megtalálja az adekvát válaszokat a kialakult helyzetre. (Gyarmathy, 2012) A digitális médiaműveltség, mint kulcskompetencia segítségével a pedagógus szakemberek segíteni tudják a digitális nemzedék jelenleg problémának tartott jelenségeit megoldani, s így a diákok támasznak, segítségnek tudják őket tekinteni. (Bedő, 2012)

Az oktatás innovációja, 21. századivá tétele nem azt jelenti, hogy minden ré-
givel le kell számolni. A tanár személye továbbra is az egyik legfontosabb ré-
sze az oktatás folyamatának. Varga (2012) megállapítja, hogy a „*A szakmailag
felkészült, hiteles, lelkes és innovatív oktatókat nem pótolhatják még a legmoder-
nebb technikai eszközök sem.*” Nézete szerint a technika csak egy lehetőséget
kínál az órák érdekesebbé tételére, a motiváció növelésére és a jobb hatásfokú
tudásszerzés képességének elősegítésére. (Fűzfa et al, 2012 266. o.)

A „digitális bennszülöttek” elsősorban nem abban különböznek a korábbi
nemzedékektől, amit külső szemlélő könnyedén megállapíthat, hogy ügye-
sebben használják a digitális eszközöket, hanem sokkal inkább abban, hogy
máshogy látják és értelmezik a világot. Az ő életükben kitüntetett szerepet
kap a vizualitás, mellette jó verbális, kommunikációs képességek is jellem-
zik őket, sokféle csatornán keresztül kommunikálnak, közben hihetetlen fi-
gyelemmegosztásra képesek (multitasking). Mivel hosszantartó, koncentrált
figyelemre kevésbé képesek, tanításuk, motiválásuk új módszereket és tan-
anyagokat kíván. A jól megtervezett digitális tananyagok ebben kiemelt sze-
repet kapnak. (Fűzfa et al 2012)

Kezdetben a digitális műveltség fogalma csaknem megegyezett a digitális
állampolgárság fogalmával. Az ISTE (International Society for Technology
in Education) digitális állampolgárság kompetenciarendszerében azonban
a digitális műveltség már csak a 9 alkotóelem egyikeként jelenik meg. Ha a di-
gitális műveltséget a digitális állampolgárság részeként értelmezzük, érthe-
tő, hogy a digitális műveltség szükséges, de nem elégséges feltétel a digitális
állampolgársághoz. Az információs írástudás alatt az információ elérésének
és értékteremtő felhasználásának képességét értjük. „*Információs írástudónak
azt tekinthetjük, aki felismeri, hogy mikor van szüksége információra. Az infor-
mációs írástudásnak az van birtokában, aki megtanulta, hogyan kell tanulni.*”
(Pintér, 2007 241. o.) Mivel a tudásalapú társadalom állampolgárainak élet-
vezetésében nélkülözhetetlen kompetencia a digitális műveltség, fontos, hogy
mindenki elsajátítsa, így tanulása, tanítása az oktatás számára is feladatot je-
lent. (Ollé, 2012)

Empirikus kutatás

Kutatásom tárgya, hogy milyen mértékben vannak jelen a modern számítástechnikai eszközök és módszerek, milyen mértékben terjedt el alkalmazásuk, illetve hogyan segítik az oktatás hatékonyságának növelését.

Hipotézisem:

1. A digitális taneszközök és a modern tanulásszervezési eljárások hatékonyabbá tehetik az oktatást.
2. A hallgatók hasznosnak tartják az IKT eszközök beépítését a tanulási folyamatába.
3. Az oktatók életkora befolyásolja az IKT eszközök használatának mértékét az oktatásban. A fiatalabb oktatók nagyobb számban használják az IKT eszközöket, mint az idősebbek.

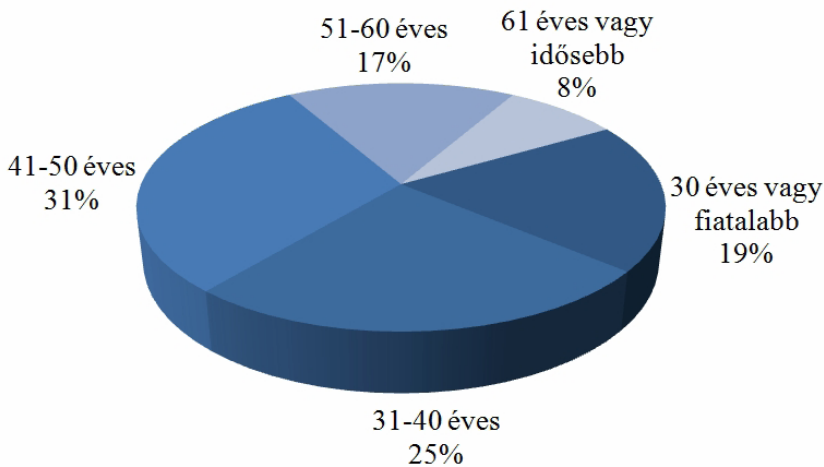
A hipotézisem bizonyításához az elméleti háttér (szekunder kutatás) áttekintése után a primer kutatás eszközeit alkalmaztam. Az adatgyűjtés strukturált módszerét, a kérdőívet választottam mérőeszközként az információgyűjtéshez. A kutatásomhoz két kérdőívet állítottam össze. Az egyik célja az oktatók attitűdjének vizsgálata volt. A hallgatók számára összeállított kérdések segítségével azt kutattam, hogy a diákok mely IKT eszközökkel találkoztak főiskolai tanulmányaik során, és hogyan segítettek ezek véleményük szerint a korszerű, 21. századi tudás megszerzését.

A vizsgált célcsoportot az Eszterházy Károly Főiskola Természettudományi valamint Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának oktatói és hallgatói bázisa adta.

Az oktatók és hallgatók körében végzett kérdőíves felmérés eredményei

Az oktatók és hallgatók körében végzett kutatás során információt gyűjtöttem arról, hogy milyen életkori csoportba tartoznak a válaszadók. Az életkori határokat az oktatók esetében azért kötöttem évtizedekhez, mert azt feltételeztem, hogy a 30-asok, 40-esek, 50-esek között felfedezhető szignifikáns különbség a modern eszközökhöz való viszonyulásban (pl. vélemény hasznosságukról, felhasználhatóságukról az oktatásban). Az oktatók életkorát az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: Az oktatók életkor szerinti megoszlása a mintában

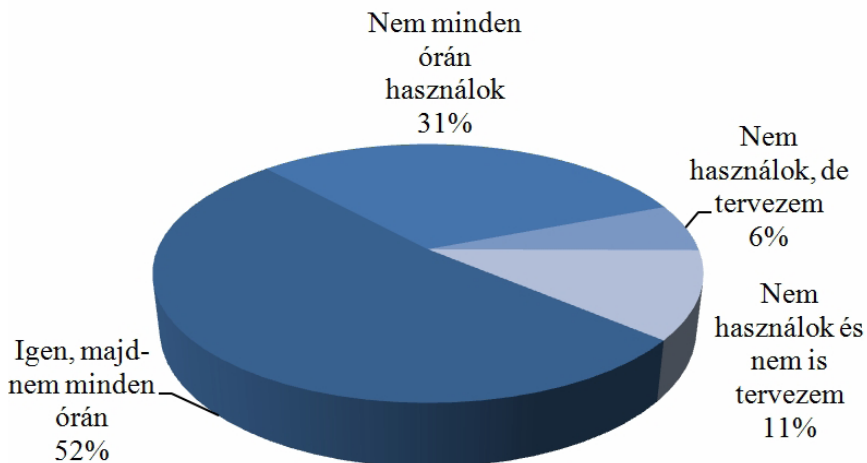

Forrás: saját kutatás és szerkesztés (2016)

A diagramon jól látszik, hogy a válaszadók legnagyobb számban (31%) a 41-50 éves korosztályba tartoznak. Őket követik a 31-40 éves korosztály tagjai (25%). A 30 évnél nem idősebbek a válaszadók 19%-át teszik ki. Az 51-60-as korosztály a válaszadók 17%-át adja. Legkevesebben a 60 év fölöttiek közül töltötték ki a kérdőívet, ők a válaszadóknak mindössze 8%-át jelentik. A válaszadók gerincét a 30-50 év közöttiek alkotják.

Kutatásom tárgyát képezte, hogy milyen mértékben használnak multimédiás eszközöket a főiskola oktatói (2. ábra).

2. ábra: Multimédiás eszközök használata az oktatók körében

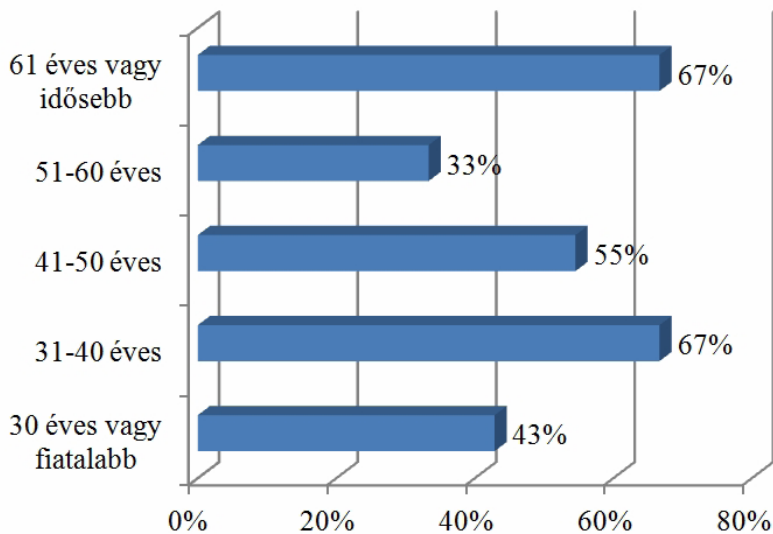

Forrás: saját kutatás és szerkesztés (2016)

A diagramból megállapítható, hogy az oktatók 52%-a rendszeresen, majdnem minden órán használ multimédiás eszközöket, 31% pedig alkalmasszerűen építi be a tanórákba. 11% nem használja és nem is tervezi, 6% jelenleg nem használja, de tervezi azt.

Megvizsgáltam, hogy milyen az életkori megoszlás aránya a majdnem minden órán IKT eszközöket használó oktatók között. Az eredményt a 3. ábra mutatja.

3. ábra: A rendszeresen multimédiás eszközöket használó oktatók életkor szerinti megoszlása

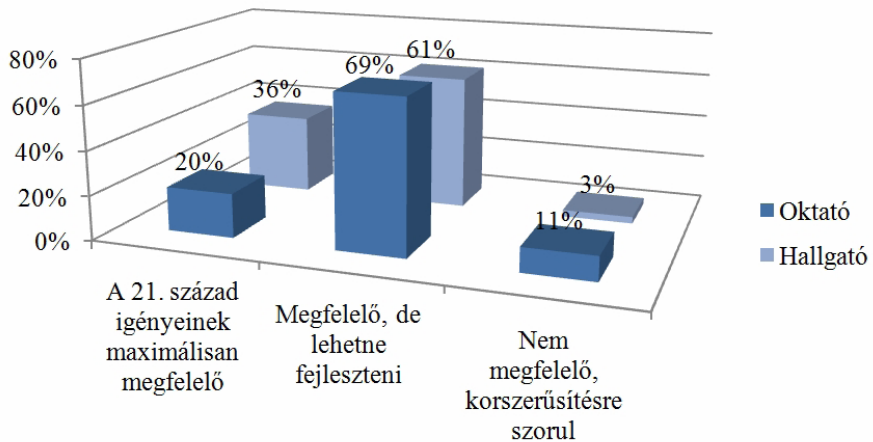

Forrás: saját kutatás és szerkesztés (2016)

A rendszeresen multimédiás eszközöket használók között a legmagasabb a 31-40 éves és a 60 év feletti korosztály számaránya (67%) a válaszadók között. A 41-50 éves korosztály megelőzi (55%) a rendszeres használatban a 30 év illetve alatti korosztályt (43%). A multimédiás eszközöket rendszeresen használók között legalacsonyabb az 51-60 éves korosztály aránya (33%).

A következő diagram segítségével összehasonlítottam az oktatók és a hallgatók véleményét az intézmény IKT eszközzel való ellátottságáról (4. ábra).

4. ábra: Az oktatók és a hallgatók véleményének összehasonlítása az intézmény IKT eszközzel való ellátottságáról

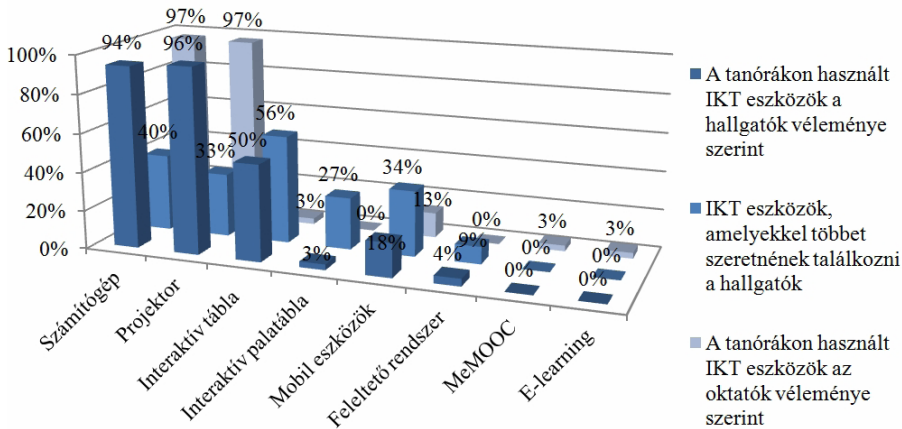

Forrás: saját kutatás szerkesztés (2016)

Látható, hogy a hallgatók (36%) jóval elégedettebbek az eszközellátottsággal, mint az oktatók (20%). A legtöbb válasz mindkét csoportból a „megfelelő, de lehetne fejleszteni” opcióra érkezett. Az oktatók 69%-a, a hallgatók 61%-a gondolja így. A harmadik opcióra, a „nem megfelelő, korszerűsítésre szorul” lehetőségre érkezett a legkevesebb válasz, az oktatók 11%-ával szemben a hallgatók közül mindössze 3% választotta ezt.

Megkérdeztem azt is a hallgatóktól, hogy konkrétan milyen IKT eszközökkel találkoznak a tanórákon, illetve milyen eszközökkel szeretnének gyakrabban találkozni. A 5. ábra prezentálja a kapott válaszokat.

5. ábra: A hallgatók és az oktatók véleménye az IKT eszközök tanórai felhasználásáról

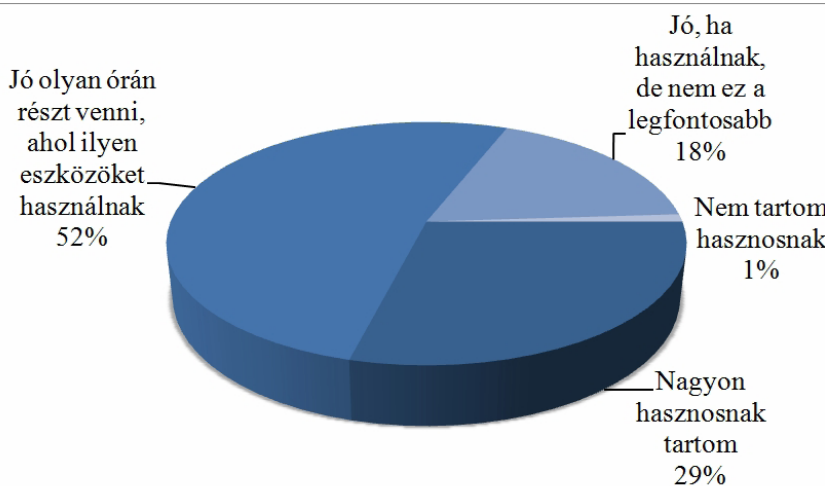

Forrás: saját kutatás és szerkesztés (2016)

Az IKT eszközök közül legnagyobb arányban a projektor (96%) és a számítógép (94%) jelenik meg a tanórákon. Közel ugyanez a válasz érkezett az oktatók részéről is. Ők 97%-ban jelölték meg a projektor és a számítógép beépítését a tanórákba. Az interaktív tábla használatára a hallgatók véleménye szerint ritkábban kerül sor, a válaszadók 50%-a találkozik vele a tanórákon. Ez azonban jóval magasabb szám, mint amivel az oktatói válaszokban találkoztam, mivel mindössze az oktatók 3%-a jelölte be, hogy használja az interaktív táblát. Szűkebb körben (18%) kerül sor a mobil eszközök tanórai alkalmazására. Legkevésbé elterjedt a feleletítő rendszer (4%) és az interaktív palatábla (3%) bevonása az oktatásba, de megjelenik, szemben az oktatói válaszokkal, ahol mindkettő 0%-ot kapott. Az „Egyéb” kategóriában egy hallgató megnevezte a rajztáblát (1%). A fenti diagram azt bizonyítja, hogy a hallgatók az összes megnevezett eszközzel gyakrabban szeretnének találkozni a tanórákon.

Választ kerestem arra is, hogy mennyire tartják hasznosnak a hallgatók, ha IKT eszközökkel találkoznak az órákon (6. ábra).

6. ábra: Hallgatói vélemény az IKT eszközök tanórai felhasználásáról

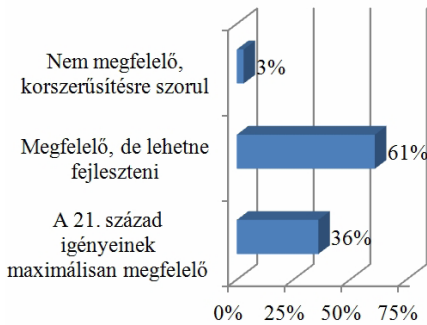

Forrás: saját kutatás és szerkesztés (2016)

A hallgatók többsége (52%) képviseli azt a véleményt, hogy jó olyan órán részt venni, ahol IKT eszközöket használnak. 29% nagyon hasznosnak találja, míg 18% úgy gondolja, hogy jó, ha használnak, de nem ez a legfontosabb. Elenyésző azok száma, aki nem tartja hasznosnak (1%). Említésre méltónak találok, hogy a „jó, ha használnak, de nem ez a legfontosabb” véleményt képviselők valamennyien a két legfiatalabb korosztályból kerülnek ki.

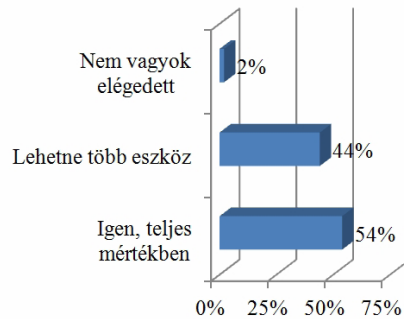
Megvizsgáltam, hogy megtudjam, milyen mértékben használják az oktatók a hallgatók véleménye szerint a főiskolán rendelkezésre álló IKT eszközöket.(7. ábra és 8. ábra)

7. ábra: A hallgatók véleménye a tanórán használt IKT eszközök számáról

Forrás: saját kutatás és szerkesztés (2016)

8. ábra: Az intézmény IKT eszközökkel való ellátottsága a hallgatók véleménye szerint

Forrás: saját kutatás és szerkesztés (2016)

A hallgatók 54%-a teljes mértékben elégedett a tanórákon használt IKT eszközök számával, 44% gondolja, hogy lehetne több eszköz, s mindössze 2% jelölte be, hogy nem elégedett. A válaszok azt mutatják, hogy a hallgatók nagyobb aránya (54%) elégedett maximálisan a tanórákon használt IKT eszközök számával, mint az intézmény IKT eszközökkel való ellátottságával (36%).

A felmérésben részt vett hallgatók elégedettsége azt bizonyítja, hogy az oktatók célszerűen és tudatosan, a tananyaguknak illetve az elérni kívánt célnak megfelelően használják az IKT eszközöket az Eszterházy Károly Főiskolán az oktatás során.

Következtetések, javaslatok

Az IKT napjainkban a tudás előállításában és átadásában egyaránt fontos szerepet tölt be. Mivel a tanulás a modern technikai eszközök segítségével Űa látás, hallás érzékszerveinek komplex felhasználásával történik, a tanulási folyamat közben születnek meg az új gondolatok, melyek törvényszerűen egy újabb, magasabb szintű tudás, összefüggés meglátását segítik elő. A tudásszerzés fogalma mindinkább előtérbe kerül, hiszen a befogadó helyett a megszerző funkcióra esik nagyobb hangsúly, mely a hallgató részéről aktív tevékenységet feltételez.

Az oktatás hatékonyságának kulcskérdése, hogy az áttörés az eszközök számának növelésével, vagy az oktatásban résztvevők tudatformálásával érhető-e el. A tapasztalatok szerint nem szerencsés a kettő közötti sorrend felállításán

gondolkodni, mivel egyik sem létezhet a másik nélkül. A nem használt eszközök épp úgy nem tesznek hozzá semmit az oktatás, tanulás színvonalához, mint a számítástechnikai ismeretekkel felvértezett tanár órájához az akadozó internet, vagy az elavult eszközökkel felszerelt tanterem. Mindebből következik, hogy párhuzamosan kell fejleszteni mindkét területet. Természetesen nem az határozza meg az oktatás színvonalát, hogy mennyi IKT eszközt használnak a tanulás során, az eredmények azonban azt mutatják, hogy a hallgatók kedvelik azokat a tanórákat, ahol IKT eszközök alkalmazásával folyik az oktatás.

A felmérés tanulsága szerint az Eszterházy Károly Főiskolán legnépszerűbb az IKT eszközök között a számítógép és a projektor, az interaktív tábla használatára ritkábban kerül sor. Szűk körben jelenik meg a mobil eszközök tanórai alkalmazása. Legkevésbé terjedt el a feleltető rendszer és az interaktív palatábla bevonása az oktatásba. Talán nem meglepő, hogy a hallgatók azokat az eszközöket igényelnék nagyobb számban az előadásokon, amelyeket egyébként is használnak, vagyis van gyakorlati tapasztalatuk az alkalmazásukat illetően. Egy alkalmazás, eszköz, módszer hasznossága mindig csak a gyakorlatban dől el, így célszerű lenne a kevésbé elterjedt eszközöket is szélesebb körben kipróbálni. Bár a kísérletezés sok időt igényel, és nem is biztos, hogy minden esetben eredményt hoz, mégis ez tűnik a követendő útnak.

Az új eszközök megjelenése nem hozza maga után automatikusan az új típusú tananyagok elterjedését, mivel ezek elkészítése rendkívül időigényes, sőt magas szintű felhasználói ismereteket is igényel. Kutatás tárgya lehetne, hogy milyen típusú e-tananyag segíthetné a hallgatók motiválását, hogy például az e-tananyag ne abban töltsön be elsődleges szerepet, hogy a hallgatók vissza tudják keresni az egyes előadások anyagát, illetve jobban tudják pótolni az elmáradásaikat, hanem abban, hogy segítségükkel jobb teljesítményt érjenek el, vagyis az előadás és az e-tananyag együtt egy magasabb szintű tudást eredményezzen.

Az általam végzett felmérésből az derült ki, hogy nincs összefüggés a mintában szereplő oktatók életkora, és az általuk használt IKT eszközök száma között. Minden korosztályban találtunk példát az IKT eszközök széleskörű alkalmazására, illetve azok mellőzésére is. A felmérés eredményei nem támasztották alá a szakirodalomban felvázolt digitális szakadékot az egyes korosztály tagjai között. A mintában szereplő oktatók többségükben koruktól függetlenül nyitottak az új eszközök, módszerek iránt, amennyiben úgy ítélik meg, hogy azok segítik munkájuk hatékonyságát. Ez a technorealista

álláspont a felmérés tanulsága szerint összhangban van a hallgatók igényével, hiszen elenyésző volt azoknak a száma, akik elégedetlenek a főiskolán használt IKT eszközök mennyiségével.

Minden generáció törvényszerűen más, mint az előző volt, hiszen tagjaik más körülmények között élnek, tanulnak, dolgoznak, így másképp is tekintenek a világra. A különbözőségek azonban nem elválasztanak, hanem összekötnek bennünket. A generációk közötti hatékony együttműködés teszi csak lehetővé egy magasabb érték megteremtését, mely további fejlődésünk záloga. Ha mindannyian képesek leszünk csapatban gondolkodni, megtaláljuk a közös pontot, s aztán együtt haladhatunk tovább.

Összegzés

Dolgozatom első részében az információs és kommunikációs technológiák fogalmának értelmezése után vizsgáltam az IKT oktatásra gyakorolt hatását. Megállapítható, hogy a 21. században alapvetően megváltozott a tanulás módja és formája. Az élethosszig tartó tanulás jegyében a munkaerőpiacon való boldoguláshoz szükséges kompetenciák nagy részét már nem az iskolában szerzik meg a tanulók. Az iskola és a pedagógusok szerepe új értelmezésbe került. A hagyományos pedagógus szerepek átalakításra szorulnak. Egyre erősebb elvárásként fogalmazódik meg, hogy a tanár, mint facilitátor legyen jelen diákjai életében.

Mivel az információk gépi feldolgozása, tárolása, módosítása, továbbítása főleg digitális technológiával történik ebben az esetben, a tanítás/ tanulás feltételrendszerének kialakításánál meghatározó szerepet kapnak az elektronikus információ- és kommunikációtechnikai eszközök. A multimédia széleskörű lehetőséget biztosít az oktatásban. A tanulás hatékonyságát azzal is segíti, hogy képes egyidejűleg több érzékszervet is bekapcsolni a megismerési folyamatba. Fő előnye, hogy integrálja a különféle tananyag típusokat. A multimédiás tananyagok könnyen adaptálhatók a különféle tanulói igények függvényében, így többféle megoldási lehetőséget is kínálnak.

Az elméleti háttér áttekintése után megfogalmaztam hipotéziseimet, melyek bizonyítására kérdőíves kutatást végeztem. A kutatási eredmények alapján megállapítható, hogy a vizsgált minta esetében az oktatók és a hallgatók véleménye szignifikánsan nem különbözik egymástól az intézmény eszközellátottságának és az IKT eszközök szerepének megítélésében. Mindkét

csoport többségében úgy véli, hogy a digitális taneszközök és a modern tanulásszervezési eljárások hatékonyabbá tehetik az oktatást. A leggyakoribb válaszokat vizsgálva arra az eredményre jutottam, hogy a hallgatók hipotézisemet alátámasztva hasznosnak tartják az IKT eszközök beépítését a tanulás folyamatába, ugyanakkor szerepüket nem tartják kizárólagosnak.

A kutatási eredmények nem támasztották alá azt a hipotézisemet, mely szerint az oktatók életkora befolyásolja az IKT eszközök használatának mértékét az oktatásban, illetve a fiatalabb oktatók nagyobb számban használják az IKT eszközöket, mint az idősebbek. A vizsgált mintában minden korosztályban találtunk példát az IKT eszközök széleskörű alkalmazására, illetve azok mellőzésére is. A válaszokból megállapítható, hogy a főiskola oktatói többségükben koruktól függetlenül nyitottak az új eszközök, módszerek iránt, amennyiben úgy ítélik meg, hogy azok segítik munkájuk hatékonyságát. A felmérésben részt vevő hallgatók többségének elégedettsége azt bizonyítja, hogy az Eszterházy Károly Főiskolán az oktatók jó úton járnak, célszerűen és tudatosan, a tananyagának, illetve az elérni kívánt célnak megfelelően használják az IKT eszközöket.

Irodalomjegyzék

Bedő Ferenc (2012):

A digitális nemzedék megjelenése a pedagógiai köztudatban. In: Digitális de generáció 2.0 (szerk: Szekszárdi Júlia) Underground Kiadó, Budapest

Fűzfa Balázs és munkatársai (2012):

Mit tegyünk a jövő digitális iskolájába? In: Digitális de generáció 2.0 (szerk: Szekszárdi Júlia) Underground Kiadó, Budapest

Gyarmathy Éva (2012):

Egy átmeneti korszak nyugjei és áldásai. In: Digitális de generáció 2.0 (szerk: Szekszárdi Júlia) Underground Kiadó, Budapest

Kincsei Artilla (2007):

Technológia és társadalom az információ korában. In: Az információs társadalom (szerk: Pintér Róbert) Elektronikus dokumentum,

URL: <http://mek.oszk.hu/05400/05433/05433.pdf> letöltés ideje: 2016.03.25.

Lengyelne Molnár Tünde (2014):

Az információs és kommunikációs technológiák mint tanulástámogató rendszer. Könyv és nevelés XVI. évfolyam 2014/1. Elektronikus dokumentum, URL: <http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/journals/KeN2014-1vegleges.pdf> leöltés ideje: 2016.03.19.

Molnár György (2008):

Az IKT-val támogatott tanulási környezet követelményei és fejlesztési lehetőségei.

In: Digitális Pedagógia (szerk.: Benedek András) Typotex Kiadó, Budapest

Ollé János (2012):

A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei. In: Digitális de generáció

2.0 (szerk: Szekszárdi Júlia) Underground Kiadó, Budapest

Pintér Róbert (2007):

Úton az információs társadalom megismerése felé. In: Az információs társadalom

(szerk: Pintér Róbert) Elektronikus dokumentum,

URL: <http://mek.oszk.hu/05400/05433/05433.pdf> letöltés ideje: 2016.03.25.

GENERÁCIÓS SAJÁTOSSÁGOK A DIGITÁLIS SZEMÉLYKÖZI KOMMUNIKÁCIÓBAN

GASKOVÁ BIANKA

Kommunikáció- és médiatudomány BA

Kommunikáció és Médiatudományi Szekció I. helyezés

Témavezető:

Dr. Pólya Tamás
egyetemi docens

Bevezetés

Életünk mindennapi részévé váltak a technológiai vívmányok, melyek ma már lehetőséget adnak arra is, hogy bármilyen távolságot áthidalva kommunikáljunk ismerősökkel és ismeretlenekkel egyaránt. A globalizációs folyamatokhoz hozzájáruló digitális kommunikáció fontossá vált a ma élő összes nemzedéknek. Bár az X generáció és az azt követő nemzedékek tagjai előnnyel indulnak, hisz beleszülettek a digitális korba vagy fiatakként sajátították el az online világ adta kommunikációs lehetőségeket, sokan az idősebb generáció tagjai közül is felveszik a versenyt a „*digitális bennszülöttekkel*” (Prensky, 2001).

Dolgozatom három nagy egységre bontható. Első felében különböző források alapján megpróbálom megmagyarázni a generáció bonyolult fogalmát. Itt bemutatom azt is, milyen általános különbségek fedezhetők fel az egyes generációk között. Munkám következő részében a digitális személyközi kommunikációról kívánok pár szót szólni. Megmagyarázom, mi a digitális kommunikáció, és bemutatom a ma Magyarországon leginkább használatos online kommunikációs platformokat. A dolgozatom harmadik részében pedig saját kutatásom eredményeit írom le. Három generáció négy-négy képviselőjét kérdeztem meg online kommunikációs szokásairól. Ezekből kiderült vannak-e különbségek és hasonlóságok, ami a nemzedékek digitális személyközi kommunikációját illeti.

Generációk

Mi számít generációnak?

A generáció vagy nemzedék kifejezés hallatán általában azonnal a családi generációkra asszociálunk. Ebből kiindulva megkülönböztetjük a gyermekek, a szülők, a nagyszülők és a dédszülők nemzedékét. Biológiai szempontból tehát a szülők és az utódaik születése közötti intervallum nevezhető egy generációnak.

A kérdés megválaszolása azonban nem ilyen egyértelmű. Számos tanulmány foglalkozik vele, így ahány kutatás, szinte annyi különféle válasz létezik. „*A társadalom- és humán tudományok szinte mindegyike, a szociológiától a szociálpszichológián, a történettudományon át a politikaitudományig egyaránt a magáénak vallja, és különböző értelemben használja a generáció fogalmát.*” (Szabó-Kiss, 2013, 106.old.) Nem létezik egy konkrét definíció, amivel pontosan leírhatnánk a fogalmat. Sok generációelmélet született, hisz már például Arisztotelész is érintette a nemzedék-kérdést. S mivel dolgozatom célja nem az, hogy az összes szakértő elméletét bemutassam, aki valaha is foglalkozott a témával, ezért egyetlen generációfogalmából indulok ki, nevezetesen Mannheim Károlyéból. A szociológus ugyanis mélyrehatóan foglalkozott a kérdéssel az 1928-as *'A nemzedékek problémája'* című tanulmányában. Mannheim Károly két oldalról közelíti meg a problémát, mégpedig bemutatja a francia és német szemléletet.

A szociológus a nemzedéket úgy írja le, mint az egyénekből álló valami, ami nem nevezhető konkrét csoportnak. Nem hasonlítható azokhoz a szabályozott társadalmi alakzatokhoz sem, melyeket tudatosan alapítottak. Egy generációhoz tartozó egyének hasonló módon helyezkednek el a társadalmi térben. A generációváltással új évjáratok lépnek be, akik új kultúrahordozóknak számítanak. Ez magában foglalja, hogy a társadalomban megjelenik valamilyen újszerű megközelítés radikálisabb formája. Az új tettek mellett azonban a kulturális javak átörökítésére és a társadalmi emlékezetre is szükség van (Mannheim, 2000, 201-253. old.).

Mannheim szerint tehát **generációnak olyan társadalmi csoport nevezhető, aminek tagjai hasonlóképpen élik meg a nagy gazdasági, kulturális vagy politikai változásokat és ennek tudatában vannak.** Ez a közös tapasztalás meghatározó, az egyszerre születés pedig nem elég „kritérium”, hogy valakiket egy generációba soroljunk – őket egy korcsoportnak szokás inkább nevezni (Mannheim, 2000, 201-253. old.).

A generációk felosztása

Nem egyszerű a generációkat pontos évszámok közé szorítani. Több forrásban eltérő dátumokat fedezhetünk fel egy-egy nemzedék meghatározása kapcsán. Vannak azonban olyan univerzális, kulturális hasonlóságok és olyan közösen megélt történelmi események, melyek alapján a nemzedékek nagyjából behatárolhatók lesznek – természetesen, ez nemzetenként változó. Bár a következő felosztás főleg az Amerikai Egyesült Államokra jellemző – valamint onnan ered – a magyar szakirodalom is ezeket veszi alapul. Tari Annamária pszichológus *'Y generáció'* és *'Z generáció'* című könyvei alapján igyekeztem az egyes nemzedékeket meghatározni (Tari, 2010 és 2011).

A baby boom generáció

Kiindulási pontomnak azt a nemzedéket választottam, mely 1946 és 1964 között született, ők a **baby boomerek**. Maga az elnevezés arra utal, hogy 1945 után robbanásszerűen megnövekedett a gyermekszületések száma az USA-ban. Ezen nemzedék amerikai tagjai drasztikus társadalmi változásokat éltek át. A konzervatívok mellett megjelentek a változás hívei, akik új kultúrát teremtettek, toleránsabbak lettek szüleiknél, nagyobb szabadságra és békére vágytak. Nem ítélték el a homoszexualitást és nyitottabbak lettek az olyan kérdésekben, mint az abortusz. A szexuális felszabadítás mellett a tudatmódosító szerekkel való kísérletezés is jellemezte őket. Ők a hippinemzedék, akikre jellemző volt a vallásosság elutasítása és a liberális felfogás. Elleneztek a háború erőszakosságát és az atombombák használatát. Ez főleg Amerikára volt jellemző, ahol egyéb változások is végbementek, mint például a vietnami háború (Tari, 2010). A magyarországi baby boomerekre jellemző, hogy ők még részt vettek a „szocializmus kiépítésében”. Fiatalon éltek át a rendszerváltást, amivel megszűnt a nyugalom a munkaerőpiacon. Lecserélhetővé váltak a diploma és a nyelvtudás hiánya miatt (Tari, 2010).

Az X generáció

A következő nemzedék az 1965 és 1975 között születettek, akiket **X generációnak** neveznek. Ők még nem születtek bele abba a digitális világba, melyben ma élünk. Marc Prensky ezt a generációt *„digitális bevándorlókként”* nevezi meg (Prensky, 2001). Az X generáció, mint generációs címke Douglas Couplandtól származik, aki 1991-ben megjelent első fikciós regényében

nevezte így saját nemzedékét. Ez volt a 'X generáció: mesék egy felgyorsult kultúrának' című műve. Az ezt követő nemzedékek értelemszerűen megkapták az Y és Z címkét (McCrindle, 2014).

„A magyar X generáció is átélte a biztonság elvesztését, hiszen látta a szüleinél. Első munkahelyeinél már érezte, hogy egyáltalán „nincs odaragasztva a székhöz”. Rájött, hogy érdekkapcsolatokat kell építenie, mert a pénz és az előmenetel komoly riválissá teszi az embereket. Része már az információs technológia robbanásszerű fejlődésének, látta, hogy az írógépet felváltotta a számítógép, de még szívesen ír kézzel és telefonál az e-mail helyett.” (Tari, 2010, 22-23. old.)

Az Y generáció

Az 1976 és 1994 között született nemzedék az **Y generáció**, avagy Prensky meghatározása nyomán „digitális bennszülötteknek” nevezhetjük őket (Prensky, 2001). Az ő életükben a számítógép és a technika központi szerepet játszik. Már gyermekként megtanulták kezelni a technikai vívmányokat. Az internetet pedig magától értetődőnek tartják. Ezen kívül beleszülettek a fogyasztói társadalomba is, ahol a pénz és a karrier az elsődleges. Az Y generáció tagjai egyedinek és megismételhetetlennek vélik magukat. Úgy képezik, jól keresők lesznek, magas pozícióval, karrierrel. Olyan világban nőttek fel, melyben a média befolyásoló ereje is nagymértékben jelen volt, gondolva itt a valóságshowkra és a közösségi oldalakra.

A generációs különbségekről általában

Bernard Salt tényként kezeli McCrindle könyvében az eltérő generációs élettapasztalatokat. Hisz a boomerek annak idején még hagyományosan nagycsaládokban éltek, ahol az apa volt az egyedüli kenyérkereső, viszont az Y-ok esetében gyakran előfordul, hogy egykeként nőnek fel két dolgozó szülő mellett. Már ezek a tények is hozzájárulnak a különböző gyermekkori élményekhez a két nemzedék esetében. A zene, a divat, a politika, épp úgy mint a nemek közötti kapcsolatok, minden fejlődik, és lép át kulcsfontosságú mérföldköveket a kor előre haladtával (Bernard, McCrindle, 2014, 7. old.).

Nem újkeletű fogalom a „generation gap”, magyarul „generációs szakadék”, amellyel a nemzedékek közti – olykor áthidalhatatlan – különbségeket jelöljük. Pontosan a Salt által említett különböző élettapasztalatok miatt alakulnak ki különbségek, eltérő gondolkodásmódok a generációk között,

melyek aztán szakadékká növekednek. A baby boom- és az azt követő nemzedékek tehát rengeteg eltérést hordoznak a család, a tanulás, a munka, a trendek, a gondolkodás, egyszóval: az élet minden területén.

Tari Annamária könyveiben bőven találunk utalásokat a generációs különbségekre. A baby boomerekre jellemző például, hogy teljesen más rendszerben dolgoztak. Ők még tudták, mikor kezdődik és ér véget a munka az adott nap, nem kellett azt hazavinni. *„Ismerték a főnököt, volt vele emberi kapcsolatuk, ha csak esetleges vagy részleges is, vagyis nem egy ismeretlen „mumus” volt.”* (Tari, 2010, 165. old.)

Ehhez képest az X generáció már átélte a rendszerváltást. Felborult az életritmusuk, ez gyakran szorongással, munkahelyváltással vagy - elvesztéssel járt együtt. A már említett konkrét munkaidő megszűnt, korlátlanra vált. Az X generáció tagjai lecserélhetővé váltak a munkahelyeken, mert sokuknál hiányzik a magasabb iskolai végzettség vagy a nyelvtudás.

Megváltozott a munkára és a pihenésre szánt idő aránya. Mivel átértékelték a változást, és látták, hogy fontossá vált a szak- és nyelvtudás, szülőként jobb feltételeket akartak gyermekeiknek teremteni. Viszont az Y generációnak az, ahogy a szüleik, tehát az X-ek dolgoznak, már kizsákmányolásnak tűnik. Ezért nem áll messze tőlük a munkahelyváltás vagy a szabadúszó életmód (Tari, 2010).

A következő generáció felé elvárás lett, hogy ne álljanak meg a középiskolai tanulmányoknál, hanem képezzék magukat, ameddig csak lehet. Ezzel kitolódott a gyermekvállalás, a családalapítás kezdete. Gyakran olvasni is, hogy a 30 az új 21. A tanulás kitolódása a jobb megélhetőség vágya miatt tehát alapvetően megváltoztatta az életet. Míg az X generáció előtt jellemzően megvolt úgymond a jövőről elképzelt forgatókönyv, miszerint 18 éves korban befejezték tanulmányaikat, pár éven belül pedig családot alapítottak, ez az Y generáció esetében ma már elképzelhetetlen.

Az előzőekben említett néhány különbséghez nagyban hozzájárult a technikai fejlődés is. Talán az eddigi legnagyobb generációs szakadékhöz a civil világháló megjelenése vezetett. Az internet megjelenésével az új nemzedékek olyan plusztudással rendelkeznek, melyet szinte az anyatejjel együtt szívnak magukba. Ez a tudás az Y és az azt követő generáció tagjai számára előnyt jelent az idősebbekkel szemben. Nem biztos azonban, hogy pozitív változásról van szó.

„A digitális szakadék nemcsak azt jelölheti, hogy valaki nem tudja a számítógépet kezelni, hanem azt is, hogy nem ismeri az elektronikus kommunikációban használatos jeleket, nem érti a sajátos nyelvezetet. A közös háttértudásnak minden kommunikációs formában kiemelt szerepe van. Az internetes kommuniká-

cióban való teljes értékű részvételhez feltétlenül szükség van például az emotikonok, a speciális rövidítések (például THX, LOL, WTF) és a szókincs ismeretére is (például lájkol, láwol, fészol).” (Veszelszki, 2011, 58. old.)

Tari Annamária szerint ezek a generációk, akik beleszülettek az információs korbba, gyakran azt hiszik, hogy ami nem található meg az interneten, az nem létezik. Ami még rosszabb, hogy mindent el is hisznek, amit ott találnak (Tari, 2011).

A digitális személyközi kommunikáció

„A „kommunikál” szó etimológiája a latin *communicare* igére vezethető vissza, amely annyit tesz: 'megoszt, közöl, közléstesz', ez pedig a 'közös, köz' jelentésű *communis*-ből származik. A kommunikáció tehát valaminek a közlése, közzététele, mely által ún. közös tudásunk gyarapodik. Ez minden közösség alapfeltétele.” (Rosengren, 2004, 13. old.)

A kommunikáció az emberi érintkezés egyik formája, ami nem ott kezdődik, hogy hang hagyja el az ember száját. Hisz már az apró metakommunikációs jelek sokat elárulnak arról, hogy éppen hogyan érezzük magunkat, mit gondolunk a másik félről és még sorolhatnám. Ezek azok a nem tudatos apró jelek, melyeket a külvilág felé kommunikálunk. Ebből kiindulva kijelenthető, hogy nem lehet nem kommunikálni.

Az emberi kommunikáció egy összetett jelenség, mely magában foglalja a verbális és a nonverbális kommunikációt egyaránt. Ez a két tényező kiegészíti egymást és elengedhetetlen részét képezi a face-to-face, vagyis a közvetlen személyközi kommunikációnak.

Az ember azonban ősidők óta arra törekszik, hogy teret és időt legyőzve tudja megosztani gondolatait társaival. „A kommunikációs technológiák alapvető célja a kezdetek óta az volt, hogy lehetővé tegyék az üzenetváltást anélkül, hogy a kommunikáló felek fizikailag jelen lennének.” (Baym, 2010, 2. old.) Ezzel a motivációval jelentek meg új médiumok az elmúlt évszázad során, melyek létrejötte sosem jelentette azt, hogy az előző médium eltűnt volna. Viszont minden új médium megjelenése esetén megfigyelhető volt a pánik, miszerint az előző médium feleslegessé válása rövid időn belül bekövetkezik. „Az új médiumok megjelenése a régebbiek specializálódását vonta maga után; azonban egy sem tűnt el teljesen.” (Rosengren, 2004, 13. old.) A rádiót nem váltotta fel a televízió, hisz mind a két médium megmaradt. Ugyanúgy az internet megjelenése sem vezetett a televízió „halálához”.

A digitális kommunikáció jellegzetességei

A digitális kommunikáció „*az elektronikus (digitális) információtovábbító eszközök közvetítésével zajló interperszonális kommunikáció.*” (Veszelszki, 2011, 56.old.) Ennek kialakulása magával hozta az új nyelvhasználatot is, amit Veszelszki meghatározása alapján *'digilektusnak'* nevezünk. Olyan új diszciplínák alakultak ki, mint a netnyelvészet, mely az internet szövegeit, nyelvét külön vizsgálatnak veti alá. Az információs társadalom alapkövetelménye lett az elektronikus írástudás, ami az újfajta írás- és olvasási mód ismeretét jelöli (Veszelszki, 2011).

Az internet olyan fizikai eszköz, mely magában foglalja a világhálót: World Wide Web-et, tehát az URL-ekkel és hiperlinkekkel összekapcsolt oldalakat, emellett olyan kommunikációs lehetőségeket is nyújt, mint az elektronikus levelezés, telefonálás vagy fájlmegosztás (Szűts, 2012). A digitális kommunikáció új vívmánya az elküldendő üzenetnek a küldés előtti pillanatig történő feltűnésmentes, nyomtalan szerkeszthetősége (Pólya, 2011). Megjelenésével az interperszonális kommunikáció felgyorsult, átalakult a tér- és időfelfogásunk. Az információmennyiség megnőtt és könnyebben elérhetővé vált. A keresési technikák esetében a szótárakat, lexikonokat, szakkönyveket felváltották az internetes oldalak. Megváltozott a szerkesztő-olvasó viszony. Akár maguk az olvasók is válhatnak szerkesztőkkel, szerzőkkel – gondoljunk például a Wikipédiára. S mivel a rengeteg felhalmozott anyag nem mindig szakértőktől származik, ezért kérdéses a hitelesség is. Megfelelő módon kell szelektálni, megfelelő médiakompetenciával kell rendelkezni (Veszelszki, 2011).

Az interneten keresztül zajló online kommunikációt „számítógéppel közvetített kommunikáció”-nak nevezi a szakirodalom az angol „computer-mediated communication” szókapcsolat alapján. Ez 2010-ig volt elválasztható a mobiltelefonos kommunikációtól, innentől fogva ugyanis elterjedtek az ún. okostelefonok, melyek alkalmasak az internetelérésre is. Ez a jelenség a médiakonvergencia felerősödésével függ össze, ami azt jelenti, hogy különböző digitális platformokon jelennek meg ugyanazok a technikai lehetőségek (Pólya, 2011).

Az internet megjelenésével tehát egy újfajta nyelvhasználat alakult ki, melynek kutatására új tudományterület jött létre. A globalizálódott kommunikációs háló új értelmet adott a térnek és az időnek. Lehetővé tette, hogy bárkit el tudjunk érni, aki tagja ennek a hálónak. S bár rengeteg változást hozott a személyközi kommunikáció területén is, a nonverbális kifejezőeszközök hiánya még mindig súlyos hendikepnek bizonyul.

Online személyközi kommunikációs eszközök

A következőkben azokat a Magyarországon leggyakrabban használt közösségi hálózatokat és platformokat ismertetem pár mondatban, melyek lehetőséget adnak az interperszonális kommunikációra.

Aszinkron kommunikációs eszköz a **e-mail**, melyen keresztül üzeneteket küldhetünk – akár több címzettnek is – és fájlok csatolására is lehetőségünk van. A mai online levelezőrendszer elődje 1971-ben látott napvilágot. Legismertebb e-mailrendszerek közé tartozik a Gmail, Freemail, Hotmail és a Freemail is. Az e-mail az online ügyintézés és a regisztráció elengedhetetlen „kellékeként” mára összefonódott az internethasználattal.

Szinkron kommunikációs eszköz lehet nevezni a **Facebook**, a **Twitter**, a **Skype**, a **Viber** és a **WhatsApp** chat funkcióját. A Mark Zuckerberg által alapított **Facebook** 2004-ben indult, mely 2015 végére elérte a 1,5 milliárd felhasználót, megelőzve ezzel Kína és India népességét is. A közösségi oldal rengeteg funkciót kínál: profilkép létrehozásán, fotók feltöltésén keresztül a játékok kipróbálásáig. Egyik legnépszerűbb funkciója a chat, mely nemcsak mobilkészülékünkre, hanem számítógépünkre is letölthető.

Tee Morris az *'All a Twitter'* című könyvében úgy fogalmazott, hogy a **Twitter** egy mikroblog, amivel tesztelni tudjuk, milyen bloggerek lennénk. Az épp aktuális gondolatainkat, cselekedeteinket tudjuk megosztani másokkal 140 karakterben. Egy beépített számláló ugyanis nem enged ennél többet írni (Morris, 2009). A Twitteren lehetőség van személyes üzenetküldésre is.

Niklas Zennström, a **Skype** társalapítója ekképpen fogalmaz a programról: „Amikor Janus és én 2002-ben elindítottuk a Skype-ot, a peer-to-peer (egyenrangú) technológiát használva, reméltük, hogy egy ügyfélközpontú kommunikációs piacot hozunk létre. Úgy képzeltük, hogy egy olyan szoftver alkalmazást alapítunk, amely megváltoztatja az emberek online kommunikációját, és ezzel együtt a telefonipart is.” (Max-Ray, 2006) A Skype tehát egy olyan internetes applikáció, mely azonnali üzenetküldést, konferenciabeszélgetést, videokonferenciát és fájlküldési lehetőséget is biztosít.

A **Viber** egy olyan alkalmazás, amelyen keresztül hang- és videohívás, valamint chat kezdeményezhető más Viber felhasználókkal. A program a telefonban található névjegyeket használja fel: csak azokat mutatja közülük, amely személyek rendelkeznek az applikációval. Hang- és videohívásra, valamint chatelésre is alkalmas.

„A *WhatsApp Messenger* egy *cross-platform mobil üzenetküldő szolgáltatás, mely lehetővé teszi üzenetek küldését SMS díjak nélkül.*” Ezt írja az alkalmazásról a **WhatsApp** hivatalos oldala. A Viberhez hasonló, bár nincs annyi funkciója. Hívást és fájlküldést tesz lehetővé. Szintén a névjegyek közül válogatja ki azokat a személyeket, akiknek mobilkészülékén elérhető a WhatsApp.

Önálló kutatás a digitális kommunikációban megjelenő generációs sajátosságokról

A kutatás módszere, célja

Dolgozatom ezen részében rátérek saját kvalitatív kutatásomra. Strukturált interjú formájában kerestem olyan jegyeket, melyeket generációnként hasonlóságokként és különbségekként tudok bemutatni a digitális kommunikáción belül. Az interjút tizenkét személlyel végeztem el, egy-egy generáció négy négy képviselőjével. A következőkben nem térek ki egyesével az interjúkra, csupán az összegzést és a hipotézisvizsgálatot jelenítem meg.

Hipotézisvizsgálat, hasonlóságok és különbségek

1. táblázat: Összefoglalás

Generációk Szempontok	Baby boom generáció	X generáció	Y generáció
Online kommunikációs platformok ismerete	<i>100% Facebook 100% e-mail 75% Skype 25% Viber</i>	<i>100% Facebook 100% e-mail 75% Skype 25% Viber</i>	<i>100% Facebook 100% Skype 100% e-mail 75% Twitter 75% Viber 25% WhatsApp</i>

1 <https://www.whatsapp.com>

Online kommunikációs platformok használata	<i>100% e-mail 50% Facebook 25% Skype 25% Viber</i>	<i>100% e-mail 50% Facebook 25% Skype 25% Viber</i>	<i>100% Facebook 75% e-mail 50% Viber 50% Skype 25% Twitter</i>
Internet előtt töltött idő egy nap	<i>1-4 óra</i>	<i>1-7 óra</i>	<i>4-8 óra</i>
Online kommunikációval töltött idő egy nap	<i>10 perc – 1,5 óra</i>	<i>10 perc – 5 óra</i>	<i>2-3 óra</i>
Online kommunikációs eszközök használata	<i>50% elsősorban chat 50% elsősorban videohívás</i>	<i>75% elsősorban chat 25% elsősorban videohívás</i>	<i>100% elsősorban chat</i>
Sms-használat	<i>100% ritka</i>	<i>100% hetente</i>	<i>100% ritka</i>
Online kommunikációs felek	<i>70% család főleg 20% barát 10% munkatárs, ismerős</i>	<i>50% munkatárs főleg 25% család 25% barát</i>	<i>50% család főleg 50% barát</i>
Online kommunikáció idegenekkel	<i>100% nincs</i>	<i>50% van 50% nincs</i>	<i>75% van 25% nincs</i>

Olyan személyek, akikkel csak online kommunikál	50% igen 50% nem	50% igen 50% nem	75% nem 25% igen
Válaszadási preferencia	75% téma a meghatározó 25% időrendi sorrend	75% időrendi sorrend 25% téma a meghatározó	75% személy alapján 25% téma alapján
Online kommunikáció használata háttértevékenységként	100% igen	75% nem 25% igen	100% igen
Emotikonok/matricák ismerete/használata	75% ismeri és használja 25% nem ismeri és nem használja	75% ismeri 25% nem ismeri 25% használja 75% nem vagy ritkán használja	100% ismeri, használja
Kommunikáció kezdeményezése	25% nem kezdeményez 50% csak család esetében kezdeményez	25% nem kezdeményez 75% csak akkor, ha motivációja van	100% oda-vissza működik
Kommunikáció lezárása, elköszönés	50% mindig lezárja 50% általában lezárja, nem mindig	75% mindig lezárja 25% nem minden esetben zárja le	100% nagyrészt lezárja

Kommentelés, posztolás	100% naponta többször posztol, gyakran kommentel	50% nem posztol, nem kommentel 25% ritkán posztol, nem kommentel 25% gyakran posztol, gyakran kommentel	25% nem posztol 75% ritkán posztol 100% ritkán kom- mentel
Motiváció az online kommunikáció használatában	75% ingyenesség 25% jó kapcsolat- tartás, fájlküldés	25% ingyenesség 25% in- formációnak nyoma marad 25% fájlküldés lehetősége 25% jó kapcsolat- tartás	100% ingyenesség 25% jó kapcsolat- tartási lehetőség 25% videohívásnál látja a másik felet

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés

Hipotézisvizsgálat

Hipotézis 1: Feltételezésem szerint az ingyenesség a legnagyobb motiváció az online kommunikáció preferálásában mindegyik generáció esetében.

A hipotézisem alátámasztására az utolsó kérdés szolgált az interjúban, ami a következőképpen hangzott: „*Milyen helyzetekben preferálja, hogy online kommunikáljon és ne másképpen (személyesen vagy telefonon)?*”. A kapott válaszok alapján elmondható, hogy a baby boom és az Y generáció jelölte meg az ingyenességet fő motiváló erőként. Az X generáció összes tagja eltérő választ adott, melyek között szerepelt ugyan az ingyenesség egy esetben, viszont megjelent a jó kapcsolattartási lehetőség, a fájlküldés lehetősége és az is, hogy a leírt információnak nyoma marad. Ez alapján tehát elmondható, hogy feltételezésem hibásnak bizonyult, miszerint az összes nemzedék számára az ingyenesség a legfontosabb motiváció az online kommunikáció választásában.

Hipotézis 2: Feltételezem, hogy a baby boom- és az X generáció tagjai többször nyilvánulnak meg online közegben posztolással, kommenteléssel, mint az Y generáció tagjai.

Feltételezésem ismét csak félig mondható igaznak. A baby boom generáció tagjai ugyanis valóban gyakran posztolnak és kommentelnek. Az X generációról viszont ez már nem mondható el. Közülük csupán egy személy posztol és kommentel gyakran, míg a többiek ritkán vagy egyáltalán.

Hipotézis 3: Feltételezésem szerint a baby boom generáció nem kommunikál online idegenekkel.

Arra a kérdésre, hogy „*Idegenekkel is szokott kapcsolatot kialakítani?*” a baby boom generáció esetében kivétel nélkül azt a választ kaptam, hogy nem. Ebből kiindulva hipotézisem igaznak bizonyult, miszerint ez a generáció nem kommunikál online idegenekkel.

Hipotézis 4: Feltételezem, hogy több különbséget fogok találni, mint hasonlóságot a generációk online kommunikációjában.

Az utolsó hipotézisem igaznak bizonyult, a következő hasonlóságokat és különbségeket kaptam eredményként az elvégzett interjúk alapján:

Hasonlóságok

Hasonlóságként lehet megemlíteni, hogy minden egyes megkérdezett személy – generációtól függetlenül – ismeri a Facebookot és az e-mailt. Érdekes hasonlóságot mutat az online kommunikációs platformok használata és ismerete a baby boom és az X generáció esetében. A megkérdezettek alapján ugyanis mindkét nemzedék összes tagja ismeri a Facebookot, az e-mailt, hárman-hárman még meg tudták említeni a Skype-ot, egy-egy személy pedig a Vibert is. Ugyanaz az eredmény született a platformhasználat esetében is: mindkét generáció összes tagja használja az e-mailt, a Facebookot már csak a fele, míg a Skype-ot és a Vibert egy-egy személy.

További hasonlóság még, hogy az X és az Y generáció tagjai főleg a chatet részesítik előnyben, valamint a boomerek fele is akként vélekedik, hogy az online kommunikációs eszközök közül az írást használja a legtöbb esetben. Ehhez kapcsolódóan érdekes hasonlóság mutatkozik abban is, hogy a boomerek és az X-ek egy része jobban ragaszkodik a videohíváshoz, amivel személyesebbé tehetik a beszélgetést.

Hasonló arányokat mutat az is, hogy a generációk tagjai tartanak online kapcsolatot olyan személyekkel, akikkel személyesen nem szoktak találkozni.

A kommunikáció lezárásánál kaptam hasonló válaszokat: általában mindenki igyekszik lezárni, de előfordul, hogy ugyanonnan folytatják a beszélgetést később. Aki pedig csupán e-mailben beszélget, annál ott vannak a formai követelmények, melyek megkövetelik a kommunikáció lezárását.

Különbségek

Szembetűnő különbség, hogy a megkérdezettekből a baby boom és az X generáció összes tagja használja az e-mailt, mint online kommunikációs eszközt, viszont a Facebookot már csak mindkét nemzedék két-két tagja. Az is jelentős különbség, hogy az Y generáció – mint arra számítani lehetett – használja a Facebookot, míg a boomereknek és az X-eknek csak a fele-fele. A legtöbb online kommunikációs platformot az Y generáció tagjai tudtak megnevezni, valamint ők azok, akik az e-mailen és a Facebookon kívül több mindent használnak is. Azaz a Facebook a fiatalabbak körében evidencia, az idősebbek között nem az.

Jelentős különbség fedezhető fel az internet előtt töltött idő esetében is. Míg a boomerek maximum 4 órát töltenek internet előtt naponta, addig az Y generációnál ez a minimum idő, ami a napi internetezést illeti. Legkevesebbet a baby boom generáció tagja töltenek előtte, és ahogy haladunk előre, nemzedékenként úgy nő az óraszám.

További különbség mutatkozik meg az online kommunikációval töltött idővel kapcsolatban. A baby boom és az X nemzedéknél előfordul, hogy csupán tíz percet töltenek virtuális beszélgetéssel egy nap. Az Y generációnál ehhez képest a napi minimum a két óra kommunikáció.

Különbségként aposztrofálható, hogy az X generáció tagjai még hente küldenek sms-t, míg a többi nemzedék tagjai már egyre ritkábban. A fiataloknál ez azzal magyarázható, hogy sokan állandóan elérhetőek online, így már nem érzik szükségét a fizetős sms-ek küldésének. Az idősebb generáció pedig feltehetően amúgy sem rajongója az apró betűknek a telefon gombjain, amit esetlegesen nem is biztos, hogy jól látnak – ha sürgős, inkább telefonálnak, minthogy írjanak.

Az online kommunikációs feleket az X generáció esetében teszik ki főleg a munkatársak, míg a boomerek, Y generációsok esetében a család és a barátok a meghatározó. Ez eléggé könnyen magyarázható, hisz pontosan az X generáció az, aki még dolgozik, és gyakran online kapcsolattartásra „szo-

rul” munkájából kifolyólag. A boomerek, vagyis nagyapák, nagyanyák főleg az unokáikat keresik a közösségi oldalakon, s velük folytatnak beszélgetést. Az Y generáció tagjai között pedig vannak egyetemista korúak is, akik a szüleikkel tartják a kapcsolatot online.

Egyéb különbség még, hogy a baby boomerek egyike sem kommunikál online idegenekkel. Az X generáció fele-fele arányban, míg az Y generáció nagy része kommunikál ismeretlenekkel is.

Több üzenet beérkezése esetén a boomerek és az X-ek a témát és az időrendi sorrendet tartják szem előtt, az Y generációnál viszont leginkább arra figyelnek, hogy ki a személy, aki üzenetet küld – ez alapján állítják fel a „hierarchiát”, hogy kinek válaszoljanak. Nyilván, aki fontosabb számukra, az előnyt élvez.

További különbség, hogy míg a boomerek és az Y generáció kivétel nélkül használja háttértevékenységként az online beszélgetést, az X-eknél már a nagy többségre ez nem jellemző.

Az emotikonokat, matricákat az Y generáció tagjai ismerik és használják a legtöbbit. A másik két generáció esetében már nem mindenki ismeri, valamint az X-ek esetében kevesen használják.

A boomerekre jellemző, hogy csupán családtagok esetében – főleg unokáknál – kezdeményeznek kommunikációt. Az X generáció is csak akkor kezdeményez, ha valamilyen motivációja van, ha valamilyen információt akar megtudni. Az Y generáció viszont úgy tartja a kapcsolatot online, főleg a barátokkal, hogy a kezdeményezés oda-vissza működik. Ez egy kimondatlan megegyezés a felek között – már természetes az Y nemzedéknél.

Érdekes az a jelenség, ami a posztolás-kommentelés esetében fordul elő. Az idősebb generációk naponta többször is osztanak meg tartalmat a közösségi oldalakon, saját vagy mások üzenőfalán. A kommentelés sem áll tőlük távol. Viszont, ahogy egyre fiatalabb valaki, annál kevésbé nyilvánul meg az online közösségi térben, vagy fejt ki véleményét komment formájában. Az idősebbeknél az is megfigyelhető, hogy gyakran olyan nyereményjátékokat osztanak meg, melyeknek nincs valóságalapja. Nem ismerik fel ugyanis, hogy átverésről van szó.

A baby boom és az Y generáció tagjainál az online kommunikációnál fő motiváció az ingyenesség és a jó kapcsolattartási lehetőség. Az X generáció viszont szerteágazó válaszokat adott erre a kérdésre, itt a már említett szempontok mellett megjelent, hogy nyoma marad az információnak, valamint

hogy lehetőség van a fájlküldésre is. Ez pedig nyilván azzal állítható párhuzamba, hogy az X-ek a munkából kifolyólag gyakran használják az online kommunikációt, ezért kaptam a már említett válaszokat.

Úgy tűnik, az idősebb generáció a családjával, aki pedig még munkába jár, az a munkatársaival akarja a kapcsolatot tartani, ezért motiváltak voltak abban, hogy megtanulják kezelni az online kommunikációs eszközöket.

Összefoglalás

Dolgozatom utolsó részében nem maradt más hátra, mint összefoglalni a kutatásom tapasztalatait és véleményt formálni a leírtakról. Céлом az volt, hogy bemutassam az online kommunikációban fellelhető „generation gap”-et. Tehát olyan jegyeket kerestem, amit hasonlóságokként és különbségekként tudok felmutatni az egyes generációk virtuális csevegésénél. Az utóbbira bőven akadt példa.

Bár a generációk kutatása népszerű témának bizonyul, magára a generáció fogalmára még mindig nem találunk egyértelmű definíciót a szakirodalomban. Az online kommunikáció pedig egy kimeríthetetlen témának bizonyult, az állandóan változó és fejlődő kommunikációs eszközök folyton új kérdéskört vetnek fel a szakmában.

Általánosságban elmondható, hogy a baby boom generáció tagjai, a nagy-szülölk azért tanulják meg használni az internet adta lehetőségeket, hogy elérjék az állandóan online unokákat. Az Y generáció esetében pedig már magától értetődik, hogy jelen vannak a különböző közösségi oldalakon és főleg virtuálisan kommunikálnak barátaikkal, szüleikkel. A középső generáció, az X-ek, a munkába járó nemzedék, akiknek nincs annyi ideje az internet előtt ülni. A készített interjúimnál is ez tükröződik: az X generációból ketten csupán e-mailen keresztül tartják a kapcsolatot. Véleményem szerint mindig lesznek generációs sajátosságok az online térben is, még ha a dolgozatomban összefoglaltak a technológia fejlődésével meg is változnak a következő évtizedekben. Mindenesetre az éppen aktuális jellegzetességeket úgy gondolom, sikerült összefoglalnom.

Irodalomjegyzék

Baym, Nancy K. (2010):

Personal Connections in the Digital Age. Polity Press

Coupland, Douglas (1991):

Generation X. St Martin's Press

Mannheim Károly (2000):

Tudásszociológiai tanulmányok. Osiris, 201-253. oldal

Max, Harry – Ray, Taylor (2006):

Skype: *The Definitive Guide*. Que

McCrindle, Mark (2014):

The ABC of XYZ; Understanding the Global Generations. McCrindle Research Pty Ltd

Morris, Tee (2009):

All a Twitter: A Personal and Professional Guide to Social Networking with Twitter. Que

Pólya Tamás (2011):

A számítógépes kommunikáció mediális sajátosságairól. Hoznak-e újat a (digitális) új médiumok a személyközi kommunikációban? In: Martin József – Széchenyi Ágnes (2011): *Klió és a médiagalaxis. Tanulmányok a 70 éves Buzinkay Géza tiszteletére*. Budapest: Corvina Kiadó, 247-271. oldal

Prensky, Marc (2001):

Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, Vol. 9 No. 5.

Rosengren, Karl Erik (2004):

Kommunikáció. TYPOTEX

Szabó Andrea – Kiss Balázs:

Konfliktus és generáció. A generációs konfliktusok kutatásának fogalmi kiindulópontjai. Politikatudományi Szemle XXII/4. 97-115. oldal

Tari Annamária (2010):

Y generáció. Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft.

Tari Annamária (2011):

Z generáció. Tericum Kiadó Kft.

Veszelszki Ágnes (2011):

Digitális kommunikáció és nyelvtudomány. In: Balázs Géza (2011): *Nyelvészetről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló*. Budapest: Inter Nonprofit. 56-60. oldal

Szűts Zoltán (2012):

Az internetes kommunikáció története és elmélete. Média kutató:

http://www.mediakutato.hu/cikk/2012_01_tavaszi/01_internetes_kommunikacio_tortenete/

IRÓNIA ÉS PARÓDIA A VIDEOJÁTÉKOKBAN

BESENYEI BALÁZS

Kommunikáció- és médiatudomány BA

Kommunikáció és Médiatudományi Szekció II. helyezés

Témavezető:

Dr. Pólya Tamás

egyetemi docens

Bevezetés

A videojátékok mindennapjaink részét képezik – még ha ezt sokan nem hajlandók, vagy nem akarják elfogadni. A köztudatban ezeket a digitális tartalmakat gyakran „morális pánik” övezi, mondván túlzott erőszakosságuk, a gyermekek „elbutítását” és sport iránti szeretetük teljes megszűnését idézik elő.

Az amerikai popkultúrában mégis sajátos, mondhatni bérelt helyük van ezeknek a játékoknak, azon belül pedig sajátos ironikus, humoros és olykor szatirikus hangvételükkel üde színfoltjai a digitális szórakoztatási ágnek. A témaválasztásnál úgy gondoltam – mivel én is részese vagyok azoknak a digitális fogyasztóknak, akik ismerik ezt a fajta ágazatot – bebizonyíthatom, hogy ezek a videojátékok beleillenek a reflexív, ironikus amerikai popkulturális áramlatba. S hogy a néhol megkérdőjelezhető tartalmuk ellenére, még így is népszerűek a világ bármely pontján, tökéletesen megmutatja az is, milyen hatalmas bevételeket generálnak világszerte.

Dolgozatomban a fő vizsgálati alany a *Grand Theft Auto*-sorozat, mely egyedülálló a videojátékok világában, kiváló narratív technikájával, realiztikus, kifinomult, a legapróbb részletekre ügyelő karakterábrázolásával, valamint sehol máshol nem látott és hallott, az amerikai társadalomra vonatkozó popkulturális utalásaival. 1997-es megjelenése óta folyamatosan tud tovább fejlődni, mégis megtartotta célközönségét a folyamatos felhasználó-gyarapodás mellett. Kitekintésként megvizsgálom azokat az amerikai rajzfilmeket is, melyekben szintén megtalálhatóak a paródia és az iróniai jegyei. Ilyen például a *South Park* című rajzfilmsorozat.

Dolgozatom három nagyobb részt foglal magába. Először bemutatom mi is az a videojáték, illetve milyen típusait különböztethetjük meg. Itt olyan fogalmakat fogok tisztázni, mint a grafika, vagy a játéktípusokat, köztük az FPS-t és a TPS-t. Rendkívül fontos, hogy tisztában legyünk e fogalmakkal, hiszen ezen ismeretek elsajátításai szükségeltetnek ahhoz, hogy megértsük, miről szól dolgozatom második része.

A következő nagy blokkban előkerül a már említett *Grand Theft Auto* című videojáték. Ezt igyekszem megvizsgálni minden fontosabb aspektusából, hogy megérthessük, miről szól, mi a lényege, mi a típusa, valamint milyen fejlődésen ment keresztül. Innen lépek majd tovább a harmadik nagy fejezethez, amelyre dolgozatom címe is utal. Nevezetesen az irónia és a paródia megjelenéséről fogok írni a *Grand Theft Auto*-sorozatban. Ebben a játék legújabb, azaz ötödik része lesz a „segítségemre”. Remélhetően meg tudom mutatni, hogy miért engedik szabadjára fantáziájukat a készítőik, mitől annyira népszerű az egész világon, mi a fő oka, hogy hatalmas bevételeket termel világszerte.

Nem mehetek el szó nélkül a hasonlóan ironikus és parodisztikus amerikai rajzfilmsorozatok mellett sem, amelyek szintén beleilleszkednek ebbe a reflexív, amerikai popkulturális áramlatba. Mindezek alapján pedig talán az olvasó is megérti, hogyan is lehet ironikus, illetve parodisztikus egy videojáték, amely olyannyira népszerű az amerikai és nem amerikai játékosok körében – megkérdőjelezhető tartalma ellenére is.

Általánosságban a videojátékokról

Mit értünk videojáték alatt?

A videojáték fogalma körül több problémával találkozhatunk, ha definiálni szeretnénk azt. Ezer és ezerféle magyarázat van arról, mi számít videojátéknak.

Ma már a tableteken, mobiltelefonokon futtatható játékokat is videojátéknak szokás nevezni, arról nem beszélve, hogy léteznek olyan konzolok is, melyeket mozgásvezérléses-irányítással tudunk futtatni. Tehát éppen ugyanúgy videojáték a mobiltelefonunkon futó három perc alatt letöltött alkalmazás, mint a CD-ről feltelepített, áruházban megvásárolt játék. A „számítógép”

kitágult fogalma miatt sokszor gond tehát, hogy mi tartozik a videojátékok közé, a legegyszerűbb hát azt mondani: minden olyan digitális eszközön futtatható szoftver, amely játékelemeket tartalmaz (Pólya, 2014).

Mark J.P. Wolf és Bernard Perron (Wolf-Perron, 2003) szerint rengeteg a „tartós elem”, melyek folyton érvényesülni látszanak a videojátékokat tekintve – igaz, más nevekkal, más leírásokkal. Ez a négy elem a **felület**, a **grafika**, az **algoritmus** és az **aktivitás**, melyet a játékos generál. Ezek együttes „összeállása” definiálja nekünk a videojátékot.

A grafika meghatározása a legkönnyebb: valamilyen változó és változtatható vizuális megjelenést láthatunk a képernyőn, amely magába foglal valamiféle pixel-alapú képalkotást. Lloyd P. Rieber (2000, 14-15. old.) szerint ennél bonyolultabb a meghatározás: az olyan kifejezések, mint a vizualitás, grafika, kép és fotó jelentősen átfedik egymást, gyakran szinonimaként használjuk ezeket. Ha szigorúan vesszük, mindenfajta vizualizáció, amit a számítógép bocsájt ki – ez pedig magába foglalja a szöveget is. A számítógépes grafikát egy részhalmozásnak tartják a számítógép által kibocsájtott vizualizáción belül, mely lehet nonverbális információ vagy sima információ, ami eljut a térben.

Grafikára van leginkább szükségünk, hiszen a videojátékban ott van a „video” szó. A számos definíció mindegyike megemlíti, hogy a grafika „jelen van” ezeknél a digitális tartalmaknál. Megjelenítéshez szükségünk van CRT, LED vagy LCD kijelzőre.

Nem szabad összekevernünk a grafikát a felülettel vagy más néven interfésszel, mely egy kapcsolódási pont a játékos és a grafikus elemek között. Ilyen az, amikor az egerrel vagy billentyűzettel csinálunk valamit a játékban. A felület az, amely lehetővé teszi, hogy a játékos tevékenységét végezhesse.

Ez a tevékenység az úgynevezett játékos-aktivitás, mely nélkül nem létezhet a videojáték. A digitális programok aktivitást igényelnek a játékos részéről, ehhez biztosítják az interfészt. A legtöbb elmélet egyöntetűen kiemeli, hogy játékos-aktivitás hiányában nem beszélhetnénk játékról. Azt vegyük hát figyelembe, hogy ez a tevékenység vitathatatlanul a videojáték szíve, és egyúttal a legfontosabb dolog tervezési szempontból (Rieber, 2000).

Hogyan alakultak ki a videojátékok?

A kérdés megválaszolásában Dr. Beregi Tamás Pixelhősök című könyvét hívtam segítségül. Beregi úgy fogalmaz könyvében, hogy az ötvenes-hatvanas években a számítógép egyfajta „gépmonstrum” volt, ami sci-fi rémfilmeket idézett fel mindenkiben. Ez főleg annak volt betudható, hogy ezek a masinák akkoriban igen tetemes mérettel rendelkeztek, ám a hetvenes évekre már jóval kisebb méretűekké váltak.

A számítógépes játékok ősei valahol a negyvenes évek Amerikájában bukkanhattak fel, mikor 1948 decemberében az Amerikai Egyesült Államok Szabadalmi Hivatala bejegyzett egy úgynevezett Cathode Ray Tube Amusement Device nevezetű tárgyat, ami „Katódsugárcsöves szórakoztatási eszköz”-ként fordítható le. Tervezője Thomas T. Goldsmith Jr. és Estle Ray Mann fizikusok voltak. Ezt a primitív játékot, melyet megálmodtak, egy II. világháborús radar kijelző inspirálhatott. A „játék” lényege annyi volt, hogy egy vektoros lövedék sebességét és röppályájának szögét lehetet meghatározni gombokkal, miközben az ellenfelet a képernyőre erősített ábrák jelenítették meg. Látványos robbanásokkal járt egy-egy becsapódás, ugyanakkor nem nevezhető sem számítógépes, sem pedig videojátéknak, mivel nem igényelt semmilyen programozási feladatot, vagy memóriát (Beregi, 2010, 14-15. old.).

Nagyon érdekes, hogy már itt is a szórakoztatás volt az elsődleges szempont a játék megtervezésekor. Gondoljunk bele, hogy miért ülünk le játszani: azért, hogy kikapcsolódjunk, hogy ne unatkozzunk, esetleg együtt végezzünk valakivel olyan tevékenységet, amely örömmel, jókedvvel tölt el bennünket.

Milyen típusokat különböztethetünk meg a videojátékokat tekintve?

A videojátékok tartalmukat és irányítási stílusukat tekintve nagyon széles skálán mozognak. Vélhetően a legtöbb ember találkozott már vele ilyen-vagy olyan formában. A nagyszülő látja játszani az unokát, az unoka játszik a számítógép előtt, a szülő pedig igyekszik megóvni gyermekét attól, hogy órákat töltsön a virtuális térben. Tehát mindannyian részesei vagyunk a videojáték-használati körforgásnak. Aki nem ismeri ezeket a digitális tartalmakat, leírja őket annyival: „Egyforma az összes!”. Pedig nem az. Nagyon sokfajta típust különböztetünk meg a videojátékok terén.

Begona Gros úgy vélekedik *Digital Games in Education: The Design of Games-Based Learning Environments* (Begona, 2007) című tanulmányában, hogy nagyon változatos a műfaji meghatározás, nincs igazán egy olyan klasztrikus definiálás, ami leírja melyek a legfőbb típusai a videojátékoknak. Szerinte hét fő műfajt érdemes megkülönböztetni:

- *Akcio játékok* (más néven platform játékok): ezek mind a reakción alapszanak.
- *Kalandjátékok*: a játékos sok teszten megy keresztül egy virtuális világban.
- *Harcijátékok*: ezek bevonják a játékost a harcba vagy a számítógép által irányított karakter ellen, vagy egy másik olyan játékos ellen, mint amilyenek mi vagyunk.
- *Szerepjátékok*: a játékos saját karakterisztikáját adja át a játékban embernek vagy valamilyen lénynek.
- *Szimulátorok*: A játékos sikert akar elérni pihenés közben úgy, hogy egy helyen vagy szituációban van egy adott célja.
- *Sport játékok*: ezek a játékok a sportokon alapszanak.
- *Stratégiai játékok*: ezek a játékok megelevenedhetnek történelmi vagy fikciós szituációkon keresztül, és lehetővé teszik a játékosnak, hogy a megfelelő stratégiát alkalmazva sikert érjen el.

Azonban létezik egy olyan típus is, ami gyakorlatilag mindent magába foglalhatna. Ez az open-world game, azaz a „nyitott-világú játék” – amibe beletartozik a *Grand Theft Auto* (GTA) is.

Mi az open-world game?

Az open-world játékokat valahogy úgy képzelik el a játékosok, mint egy olyan lehetőséget, amikor mindenfajta megkötés nélkül csinálhatunk azt a játékon belül, amit csak szeretnénk. Nos, ez valahogy igaz is, meg nem is. A konkrét definíciója a nyílt-világú játékoknak valahol a kettő között rejlik. Képzeljük bele magunkat a játékba: adott a település, ahol élünk, és mi, saját magunk vagyunk a játékosok. Arra mehetünk, amerre szeretnénk, nincsenek lezárt területek, átléphetünk más városokba, más falvakba. Ez egy rendkívül

sarkított példája annak, mit is jelent az open-world játék. A lényeg tehát, hogy mint általában a legtöbb játék esetében – kapunk egy történetszálat, az eseményeket azonban úgy és ott alakítjuk, ahogy és amikor szeretnénk.

Keith Stuart, az angol *The Guardian* újságírója például nagyon hosszasan értekezik erről egy 2015-ös cikkében. Szerinte az open-world játékok jelentős fejlődésen mentek keresztül, mivel a műfaj valahol 1990 tájékán jelent meg, és még mindig van egy különös kapocs a narratíva és a szabadság között. Ahogy a legtöbb ilyen típusú játékban láthatjuk, van egy hatalmas felderíthető táj, amit úgy barangolunk be, ahogy csak akarunk – ugyanakkor van egy meghatározott történet, amelyben koreografált missziók, küldetések vannak. Amint ezekkel végeztünk, úgymond magunkra maradunk, tehát a fejlesztők teljesen elengedik a játékos kezét (Stuart, 2015).

A legismertebb és egyben legelismertebb ilyen típusú alkotásra 1997-ig kellett várnia a játékos „társadalomnak”. Várakozásról persze nem is teljesen helyes beszélni, hiszen az open-world fogalma még nem volt annyira „divatos”, mint napjainkban. Azonban a *Grand Theft Auto* (GTA) című játék megjelenése alapjaiban változtatta meg a nyílt világról való elképzeléseket.

Open-world példa: a Grand Theft Auto

A játékos-társadalom legnagyobb része tisztában van azzal, mit takar a fentebb olvasható cím. Egy olyan játékot, mely végtelen nagy szabadsággal ruházza fel a játékost, kiváló történetekbe helyezi azt, egyedülálló humorával és öniróniájával pedig kivívta magának a kultusz-státuszt – nem pusztán az Amerikai Egyesült Államokban, hanem a világ minden részén. A játék, amely az egyik legnagyobb média franchise napjainkban, s amelyet legalább ekkora felhajtás övez a médiumokban – meglehetősen agresszív tartalma miatt.

A játék felépítése nem túl bonyolult: adott egy játéktér, ami ezen játékok esetében általában egy város, mi pedig egy fő karaktert (néha többet) irányítva, egyre jobban elmélyedünk az alvilág rejtelmeiben. Amit csak el lehet képzelni, azt meg lehet tenni a játékon belül: az agresszív történetmesélés okán belecseppenünk a fegyverek használatába, megtanulunk autót lopni (címből adódóan is), pénzt behajtani másokon, betörni, rendőrök elől elmenekülni – lényegében mindent megtapasztalunk, amit egy rendes gengszterfilmben lehet. Mint minden játéknak, a *Grand Theft Autonak* is vannak meghatározó technikai sajátosságai. Jelen esetben egy emberi karaktert irányíthatunk, aki egy végtelenül

élethű, lemodellezett térben várja „megmozdulásainkat” – nevezetesen, hogy elinduljunk vele előre-hátra, vezessünk autót, lövöldözésbe bonyolódjunk, házat vásároljunk, biciklizzünk, beüljünk valahová egy sörre, ússzunk, teniszezünk, céltalanul menjünk, amerre csak akarunk. Stílusát tekintve, felülnézetes, két dimenziós akció játékként kezdte, amely stílusjegy egészen a harmadik epizódig meg is maradt. Azonban 2001-ben váltás következett, elhagyták az addig felülnézetes megvalósítást, és megjelentették az első három dimenziós GTA epizódot – ez a *Grand Theft Auto III* címet kapta.

A *Grand Theft Auto* egy olyan külső-nézetes akció játék, mely bővelkedik akció-elemekben, hatalmas szabadságot biztosít a játékosnak, semmilyen módon nem él a lineáris történetmesélés lehetőségével, viszont „noszogat”, felkínálja a küldetéseket, azaz valamilyen szinten megtartja a linearitást. Ugyanakkor hagyja, hogy a játékos azt tegye, amit akar – egészen pontosan, hogy játsszon. A kiváló narratív technika és a lehetőségek végtelen tárháza biztosítják azt, hogy a játékos – legyen is a világ bármely pontján, s tartozzon bármilyen nemzethez – lelkesedve üljön le játszani, ezzel belépve egy olyan virtuális térbe, amely semmiféle határt nem szab, cserébe pedig még egy hiperrealisztikus világot is felkínál a felhasználónak.

Ebből következik az a probléma, amely legtöbbször előkerül a *Grand Theft Auto* kapcsán. Az erőszakosság, a rossz példamutatás miatt emeli fel a hangját a játék ellen számos médium, politikai vezető. Azt nem lehet mondani, hogy a videojátékok erőszakosak lennének, vagy bármiféle negatív hatást vonnának maguk után hosszú távon. A legtöbb amerikai egyetemi professzor viszont párhuzamot von az erőszakos videojátékok és az erőszakos bűncselekmények között. Ezt igyekezik cáfolni Lawrence Kutner és Cheryl K. Olson egy 2008-ban megjelent könyvében, mely valamilyen szinten asszociál is a *Grand Theft Childhood* címmel a GTA-ra. Szerintük nincs összefüggés a bűncselekmények és az erőszakos játékok közt: egyfelől ezek a játékok nagyon gyakoriak, míg az erőszakos bűnelkövetések viszonylag ritkák. Emiatt nehéz dokumentálni, hogy ezek a tartalmak hozzájárulnak-e az olyan súlyos és erőszakos cselekedetekhez, mint a bűncselekmény vagy az emberölés. Sokkal valószínűbb, hogy a bűnözők már hamarabb ki voltak téve egyéb befolyásoló tényezőknek, ilyen lehet a szegénység, az alkoholizmus, vagy a családon belüli erőszak és a szülői elhanyagolás, amelyek köztudottan elősegítik az erőszakos viselkedést (Kutner, Olson, 2008).

Hogyan jelenik meg az irónia és a paródia a sorozatban?

Az irónia és a paródia az egyik legrégebbi módja annak, hogy adott esetben mosolyt csaljunk valakinek az arcára, de legalábbis kizökkentsük az illetőt a komfortzónájából. Nem újkeletű, hogy a videojátékokban is megjelenjen ez a fajta humor – ide véve a szatírákat, amely egy kissé még talán élesebb is a fentebb említett fogalmaknál.

Az irónia

„Az iróniában a látszólagos magasztalás mögött nyilvánvaló elítélés bújkik meg, ez az, ami a neveltségesség forrása. A kontextus és a sajátos hangsúlyozás leplezi le a dicséret és az elmarasztalás közötti ellentétet.” (Szikszainé, 1994, 137. old.)

A paródia

Hétköznapi értelmében tréfás utánzásként gondolunk rá, azonban negatív értelemben is szoktuk használni, főleg, ha valaminek a silány és értéktelen részére szeretnénk célozni. A paródiával találkozhatunk a legkülönbözőbb művészeti ágakban, ilyen lehet a zene, irodalom és a tánc is – gyakorlatilag elválaszthatatlan a művészeti alkotásoktól (Hortainé, 2013).

A szatíra

A társadalom vagy egyének hibáit kigúnyoló műfajként lehetne definiálni, melynek első megjelenése szintén az ókorig vezethető vissza. *„A komikus ábrázolás legélesebb fajtája a fölényes és a maró gúny, az egyértelmű elutasítás, amely olykor szarkazmussá (ostorozó kritikává) válik. A nyílt gúny mellett gyakran alkalmazza az iróniát (rejtett gúnyt) is: ebben a lekicsinylés látszatra dicséretben, a magasztalásban jelentkezik.”* (Fülöp, 2013, 61. old.)

Irónia, paródia, szatíra - Történet

Egy epizódra fókuszálva szeretném bemutatni, hogy hogyan jelennek meg az ironikus, parodisztikus és szatirikus elemek a játékban. A *Grand Theft Auto V* minden kétséget kizáróan egy kasszasiker volt, sőt a valaha volt legdrágább játék, amit fejlesztettek. A legnagyobb újítás az előző epizódokat tekintve az volt, hogy ezúttal nem egy, hanem három fő karakter bőrébe is belebújhatunk, mindegyiket irányítva, külön-külön. A három fő karakter stílusjegyeire később még kitérek, hiszen mindannyian egyfajta görbe tükröt tartanak

az amerikai társadalom felé. A játék fiktív helyszíne a San Andreas államban található Los Santos, mely Los Angeles tökéletes másolata. Fő karaktereink **Michael De Santa** egykori profi bankrabló, **Trevor Philips** kisstílú bankrabló és a fiatal **Franklin Clinton**, aki egy kisstílú afro-amerikai bűnöző, aki feljebb akar lépni a ranglétrán. A történet szerint, Michael, Trevor és egy harmadik személy kirabolnak egy bankot, ahol Trevoron kívül mindenkit elkap a játékban FIB néven szereplő FBI. Michael megrendezi saját halálát, hiszen bekerül egy tanúvédelmi programba, ennek okán pedig mindenki halottnak hiszi őt, még egy temetést is rendeznek neki. Trevor – mit sem tudva – vidékre menekül, ahol tovább folytatja kétes ügyleteit. Megtelepedik a sivatagban, drogügyletekben, kisstílú dolgokban vesz részt, miközben éli erőszakos (genszter)remete életét – távol a világtól, legalábbis Los Santos-tól. Ezen időszak alatt Trevorból igazi „vadember” válik, mindenfajta kultúrától mentes, antiszociális, és lényegében pszichopata vonásokat ölt. Jó pár évvel később Michael és Trevor ismételten találkoznak, a két egykori barát pedig együtt tör felfelé a ranglétrán, míg teljesen meg nem gazdagodnak.

Irónia, paródia, szatíra - Példák

Michael De Santa az igazi hollywoodi polgárt testesíti meg, akinek szinte kimeríthetetlen a bankszámlája. Számtalanszor hallhatjuk és tapasztalhatjuk a játék közben, amint ócsárolja, megveti a kapitalizmust, úgy beállítva azt, mint minden jó dolog megrontóját. Ez már önmagában ironikus, hiszen Michael egy luxusvillában él, amely a legújabb technikai vívmányokkal van felszerelve – ilyen a plazma TV, játékkonzolok, luxus sportautók.

Trevor Philips egy olyan karakter, aki a totális pszichopátát testesíti meg, teljességgel antiszociális, rendkívül agresszív, egy a végtelenségig karikírozott figura. Már-már kilóg a játékból is, értve ezalatt azt, hogy már abban a világban is túlzónak, kitalálnak tűnik a karaktere. Cselekedetei egytől-egyig átlépik a jóízű határait, rettentően erőszakos, trágár és látszólag érzelemmentes. Énjének nagy részét az amerikai társadalom egyik figurájáról, embertípusáról, azaz a „redneckről” mintázták.

Franklin Clinton egy olyan hányatott sorsú fiatal, aki a játékos számára az USA-ban élő afro-amerikaiak sztereotípiáját hivatott megjeleníteni. Tipikusan egy olyan környéken él, ahol nagy a szegénység, dúlnak a bandaháborúk, az egyetlen kiutat pedig a bűnözés jelenti – ami akkor is eléri az embert, ha nem akar belekóstolni.

A három karakter tehát mind-mind valamiféle sztereotípiának, embertípusnak a kivételése - ironikus, parodisztikus és gyakran szatirikus személyiségjegyeik ugyanakkor meglehet, cáfolják azokat.

Sokkalta mélyebb, többretegűbb iróniával, szatírával és paródiával lehet találkozni a **küldetésekben**, melyek hol kimondottan intelligensen, hol pedig egyszerűen, ámde kiválóan találva teszik fel a kérdést a játékosnak: „ugye érted, mi benne a vicc?”.

Valószínűleg az **egyik legmélyebb és legtöbb réteggel** bíró jelenete a játéknak irónia és paródia szempontjából a „*Monkey Business*” nevű küldetés, melynek zárójelenete olyan magasságokba emelkedik, akár a legjobb, legintelligensebb vígjátékfilmek. A játék története közben a három fő karakter számtalan maffia kapcsolatra tesz szert, mind közül a legmeghatározóbb a mexikói-amerikai drog kartell vezetőjével, Martín Madrazo-val folytatott munkaviszony. Madrazo-nak van egy felesége, Patricia Madrazo, a lassan nyugdíj korhatár felé igyekvő háziasszony. Férje folyton bántja őt, megcsalja, nem veszi igazán emberszámba. Egy alkalommal Trevor elrabolja az asszonyt, és elviszi magához, majd jól érezhetően beleszeret. Döbbenetes, emberi és végtelenül vicces is, ahogy Patricia mély, bensőséges viszonyt alakít ki Trevorral, azzal az emberrel, aki igazából egy pszichopata redneck és a való életben (valószínűleg) képtelen lenne a valódi érzelmek kimutatására, főleg a mély szerelemben esésre. Itt már érezzük, hogy a készítő a végletekig karikírozzák Trevor figuráját, olyan mondatokat adnak a szájába, olyan dolgokat csinálnak vele, amelyekre a való életben soha, de soha nem lenne precedens. Trevor, aki távol él a világtól, akár egy remete, halomra öli az embereket, kettő darab értelemmel bíró mondatot képtelen elmondani, vizeletét bárhol és bármikor „újtára engedi”, folyton-folyvást kökemény rock zenét hallgat a rádióban – azaz valóban mintapéldánya lehetne azoknak a „vörösnyakú” tuskóknak, akik érzéketlenségük és durvaságuk miatt képtelenek mélyen szerelemben esni. Patricia inkább egy „anyáskodó” típusként, mondhatni ősanyaként jelenik meg Trevor életében. Sokszor ügyel arra (amíg Trevor lakókocsijában tartózkodik kvázi rabként, de inkább vendégnek érzi magát ő is), hogy Trevor ne maradjon sokáig távol, ne igyon annyit, ezen kívül kimossa ruháit, ételt készít, mintha élettársi viszonyban éldeglélnének a sivatag közepén. Ugyanakkor Patricia hú a férjéhez, képtelen lenne őt megcsalni, de Trevorban valamit mégis szimpatikusnak, emberinek talál, mondván a zord külső mögött ott az érző ember. A „*Monkey Business*” című küldetés

zárójelenetében Trevor – hogy békét kössenek az addigra már ellenséggé váló Madrazo-val – visszakocsikázik Patricia-val a Madrazo-rezidenciához, hogy visszaadja az elrabolt asszonyt urának. A következő párbeszéd zajlik le az autóban a két karakter között, miközben a rádió a *Chicago* együttes örökzöld szerelmes slágerét, az *If You Leave Me Now*-t játssza.

Patricia Madrazo: *Ez egy csodás időszak volt nekem, Trevor, de mindketten tudjuk, hűséget fogadtam a férjemnek.*

Trevor Philips: *Tudom.*

A jelenet ezen szakaszában, Trevor már a könnyeivel küszködve, elcsukló hangon (!) törődik bele, hogy kései férfikora egyetlen szerelmét haza kell vinnie egy olyan férfihez, aki nem is szereti feleségét.

Patricia Madrazo: *Hatalmas fájdalom van benned, de te egy csodálatos ember vagy...*

Trevor Philips: *Soha nem voltam ilyen boldog és egyszerre szomorú az életemben.*

Patricia Madrazo: *Csodálatosan bánsz a szavakkal.*

Itt már gyakorlatilag sír Trevor, aki eddig mindenfajta érzelmtől mentes volt. Most mégis megnyílik valakinek, erre Patricia úgy fogalmaz, hogy Trevor csodálatosan bánik a szavakkal. Az a Trevor, aki a játék egésze alatt 99%-ban csak káromkodik, iszik, gyilkol, embereket mészárol le minden ok nélkül. Láthatóan Patricia-nak fogalma nincs arról, hogy Trevor egy pszichopata. Vagy nem akarja figyelembe venni. Ha mélyebb szintjén vizsgáljuk az iróniát, akkor Trevor egy olyan rocker, mint azok az emberek, akik 1979. július 12-én éjszaka a chicagói Comiskey Parkban a „diszkó halála” jelmonddal temérdek diszkólemezt égettek el. Akkoriban a diszkó rettentően népszerű volt az Amerikai Egyesült Államokban, főleg az olyan mozifilmek után, mint az 1977-es *Saturday Night Fever*, azaz a Szombat esti láz. Közel 50 ezer ember tüntetett a diszkó zene ellen, miközben lemezeket égettek és robbantottak fel a pálya kellős közepén. Egyöntetűen volt rasszista és homofób ez az esemény, hiszen a rock kedvelők előszeretettel bélyegezték meg a diszkó kedvelőket, mondván azok homoszexuálisak (hiszen az afro-ameri-

kai és latin-amerikai zene, valamint a meleg kultúra valahol egyesült a diszkó zenében körülbelül az 1970-es évek közepén). Sok rock rajongó attól félt, hogy a teljes rock kultúra el fog tűnni az amerikai társadalomból, hiszen az olyan együttesek, mint a Bee Gees vagy a Village People elősegítik azt diszkó slágereikkel (melyek valahol áthallásosak voltak a homoszexualitást illetően – a Village People neve is a New York Greenwich Village negyedre utal, ahol népes meleg közösség élt a '70-es években, a rendőr, indián és cowboy jelmezek pedig a homoszexuális fantáziafigurákat testesítették meg). A Chicago együttes dalai pedig belepaszoltak ebbe a vonulatba, s a Grand Theft Auto V fejlesztőinek nagy része nyilván tisztában is volt ezzel. Nem véletlen, hogy ezzel a számmal próbálták hiper-iróniát csempészni a jelenetbe, mely sláger egyértelműen „csöpögős”, „túlzottan érzelmes”, és abszolút ellentétben áll azzal, amit a rock 'n' roll képvisel – vele együtt Trevor Philips is.

Trevor Philips: *Valamilyen... valamilyen oknál fogva, mindenki, aki egy kicsit is szeret engem, elhagy...*

Patricia Madrazo: *Én nem hagylak el, csak hazamegyek.*

Trevor Philips: *Ha rosszul fog bánni veled...*

Patricia Madrazo: *Tudom, tudom.*

A jelenet igazi paródiáját a Chicago együttes dala adja. Trevor olyan típuserő, aki rockzenén kívül mást sohasem hallgat, nem fordulhatna elő, hogy egy lírai szerelmes szám elinduljon az autójában (ami beszédes módon egy pick-up, tökéletes szimbóluma a redneck közösségnek). Ennek ellenére nem kapcsol át, csak érzelemtől fűtve hallgatja a dal azon sorait, miszerint „*Ha most elhagysz engem, magaddal viszed a legnagyobb részemet...*”, „*Ha most elhagysz engem, magaddal viszed a szívemet is, kérlek, baby, ne hagyj el...*”. Egy átlag játékos bele tudja magát élni egy ilyen szituációba, hiszen valamilyen érző lények vagyunk, értjük, érezzük miért csendül fel a szám, s mi a készítő célja a lírai dallammal. Végére is – s ez az irónia (megcélzott) csúcsa – egy vidéki tuskónak is lehet szíve! Ellenben Trevor karaktere nem kellene, hogy értse, hiszen mindez szemben áll azzal, amit ő képvisel. A készítő teljesen elrugaszkodtak a valóságtól, pár percre a végletekig megváltoztatták – esetleg ironikusan felfedték? – egy karakter jellemét, a játékos pedig tudja, hogy ez nem lehet valós. Hiába nincs kiírva nekünk, hogy „hahó, Játékos, ez most nagyon nem így van, ahogy Te látod”, mégis érezzük, nagyon

nem stimmel valami. Tudjuk jól, hogy Trevor nem ilyen, ez egy álca, még hozzá az ironia álcája. A többrétegű ironia remekül bizonyítható ezt a jelenetet vizsgálva, gyaníthatóan a készítők szerették volna beépíteni a játékba mindezt, hátha minél többen felfedezik majd ezt a nem mindennapi utalást.

Kitekintés az amerikai rajzfilmekre

Az amerikai rajzfilmsorozatok ugyanabba a popkulturális áramlatba – másnéven tömegkultúrába, népszerű kultúrába - illeszkednek, mint a *Grand Theft Auto*-sorozat bármely része. Ez a fajta kultúra a 20. században jelent meg, s mondhatni ellentétje az úgynevezett „magas kultúrának”. Az amerikai rajzfilmek ironikus, parodisztikus és szatirikus hangvételükkel üde színfoltjai az amerikai társadalomnak. Egy példán keresztül szeretném szemléltetni – röviden –, hogy miket sugall a nézők felé.

South Park

A *South Park* című amerikai 2D-s rajzfilmsorozat attól vált hírhedtté az egész világon, mert hangvétele elképesztő módon szatirikus és ironikus – mellette nem nélkülözi a trágárságot sem. A történet középpontjában négy alsó tagozatos fiú, Stan, Kyle, Eric és Kenny áll, akik a kitalált *South Park* városában élnek, s keverednek szürreálisabbnál szürreálisabb történésekbe. Kedvelt elem a sorozatban, amikor a vallásokat (szcientológia, katolicizmus, zsidóság) gúnyolja ki. A „*Trapped in the Closet*” című epizód például arról vált hírhedtté, miszerint Tom Cruise és John Travolta erősen negatív színben vannak feltüntetve (köztudottan a két amerikai színész a szcientológia híve). Az egyik jelenetben Tom Cruise-t ócsárolják, mivel – ahogy a sorozatban fogalmazzuk – „nem olyan jó színész”, erre ő bezárkózik egy szekrénybe. Az epizód nem pusztán a vallást figurázza ki ezzel (a *South Park* alkotói szerint ilyenek a szcientológusok, hogy elmenekülnek, elzárkóznak a valódi problémák elől), hanem a homoszexualitást is előtérbe helyezi. Hiába gyözködik Cruise-t, hogy jöjjön elő a szekrényből („*come out of the closet*”), ami metaforája annak, hogy vallja be – az amerikai közvélemény egy része szerinti leplezett – homoszexualitását, a színész nem teszi meg. Ez később visszatérő elem lesz - a *South Park: Stick of Truth* című videojáték egy jelenetében a figuránkkal odasétálhatunk a szekrényhez, amit ugyan kinyitni nem tudunk, de Tom Cruise hangját halljuk: „*I’m never coming out!*”, azaz „*Soha nem fogok kijönni!*” (érteni kell ezalatt a „coming out”-ot, mely angol kifejezés a homoszexualitás nyilvános felvállalását jelenti).

Összegzés

Dolgozatom céljaként azt jelöltem meg, hogy bebizonyítsam: a *Grand Theft Auto*-sorozat valóban tartalmaz ironikus, parodisztikus és szatirikus elemeket, valamint tökéletesen belepasszol az amerikai társadalom popkulturális áramlatába. Ezek a jegyek fellelhetőek kivétel nélkül a játék minden pontján – az első perctől az utolsóig. A játszható karakterek kellően túl vannak karikírozva, mind-mind az amerikai társadalomban létező szereplők sztereotípiái. A társadalomra, popkulturára tett utalások szintúgy erősen jelen vannak – akár a közösségi médiát, akár pedig a világ globális marketingmárkáit vesszük alapnak. Nyilvánvalóan a GTA üzeni akar ezzel: amerikai társadalom, amit te ajánlasz nekünk, az kétségbeejtő, hamis, ideologizált. Ide lehet kapcsolni az amerikai rajzfilm sorozatokat is, melyek között találunk néhány egészen elképesztő példát a társadalmi szatírára és iróniára. Ebből fakadóan erőteljes a negatív reflexió a játékok összes epizódjára. A politika gyakran megbélyegzi a sorozatot, mondván erőszakos, rosszra tanítja a fiatalokat – ebből fakadóan pedig nő az erőszakos bűnelkövetők száma. Nem lehet szó nélkül elmenni ezen vélemények mellett sem, hiszen lehet példákkal igazolni, hogy a videojátékok bizonyos százaléka – köztük a *Grand Theft Auto* is – túlzottan erőszakos és cél nélküli tevékenységekbe (rendőrök lelövése, autók lopása) hajszolják a felhasználót.

Mindezen lényeges és fontos negatív visszhangok mellett a *Grand Theft Auto* népszerűsége – ahogy a szatirikus rajzfilmeké is – töretlen, eladásai elképesztő számokat produkálnak – az ötödik rész pedig a csúcsra juttatta a fejlesztő csapatot. A filmszerű élmény, a hihetetlen szabadságérzet, a tökéletesen realiztikus virtuális világ által a játékos el tud szakadni a mindennapokból, és azt teheti, amit a való életben nem lehet. Hiszen a narratíva nem köti meg a kezünket, ergo a játék nem hajszol bele minket, hogy lopjunk autót, gyilkoljunk embereket. Megtehetjük ugyan, a játékosok legnagyobb százaléka pedig meg is teszi. Nem azért, mert szórakoztató lenne, vagy mert – esetleg örömet lelné az értelmetlen mérsárlásban, vadulásban. Pusztán azért, mert mi mind a 21. század digitális fogyasztói vagyunk. A nagyjátékfilmekben ezt látjuk, a híradóban ezt látjuk, sőt még a szappanoperákban is. Hogy a kíváncsiság, az agresszió vagy pusztán a szórakozás hajtja a játékos, arra nincsenek meg a pontos válaszok. A *Grand Theft Auto* egy hatalmas nagy álomvilág: megtehetünk mindent, amit csak szeretnénk. És ki az, aki ne szeretne egy szál alsógatyában, biciklivel áttekerni Los Santos-Angeles belvárosán?

Irodalomjegyzék

Beregi Tamás (2010):

Pixelhősök, Vince Kiadó

Lawrence Kutner – Cheryl K. Olson (2008):

Grand Theft Childhood: The Surprising Truth About Violent Video Games and What Parents Can Do, Simon & Schuster

Lloyd P. Rieber (1994):

Computers, Graphics & Learning, Brown & Benchmark Pub

Mark J.P. Wolf & Bernard Perron (2003):

The Video Game Theory Reader, Routledge

Pólya Tamás (2014):

Értékek és normák a digitális játszótér(b)en – A számítógépes játékok kultivációs elemzésének lehetőségéről. In: Széchenyi Ágnes – Buzinkay Géza, szerk., (Magyar) Nemzet és Európa. Tanulmányok a 70 éves Martin József tiszteletére. Eger: Líceum Kiadó, 203-225.

Szikszainé Nagy Irma (1994):

Stiliztika, Trezor Kiadó

Internetes források:

Begona Gros (2007):

Digital Games in Education: The Design of Games-Based Learning Environments,
http://www.mmiweb.org.uk/egyptianteachers/site/downloads/gros_2007.pdf

Fülöp Lajos (2013):

A nyelvi humorról. in Erdélyi Toll – Irodalmi és művelődési folyóirat, 5. évf. 4. sz. 60-68. old.,
http://epa.oszk.hu/02200/02203/00018/pdf/EPA02203_erdelyi_toll_2013_4_060-068.pdf

Hortainé Sereg Mariann (2013):

A paródia mint afirmáció: Karinthy Frigyes paródiáinak szerepe a nyugatosok népszerűsítésében, http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/displayContent?docId=17996&secId=11321

Keith Stuart (2015):

Lonely planet: the solitude of open-world games when the story is over, The Guardian:
<http://www.theguardian.com/technology/2015/jun/05/lonely-planet-the-solitude-of-open-world-games-when-the-story-is-over>

MŰKÖDŐ TERÜLETI AUTONÓMIÁK TAPASZTALATAI – A GAGAUZ TERÜLETI AUTONÓMIA (MOLDOVA)

ZSEBE BLANKA GRÉTA

Nemzetközi tanulmányok BA

Politikatudományi Szekció I. helyezés

Témavezető:

Dr. Varga György

főiskolai docens

Bevezetés

Nemzetközi kapcsolatok szakos hallgatóként témaválasztásomban az motivált, hogy a jelenlegi nemzetközi konfliktusok területén egy olyan európai gyakorlatot vizsgáljak, mely egyszerre jelent eszközt egy multietnikus társadalom stabilitásának biztosításához, illetve – kedvezőtlen nemzetközi környezetben, ellenérdekelt felek tevékenysége mellett – potenciális konfliktusok hordozójává válhat.

A történelem során kialakult állami keretek sok esetben nem feltétlenül esnek egybe a népeket elválasztó etnikai határokkal, így ritkán találunk etnikailag homogén országokat. A jelenlegi – etnikai elemet is tartalmazó – nemzetközi konfliktusok döntő többsége a státuszukat féltő államok és az identitásukhoz ragaszkodó kisebbségi csoportok között húzódnak. A regionalizmus, az autonómia különböző formáinak biztosítása a gazdaság és a politika centralizált modelljével szemben decentralizált igazgatási rendszereket hozott létre, a területfejlesztést és a tervezést pedig regionális szintre helyezte.

Kutatásom során elsődlegesen az alábbi két kérdésre keresem a választ: **Melyek az autonómia gyakorlati megvalósulásához szükséges jogi, társadalmi, gazdasági és politikai elemek? Működő területi autonómiának tekinthető-e a Moldovai Köztársaság déli részén fekvő Gagauz Autonóm Terület?** Célom, hogy bemutassam annak a területi autonómiának létrejöttét

és működését, amely az elmúlt időszakban az ukrán – orosz konfliktus mellékágaként került a nemzetközi figyelem fókuszába. Szakdolgozatom az autonómia kérdéskörének elméleti aspektusait járja körbe, és igyekszik azt egybevetni a gyakorlati alkalmazással egy konkrét példán, a Moldovai Köztársaságban működő Gagauz Autonóm Terület elemzésén keresztül. Az autonómia fogalmi meghatározása, az eltérő megközelítésekből adódó problémák, valamint a meghatározás mélyreható történeti kialakulásának vizsgálata nem tartozik a részletesen taglalt témák közé. Az autonómia létrejöttének, intézményi felépítésének és működésének átfogó bemutatása után következtetéseket szeretnék megfogalmazni mind a moldovai belpolitika, mind a nemzetközi kapcsolatok terén. Kiemelten foglalkozom a gagauzok geopolitikai orientációjával, valamint a Moldovai Köztársaság és az autonóm terület közötti összetartó erők és színhúzó folyamatok vizsgálatával. Dolgozatomban részletesen kitérek a kérdés nemzetközi aspektusaira, valamint bemutatom az autonómia támogatóit, ellenzőit.

A területi autonómia fogalmi kerete, nemzetközi gyakorlata

Etimológiai szempontból az autonómia terminus két görög szóból származik: az *auto* (jelentése 'ön') és a *nomos* (jelentése 'törvény, szabály') szavakból. Így az autonómia szó eredeti jelentése arra a jogra vonatkozott, amely által valaki megalkothatja saját törvényeit. Rudolf Bernhardt szerint az autonómia nem más, mint egy egyén vagy egy entitás autonóm önmeghatározása, illetve a képessége, hogy saját ügyeit külső behatás nélkül kezelje. Megkülönböztetünk területi és személyi elvű autonómiát. Napjainkban a fogalom több különböző tudományterület keretein belül használatos: a filozófiában, a természettudományokban és a jog, politikatudomány, illetve nemzetközi kapcsolatok terén. Az autonómia kérdésköre a kelet-közép-európai rendszerváltásokat követően a kisebbségi jogkövetelések, a politikai diskurzus valamint a társadalmi nyilvánosság egyik sarkalatos pontjává vált.

A területi autonómia lényege a hatalommegosztás, mely révén a terület kormánya megosztott vagy teljes körű döntéshozatali jogosítványokat kap az államtól saját ügyeinek irányítására. Így a terület kormánya, mely szerves része az állam közigazgatási apparátusának – szélesebb hatáskörrel rendelkezik, mint az adott ország bármely más, hozzá hasonló közigazgatási területe. Az autonóm területnek mindig lesznek a többségi lakossághoz

tartozó tagjai, valamint az adott kisebbségnek lesznek az autonómia területén kívül élő tagjai, s közigazgatási feladatokat ellátó szervként gondoskodnia kell az illető területen élő más etnikumhoz tartozó lakosokról is.

A területi autonómia a központi hatalom és egy adott régió közötti hatalommegosztás egy formája, amelyben a hatalommegosztás magán hordja a fékek és ellensúlyok rendszerét.

A moldovai gagauzok történetisége

A Moldovai Köztársaság gagauz területi autonómiája kevésbé ismert Magyarországon, ahogyan maga a Moldovai Köztársaság is. Az ország déli részén található a gagauz területi autonómia, mely egyike a modern Európa néhány működő területi autonómiájának. **A gagauzok eredetéről számos teória létezik, azonban bizonyítható a tény, hogy eredetileg törökök, nem pedig törökösödött bolgárok.** Az 1906 telen kivívott 5 napos függetlenség kivételével, a gagauzok más országok fennhatósága alatt álltak; 1812-1917 között az Orosz Birodalomhoz, 1918-1940 valamint 1941-1944 időszakban Romániához, 1940-1941 és 1944-1991 között a Szovjetunióhoz tartoztak, majd 1991-től napjainkig a Moldovai Köztársaság részét képezik.

A szuverenitást követelő versengő igények, tüntetések, sőt a többségi gagauz kisebbség érdekeinek képviselőire hivatkozó civil és félkatonai csoportok közötti kisebb mértékű fegyveres összecsapások jellemezték a Szovjetunió felbomlásának és a független Moldova megteremtésének időszakát. 1994. december 23-án a moldovai parlament minősített többséggel elfogadta a „Gagauzia (Gagauz Yeri) speciális jogi helyzetéről” szóló törvényt. Az autonómia-megállapodás tehát egy akut etnikai konfliktus megoldására született válasz volt, a további eszkalálódás elkerülése érdekében.

1. ábra Gagauzia elhelyezkedése

Forrás: OSW (2014)

A nemzetközi közösség örömmel üdvözölte a tényt, hogy kompromisszum született, és számos megfigyelő is dicsérte az 1994-es törvényt, mint az etnikai feszültségek csökkentésének tartós alapját és a gagauz kisebbségi közösség szükségleteinek a moldovai állam keretében megfelelő jelentős mechanizmust.

Az eseményt mérföldkönek tekinthetjük, hiszen a gagauz eset pozitív értelemben kirívó Közép- és Kelet-Európában, illetve a volt-Szovjetunió területén, amikor egy etnikai közösségnek de jure autonómiát biztosítottak.

A törvény Gagauziát (gagauz-Yeri) – amely a Moldovai Köztársaság szerves részét képezi – különleges jogállású, autonóm területi egységként határozza meg, egyfajta önrendelkezést biztosítva a gagauzok számára. A törvény első cikkelye nagy jelentőséggel bír, hiszen azon kívül, hogy a kezdetektől fogva elismeri a gagauz kisebbség létét és területi integritását, biztosítja a Moldovai Köztársasághoz való tartozását.

A Moldovai Köztársaság bel- és külpolitikai helyzete

A mai Moldovai Köztársaság az egykori Moldovai Szovjet Szocialista Köztársaság utóda, mely 1991. augusztus 27-én nyilvánította ki függetlenségét. A Szovjetunió szétesése után Moldova, csakúgy, mint a térség számos országa, komoly társadalmi, politikai és gazdasági problémákkal és kihívásokkal szembesült. A '90-es évek során kormányonként változott az ország külpolitikai orientációja. változó intenzitással törekedett az Európai Unióval folytatott együttműködés elmélyítésére. Az utódállamok különböző fejlődési ütemet mutattak, így az államiság kialakulásában is különböző eredményekre jutottak. Más volt tagországokkal ellentétben **a Moldovai Köztársaság a mai napig nem képes teljes egészében működő és egységes államként létezni**, köszönhetően többek között a Dnyeszter-melléki konfliktusnak, aminek következtében területe 12%-a felett vesztette el ellenőrzését.

Moldova még mind a mai napig Európa legszegényebb országai közé tartozik. Egyik legfontosabb bevételi forrása az Európában dolgozó vendégmunkásainak hazautalása (a GDP 20 százalékát ezek az összegek adják). A Világbank adatai szerint a lakosság nem kevesebb, mint 10%-a dolgozik külföldön. **Moldova, akárcsak Grúzia, a nyugati integrációt választotta, de gazdaságilag jelentősen függ Oroszországtól.**

Moldova 2016 februárjában – a szakdolgozat kéziratának zárásakor – **az elmúlt évek legsúlyosabb belpolitikai és gazdasági válságát éli**, ami a nemzetközi partnerekben is tudatosult. 2016. február 15-én az Európai

Unió Külügyi Tanácsa az elmúlt időszak negatív moldovai történéseinek fényében tárgyalta és úgynevezett tanácsi állásfoglalásban (*Council Conclusions*) írta le a moldovai helyzetet. Javaslatokat és ajánlásokat fogalmazott meg a politikai, gazdasági és társadalmi élet folyamataival kapcsolatban. A Tanács megerősítette, hogy továbbra is feltett szándéka a politikai együttműködés erősítése Moldovával, valamint a gazdasági és integrációs kapcsolatok elmélyítése. Felhívta a figyelmet, hogy a fennálló helyzet megoldása a politikai szereplők közötti konstruktív párbeszéd révén lehet megoldható. Kiemelte, hogy az ország prosperitásának és stabilitásának érdekében az állami intézmények hatékonyságát és elszámoltathatóságát, a korrupció visszaszorítását és a transzparenciát célzó reformoknak prioritást kell élvezniük. Az ország érdekében sürgeti a vonzó, stabil és befektetésre ösztönző, biztonságos légkör visszaállítását. A moldovai politikai helyzet mielőbbi rendezése alapvető fontosságú az ország stabilitásának szempontjából.

A moldovai társadalom még ma is megosztott annak tekintetében, hogy a Nyugathoz és annak intézményeihez kíván-e csatlakozni, vagy a Kelethez, ami a gyakorlatban egy Oroszország által irányított hatalmi centrumot jelent. Moldova európai integráció felé tett lépései figyelemre méltók, ugyanakkor hiba lenne figyelmen kívül hagyni Oroszország meghatározó szerepét, hiszen Moldova volt szovjet szocialista tagköztársaságként mélyen beágyazott posztszovjet gyökerekkel bír a gazdaság, a politika és a társadalom vonatkozásában is.

A Gagauz Autonóm Terület felépítése és működése

A Moldovai Köztársaság gagauz területi autonómiája kevésbé ismert Magyarországon. A 150 ezres közösségnek van közvetlenül választott kormányzója, saját törvényhozása, zászlaja, himnusza és címere – első megközelítésre mindene, amire a mérvadó európai kisebbségpolitikai gyakorlat alapján egy kelet-európai kisebbségnek szüksége lehet identitása és önigazgatása fenntartásához, területi autonómiája működtetéséhez.

Napjainkban a legtöbb politikai krízishelyzet nem az államok között, hanem az államokon belül alakul ki. Autonómia, vagy valamiféle kollektív önrendelkezés biztosítása bevett gyakorlat volt a nyugat-európai demokráciákban, azonban Kelet-Európában és a posztszovjet térségben már nem örvendett ekkora népszerűségnek. Így van ez a Gagauz Autonóm Terület esetében is;

a közvélemény Moldován belül megosztott és az országon kívül (különösen a szomszédos Románia tekintetében) is eltérő álláspontokat találunk a kérdést illetően. A gagauz autonómia működése megvilágítja azokat a kihívásokat, amelyekkel az autonómiának a rendelkezések kidolgozásában és végrehajtásában, a fiatal demokratikus intézmények mellett és gyenge jogállami környezetben szembe kell néznie. A gagauz autonómia különleges státuszát rögzítő 1994-es törvény súlyos hiányossága, hogy nem rendelkezett megfelelő módon a központi és a helyi szervek kompetenciáinak megosztásáról. Egy másik, Chisinau által is kihasznált hibája a rendszernek az intézmények közötti kommunikáció hiánya. A jelenlegi gagauz eliten belüli széthúzás pártpolitikai okokra vezethető vissza. Moldova az oszd meg és uralkodj elv alapján nem engedélyezte Gagauz párt létrehozását, így nem jött létre egységes, tisztán az autonóm területen élők véleményét képviselő politikai tömörülés, s a gagauzok a teljes országot érintő kérdésekben nem tudnak egységesen fellépni. A gagauzokat általában csak választások előtt vették számításba, majd a 4 éves parlamenti ciklus során háttérbe kerültek érdekeik. Az átalakuló poszt-szovjet társadalmak kontextusában, a demokratikus alapelvek alkalmazhatóságát nem lehet biztosra venni a különböző politikai és társadalmi szereplők viselkedése miatt.

Megfelelő kompetencia hiányában a Népi Gyűlés sokszor egymásnak és a moldovai alkotmánynak ellentmondó, az autonómia hatáskörén túlmutató törvényeket alkotott. Ezen helyzet kezelésére, hosszú előkészítés után 2015 novemberében megalakult a **Gagauzia ügyeivel foglalkozó parlamentek közötti munkacsoport** (a moldovai és a gagauz parlamentek között). A testület elsődleges célja a központi és az autonóm törvényhozás folyamatából eredő ellentmondások feloldását szolgáló jogharmonizáció gyakorlati megvalósításának biztosítása. A korábban már említett EU tanácsi állásfoglalásban (*Council Conclusion*) is pozitívan értékeli a testület létrehozását, ami a kooperáció révén segítheti elő a gagauzok és a moldovai kormány közötti ellentmondások feloldását.

A gagauzoknak 2014. február 2-án három egymással összefüggő kérdésben kellett dönteniük, mely újból felhívta a figyelmet a központ és az autonómia között húzódozó ellentétekre. A moldovai kormány által illegálisnak minősített, részben véleménynyilvánító (az európai integráció, valamint a keleti közeledés kérdéséről) részben pedig ügydöntő (Gagauzia jogállásáról) népszavazás kiírásáról még az EU-Moldova Társulási Megállapodás parafá-

lása előtt határozott a gagauz Népi Gyűlés. A népszavazás eredményeként **a gagauzok** több mint 90%-a támogatta az Oroszország vezette Eurázsiai Unió tagságot, illetve megerősítették azt a moldovai alkotmányban rögzített jogukat, mely szerint egy esetleges moldovai-román egyesülésnél kiválnak a Moldovai Köztársaságból. **Gagauzia attól tart, hogy a Moldovai Köztársaság belépése az Európai Unióba középtávon a Romániával való egyesülést jelentené**, ami elfogadhatatlan a gagauzok számára, de elméleti megközelítésben is a gagauz autonómia felszámolásával járna együtt, mivel Románia kedvezőtlenül viszonyul az autonómia intézményéhez és a területén zajló (például a székelyföldi) autonómia törekvésekhez. Összességében a központi kormányzat tevékenysége azt mutatja, hogy saját értelmezése szerint kötelezettsége csak arra korlátozódik, hogy elismerje az autonómia jogát saját jogalkotó és végrehajtó intézmények felállításához, de nem ismeri el a terület jogát arra, hogy a központi hatóságoktól függetlenül önálló jogalkotást végezzen azokon a politikai területeken, amelyeket az 1994-es autonómia statútum felsorol. Mindezek ellenére nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy közel 25 éve még maga a Moldovai Köztársaság is a Szovjetunió egyik tagköztársasága volt, így az ország nem rendelkezik – nem is rendelkezhet – mélyen beágyazott jogállami rendszerrel. Oroszország politikai és gazdasági támogatása, a poszt-szovjet térségben betöltött hatalmi pozíciója hozzájárul a Gagauz Autonóm Terület működéséhez. Az 1994-es törvény elfogadása óta nem volt példa széleskörű erőszakra, tömegtüntetésekre, azonban a lappangó feszültségek időről-időre felszínre törtek. Ennek ellenére Moldova területi egységének fenntartásához továbbra is szükség van az autonómia intézményére. Mivel Gagauzia – autonóm területként – az elmúlt több mint két évtizedben teljes mértékben integrálódott a moldovai jogrendbe, működő kelet-európai példának tekinthető a kompaktn élő nemzeti kisebbség és a társadalmi többség alkotmányosan szabályozott viszonyában.

Gagauzia a moldovai belpolitikában

A jelentős külön jogokkal rendelkező autonóm Gagauzia egészen a közelmúltig viszonylag békésen működött (néhány súrlódást és krízishelyzetet leszámítva) és beilleszkedett a moldovai közjogi rendszerbe. Az elmúlt, meglehetősen eseménydús és viharos években a posztszovjet térség egyik

kulcskérdésévé a Moldovai Köztársaság nyugati vagy keleti külpolitikai elköteleződése közötti választás kérdése vált. Több szovjet utódállam – így Moldova – számára is meghatározó trenddé vált az európai integráció. **Moldova európai integrációja üdvözlendő tény**, ugyanakkor látni kell, hogy a Szovjetunióból bő két évtizede kiszakadt fiatal állam **ezernyi szállal kötődik a posztsovjettársaság integrációs tömörüléséhez**, a FÁK-hoz (Független Államok Közössége), és annak vezető államához Oroszországhoz. A Moldovai Köztársaság gazdasága érthető módon mélyen beágyazott kapcsolatokkal bír a többi szovjet utódállamban, ami azt is jelenti, hogy az európai integráció politikai ambíciója nem mindig nyer támaszt a konkrét gazdasági folyamatok terén, ahol Oroszország meghatározó pozíciókkal rendelkezik. A konfliktus könnyen érzékelhető: Moldova európai irányú politikai ambíciói és keleti (orosz, FÁK) irányú gazdasági függése között ellentmondások feszülnek.

Ezt a konfliktust súlyosbítja, hogy egyes politikai erők – a közös történelmi gyökerek alapján – évtizedek óta dolgoznak Románia és Moldova egyesítésén. A moldovai társadalom mintegy 80%-a elutasítja a Romániával történő egyesülést, ugyanakkor sokan párhuzamosságot látnak az európai integráció és a román egyesítési törekvések között. E téren **Gagauzia** rendkívüli érzékenységet mutat: **lakossága teljes mértékben elutasítja Moldova és Románia esetleges egyesülését**, viszont e negatív érzés kihat a gagauz lakosság európai integrációval kapcsolatos megítélésére is – túlnyomórészt elutasítják azt. A fentiek alapján is bizonyítható, hogy Moldovában a lakosság csekély százaléka román identitású, vagy vallja magát románnak, illetve a Romániával való egyesülés gondolata sem népszerű. Az egyesítés olyan drasztikus lépés lenne, mely még inkább elmélyíthetné az Oroszország és az EU közötti szakadékot, vagy esetlegesen Moldovát Ukrajna sorsára juttathatná, regionális konfliktussá változtatva.

Gagauzia a Dnyeszter-melléki szeparatista terület összefüggésében

Moldovának az elért sikerek és a megtett erőfeszítések ellenére is nagy kihívással kell szembenéznie, amelynek megoldása elengedhetetlen jövőbeni európai integrációjával kapcsolatos szándékának megvalósításához. Ezt a megoldandó problémát a Moldova és az ENSZ egyetlen tagországa által sem elis-

mert, ellenben Oroszország által erősen támogatott, mára de facto államként működő keskeny földszalag, a Dnyeszter-melléki Köztársasággal szemben fennálló rendezetlen konfliktusa jelenti.

Moldova számára a probléma megoldása több okból kifolyólag is privilegizált. Elsősorban **komoly biztonsági kockázatot jelent a nehezen ellenőrizhető határszakasz** és az ott lebonyolódó illegális kereskedelem. A Brüsszel által támasztott igények és elvárt reformok végrehajtása is nehézkes ilyen körülmények között, így **Moldova aligha lehet tagja az Európai Uniónak, amíg a Dnyeszteren-túli terület helyzete rendezetlen.** Sőt, ha Dnyeszter-mellék függetlenedne, az akár a gagauzoknak is követendő példaként szolgálhatna és felélénkülhetnének az elszakadási törekvések.¹

A Dnyeszter-melléki terület Moldovától való végleges elszakítása tovább destabilizálná az amúgy is ingoványos posztszovjet térséget. A szakadár terület azonban élesen elzárkózik az országba való visszaintegrálódás gondolatától. A fent említett tények ismeretében a probléma megoldásául valamiféle köztes megoldás szolgálhatna, mely biztosítaná Moldova egységét, azonban figyelembe venné a Dnyeszter bal partján élő emberek igényeit is. Az autonómia nem egy univerzális gyógyír, amely tértől és időtől függetlenül alkalmazható; az autonóm státuszt mindig gondosan hozzá kell igazítani az adott eset egyedi jellegzetességeihez. Mindazonáltal, a volt Szovjetunió területén lévő problémák közül talán ennek a vitának van leginkább békés rendezési lehetősége.² Ugyanakkor a stabil és hosszú távú megoldás kialakításához két dolgot nem szabad figyelmen kívül hagyni. Először is a vitarendezési folyamatban a gagauzokat is aktív szereplőként kell kezelni, mivel bármilyen jogokat biztosítanak

2. ábra: a Dnyeszter-melléki szeparatista terület elhelyezkedése

Forrás: wikipedia

1 Vigóczki Máté György: Transznisztria: orosz kavics a bővülő Európa csizmájában. Iránytű Intézet, 2012. 3. o.

2 GYŐRI SZABÓ Róbert: Autonómia a posztszovjet, európai utódállamokban, in Kisebbségkutatás, 2006. 2.sz. www.hhrf.org/kisebbssegkutatasa/kk_2006_02/cikk.php?id=1366 hozzáférés: 2016.01.12.

a Dnyeszter-melléknek, ugyanazokat kell a gagauzok számára is megadni, különben a következő feszültségóc Gagauzia lesz. Ezen kívül az eset precedens értékkel bírna az autonómiák és a függetlenségre törekvő területek vagy népcsoportok körében; gyakorta hivatkozási alapként is szolgálhatna.

A gagauz területi autonómia nemzetközi aspektusai

Az öngazgatás és az önállósodás iránti igény megjelenése egyidősnek mondható a nemzeti kisebbségek létezésével. A '89-90-es rendszerváltások következtében az addig hosszú ideje fennálló európai rendszer felbomlott: a Szovjetunió megszűnésével független államok keletkeztek, valamint új erőre kaptak a kisebbségi törekvések. Ebben a társadalmi és politikai légkörben Moldova egyedülálló módon olyan területi autonómiát adott Gagauziának, mellyel kivívta Európa elismerését.

A területi autonómiát sok esetben tekinthetjük az önállósodás egyik fontos állomásaként. A többletjogok és kiváltságok biztosítása sok esetben élvezzi nemzetközi szervezetek, vagy adott állam támogatását. A legtöbb ország tekintetében általában konszenzus van az autonómia szükségességét illetően, azonban a részleteket, az autonómia tartalmát illetően eltérő vélemények és álláspontok ütköznek. Az Európai Unió, az Európa Tanács, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, Törökország, Magyarország és Oroszország kedvezően viszonyul a Gagauz Autonóm Területhez.

Az autonómiához való jog kérdésköre napjaink egyik nagy nemzetközi jogi kihívása. A fent említett nemzetközi szervezetek tekintetében elmondható, hogy támogatják a kisebbségvédelmet és autonóm törekvéseiket, azonban jogi kodifikáció híján ezen állásfoglalások egyelőre a *soft law* területét érintik, így nincs kötelező érvényű alkalmazása.³ Ebből kifolyólag megállapítható, hogy az autonómiatörekvések a jövőben (is) elsősorban belső, avagy alkotmányjogi megoldásra várnak, a nemzetközi jog szerepe voltaképpen a támogatásra korlátozódik. Több nemzetközi szervezet és ország támogatja

3 Bár az Európai Unió legfontosabb dokumentumaiban, alapító szerződéseiben nem szerepelnek konkrét kisebbségvédelmi rendelkezések, ennek ellenére az Unió, mint intézményrendszer politikailag elfogadja az autonómia létezését. Az Unió keleti bővítése ugyan ráirányította a figyelmet a tagjelölt országokban élő nemzeti kisebbségek helyzetére, azonban jogi kodifikáció hiányában, Európában a területi autonómiához való jog jelenleg nem létezik. Az Európai Unió 11 tagállama biztosít valamilyen formában kisebbségi vonatkozású autonómiát.

az autonómiára irányuló törekvéseket, hiszen adott államban élve a többségi és a kisebbségi társadalomhoz tartozók kulturális hagyományaitól és nyelvhasználatuktól eltekintve nem sokban különböznek egymástól, ugyanannak a gazdasági - szociális közösségnek a tagjai: ugyanazon a munkaerőpiacon keresnek maguknak megélhetést, ugyanabba a költségvetésbe fizetik adóikat és ugyanahhoz a jogrendhez kell életük során igazodniuk.

Az autonómia törekvéseket sokszor és sokan a szélsőséges nacionalizmussal hozzák összefüggésbe. Gyakran nem a hatalom bizonyos mértékű decentralizációját és a problémák lokális kezelését látják benne, hanem a szeparatizmus első lépcsőfokának tekintik. Több közép- és kelet-európai állam még mindig félve tekint az autonómiára, mivel területi integritására nézve fenyegetettséget lát benne: a kisebbségek öngazgatásra, autonómiára vonatkozó igényeit a többség nem a kisebbségi jogok részeként, hanem túlzó nacionalista, politikai követelésként ítéli meg.

A román állam elutasítja minden olyan intézmény létrehozását jogszabály módosítását, amely rombolná az egységes, nemzetállami összképet. A román közbeszédben nem esik szó a gagauz autonómiáról, mivel a működő autonómia modell a székelyföldi önállósodási törekvéseket is más, adott esetben kedvező megvilágításba helyezné. Moldova és Románia egyesülése esetén az ország területe 34 ezer négyzetkilométerrel, illetve 1,7 millió hektár mezőgazdasági területtel gazdagodna, továbbá 24 millió lakosa lenne, melyből a románok száma csaknem elérné a 20 milliót. Azaz az 1,2 milliós magyar lakosság arányaiban a jelenlegi 6,5%-ról 5%-ra csökkenne, ami komolyan veszélybe sodorná a parlamenti képviseletet.⁴ Ezen felül a gagauz autonóm tartomány sorsa is kérdéses lenne, hiszen egyrészt a gagauzok aránya is lecsökkenne a többségi lakosok számához képest, másrészt viszont – ismerve Románia viszonyát a területi autonómiához – a több évtizedes hagyománnyal bíró autonómia intézménye is kérdésessé válna.

Nem csak Románia az egyetlen EU-s ország, amely negatívan viszonyul ehhez a kérdéshez. Példának okáért **Görögország** – a thrákiai görög muzulmánokon kívül – nem ismeri el a kisebbségek létezését sem.⁵ A francia alkotmánybíróság többször kimondta, hogy az ország területén nem élnek kisebbségek, mivel minden francia állampolgár a francia nép teljes jogú tagja.

4 <http://itthon.transindex.ro/?cikk=21889> hozzáférés: 2016.01.26.

5 Kovács Péter: Kisebbségvédelem az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában In: Kisebbségvédelem Európában (szerk.: Dr. Gyeney Laura) 11-23. oldal

Az autonómia ellenzői szerint az öngazgatású terület nem az állam demokratikus fejlődésének folyamatába illeszkedik, így abban a nemzetállam egységének megbontását látják. Ezen felül félnek az autonómia kérdésétől, mert az meglehetősen tág és bizonytalan kiterjedésű fogalom, amely a nyelvhasználati jogtól kezdve az iskolai oktatáson át egészen a politikai önrendelkezésig terjed. Sok politikus úgy gondolja, hogy egy adott ország egy adott régiójának térképen történő megkülönböztetése, körülhatárolása (autonóm státusz biztosítása a területnek) az első lépést jelenti a terület mozgatása, elcsatolása felé vezető úton.

A gagauz autonómia példaértéke

Az autonómia lehetőséget ad arra, hogy a kisebbségi közösség saját erejéből és saját elképzelése szerint kialakítsa azokat a struktúrákat, amelyek a jövőben biztosítják számára a megmaradást és a szerves fejlődést. A saját ügyek önálló intézéséért folytatott küzdelem végighúzódt az elmúlt évtizeden, és napjainkban sem ért véget: Európa-szerte számos olyan kisebbség törekszik az autonómia valamely formájának kivívására, melyeknek iránymutató például szolgálhat a Gagauz Autonóm Terület esete.

Az autonómia létrehozása kompromisszumnak tekinthető: mind a többségi nemzet, mind a kisebbség lemond az önrendelkezés teljes végrehajtásáról; tehát egyfelől a központilag „homogenizált” nemzetállam megteremtéséről, másfelől a központi kormánytól, a többségi államtól való elszakadás lehetőségéről. Ezen szemléletmód alapján a területi-közigazgatási autonómia nem tekinthető az elszakadás előszobájának, hanem sokkal inkább a térség stabilitása zálogának.

Összegzés

Moldovában a helyzet önmagában is elég bonyolult, ugyanakkor **az elmúlt években kiteljesedett ukrán-orosz konfliktus felszínre hozta a poszt-szovjet térség más ellentmondásait** is, melyek közül mind Moldova európai integrációja (és az orosz ellenérdekek), mind Moldován belül a Gagauz Autonóm Terület speciális helyzete, s ebből következően a többségi társadalomtól különböző igényei is felszínre kerültek. Ezen ellentmondások belpolitikai kezelése, valamint EU-Moldova, Oroszország-Moldova dimenziókban

történő vitája a következő hónapok és évek feladatai lesznek. Fenti trendek miatt **a gagauz autonóm terület lakossága alapvetően azt támogatja, hogy Moldova** tartsa fenn a jelenlegi státus quót, ne integrálódjon az Európai Unió irányába, helyette vegyen részt az Oroszország vezette Vámunióban, összességében, minimális elvárásként **kiegyensúlyozottabb, ne egy irányban teljes mértékben elkötelezett külpolitikát folytasson.** (Utóbbit jelenleg Oroszország, Belarusz, Kazahsztán és Örményország alkotja.)

A gagauz autonómia különleges státuszát rögzítő 1994-es törvény súlyos hiányossága, hogy nem rendelkezett megfelelő módon a központi és a helyi szervek kompetenciáinak megosztásáról. Hiányosak továbbá Gagauzia Moldova társadalmi és politikai életében való szerepvállalását biztosító mechanizmus alapjai. Így pl. a baskán (közvetlenül választott kormányzó) hiába tagja a mindenkori moldovai kormánynak, szerepe gyakorlatilag kizárólag véleménynyilvánításra korlátozódik.

Kelet-Európában oligarchikus struktúrák erősödtek meg, melyeket rendszerszintű korrupcióval stabilizáltak. Ebben a régióban az állam intézményeit és a politikai pártokat az üzleti magánérdekeknek rendelték alá. Ebből kifolyólag Keleten nem lehet alkalmazni az EU közép-európai bővítési logikáját. **Látnunk kell a tendenciát, mely az elmúlt néhány évben jelentősen aláásta és visszavetette az EU-Moldova kapcsolatok sikerét.** A Moldovai Köztársaság az elmúlt években jelentősen eltávolodott az európai integráció vonalától: míg 2014-ig a Keleti Partnerség éllovasaként tartották számon, ezzel szemben mára a gazdasági és belpolitikai válság, a hatalmas méreteket öltő korrupció visszavetette Moldova fejlődési ütemét és nemzetközi elismerését.

A gagauz területi autonómia a kezelhető problémák ellenére az elmúlt húsz évben kiállta a gyakorlat próbáját. A korábbi identitáskeresés és hatalommegosztás problémáinak helyébe égető igazgatási és gazdasági gondok léptek – **az autonóm gagauz igazgatás legfőbb gondja a mostoha gazdasági helyzet,** az országos korrupció, a magas munkanélküliség, ezek azonban az egész országot sújtó problémák is. A gagauz autonómia jelentősége nagy, mert ez az egyedüli Kelet-Európában működő területi autonómia, mely ráadásul tárgyalások útján született.⁶ Pozitív elemeivel iránymutatásul szolgálhat a belső önrendelkezésem alapuló jövőbeli autonómia törekvések számára.

⁶ A gagauz autonómia perspektívái, Nemzetpolitikai Kutatóintézet http://bgazrt.hu/_files/NPKI/Gagauz.pdf hozzáférés: 2015.11.16.

A jelenleg működő gagauz autonómia főként arra szolgálhat példát, hogy elképzelhető egy nemzeti kisebbségi közösség autonómiája egy államon belül, mely – a Dnyeszteren-túli területtel ellentétben – nem veszélyezteti az állam egységét. Éppen ezért az autonómia biztosítása alkalmas eszköz lehet a kisebbségi konfliktusok kezelésére, az állam belső biztonságának megteremtésére. Ezen szemléletmód alapján a területi-közigazgatási autonómia nem tekinthető az elszakadás előszobájának, hanem sokkal inkább a térség stabilitása zálogának.

Felhasznált irodalom

Bernhardt, R. (1981)

Federalism and Autonomy. – Dinstein, Y. (ed.) *Models of Autonomy*. Tel Aviv University (Faculty of Law) – Transaction Books, New Brunswick – London. 23–28. o.

Georg Brunner – Herber Küpper:

European Options of Autonomy: a typology of autonomy models of minority self-governance. In Gál Kinga (ed.): *Minority Governance in Europe*. Open Society Institute, Budapest, 2002. 11–36.

James B. Minahan,

One Europe, many nations, (ISBN 0-313-30984-1), Greenwood Press, 2000: 273. oldal

William Crowther:

Ethnic Politics and the Post-Communist Transition in Moldova, in: *Nationalities Papers* 1998, 147–164.

Council conclusions on the Republic of Moldova

<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/15-fac-moldova-conclusions/>
hozzáférés: 2016.02.17.

<http://www.rferl.org/content/moldova-gagauz-referendum-counting/25251251.html>

hozzáférés: 2015.11.16.

Oleh Protsyk, Valentina Rigamonti:

Real and 'Virtual' Elements of Power Sharing in the Post-Soviet Space: the Case of the Gagauzian Autonomy In: *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Issue 1/2007

Vigóczki Máté György:

Transznysztria: orosz kavics a bővülő Európa csizmájában. Iránytű Intézet, 2012. 3. o.

GYŐRI SZABÓ Róbert:

Autonómia a posztszovjet, európai utódállamokban, in *Kisebbségkutatás*, 2006. 2.sz.
www.hhrf.org/kisebbssegkutatatas/kk_2006_02/cikk.php?id=1366 hozzáférés: 2016.01.12.

Kovács Péter:

Kisebbségvédelem az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában In: Kisebbségvédelem Európában (szerk.: Dr. Gyeney Laura) 11-23. oldal

A gagauz autonómia perspektívái, Nemzetpolitikai Kutatóintézet

http://bgazrt.hu/_files/NPKI/Gagauz.pdf hozzáférés: 2015.11.16.

Andrei Avram,

Territorial Autonomy of the Gagauz in the Republic of Moldova

<http://academos.ro/sites/default/files/biblio-docs/102/avram.pdf> hozzáférés: 2015.11.16.

Charles King,

„Gagauz-Yeri” and the Dilemmas of Self- Determination”, *Transitions* (1995) 21-25

Claus Neukirch:

Autonomy and conflicttransformation: The case ofthe Gagauz territorial unit in the Republic of Moldova, in: Kinga Gál (Ed.), *Minority Governancein Europe*, Budapest 2002

Görömbei Sára:

A Gross-jelentés – Az autonómia mint megoldás az európai konfliktusokra.

Magyar Kisebbség, 2003/2–3.

Council conclusions on the Republic of Moldova

<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/15-fac-moldova-conclusions/>
hozzáférés: 2016.02.17.

LAW on special legal status of Gagauzia (Gagauz-Yeri),

1993 december 23, Chisinau

http://eeas.europa.eu/factsheets/docs/eu-moldova_factsheet_en.pdf

hozzáférés: 2016.02.17.

http://index.hu/kulfold/2014/10/30/basescu_szerint_lehet_meg_nagy-romania/

hozzáférés 2015.04.08.

<http://www.hirado.hu/2014/06/27/alairtak-a-tarsulasi-megallapodasokat-gruzia-moldova-ukrajna/>

hozzáférés 2015.04.08.

<http://www.rferl.org/content/moldova-gagauz-referendum-counting/25251251.html>

hozzáférés: 2015.11.16.

<http://www.theguardian.com/world/2014/aug/15/moldova-fights-back-russia-food-bans>

hozzáférés: 2015.09.05.

<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-03-10/gagauzia-growing-separatism-moldova>

hozzáférés: 2016.01.11.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Dnyszter_Menti_K%C3%B6zt%C3%A1rsas%C3%A1g

hozzáférés 2016.02.20.

A FEJLESZTÉSI-FEJLŐDÉSI POTENCIÁLOK

A PILISI TÉRSÉG FEJLESZTÉSI IRÁNYVONALAI,
ÉS ANNAK HATÁSAI PILISSZENTKERESZT ÉS DOBOGÓKŐ
TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSÉRE

FORGÓ FRUZZSINA

Nemzetközi tanulmányok BA

Politikatudományi Szekció II. helyezés

Témavezető:

Dr. Dobó Marianna

főiskolai docens

Kutatásomban a terület- és településfejlesztés kapja a főszerepet, melynek alapját az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, a Pest Megyei Területfejlesztési Konceptió, illetve a település által, helyi szinten kidolgozott Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Konceptió képzí. A település fejlesztéspolitikai irányvonalait igyekszem meghatározni, ezért a község pillanatnyi helyzetfeltárása révén kívánok rávilágítani a lehetséges direktívákra. Emellett interjút készítettem a pilisszentkereszt-i önkormányzat képviselő-testületének egy tagjával, akitől elsősorban arra szerettem volna választ kapni, hogy az írásban rögzített alapelvek milyen mértékben kerülnek megvalósításra. Ebben Orosházi Géza, Pilisszentkereszt Önkormányzatának képviselő-testületi tagja volt segítségemre.

Előzetes elképzelésem szerint a község egyik kitörési pontját a turizmus jelenti, ezért véleményem szerint a turisztikai szektorban van szükség elsősorban fejlesztésekre. Éppen ezért a kutatás során a fejlesztési irányvonalak vizsgálatánál a turizmus fejlesztését célzó prioritásokra szeretném helyezni a fő hangsúlyt. Kérdés az, hogy Pilisszentkereszt és Dobogókő fenntartható fejlesztése a turisztikai kínálat bővítésével megoldottá válna-e, ehhez a hazai- és a nemzetközi szinten is elismert turisztikai attrakciók kialakítá-

sa mennyiben járul hozzá? Ezen látványosságok megvalósítása azonban nem valósulhat meg a terület- és településfejlesztési koncepciók nélkül, amelyek alapvetően szabályozzák a természeti tájba történő beavatkozást.

Kutatásom során a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. A megvalósítani kívánt célokra fókuszáló kérdések:

- A helyi szintű településfejlesztési koncepció mit határoz meg fő céljaként?
- Készültek-e konkrétan a turizmus fejlődését szolgáló tanulmánytervek?
- Az esetlegesen kidolgozott tanulmánytervek milyen mértékben valósultak meg?
- Amennyiben nem kerültek megvalósításra a tanulmánytervek, a kivitelezés mely szakaszában buktak meg?
- A meg nem valósult tanulmányterveknek van-e további 'élete'?
- Melyek lehetnek a fejlődést, fejlesztést gátló külső- és belső tényezők?

2. A koncepció készítőire irányuló kérdések:

- Hogyan történik a tervezés folyamata, milyen szereplők vesznek részt benne?
- A koncepció kidolgozásának módszerét vizsgáló kérdések:
- A koncepció készítési folyamatához milyen módszert alkalmaztak?
- A helyi szintű településfejlesztési koncepció milyen mértékben illeszkedik az országos-, illetve a megyei szintű koncepcióhoz?
- A helyi önkormányzat milyen eszközökkel és konkrét lépésekkel kívánja elősegíteni Szentkereszt fejlődését?

A bennem megfogalmazódott hipotéziseket a vizsgálatom során igyekszem cáfolni vagy igazolni:

- H_1 – A fejlesztési prioritások között a turisztikai szektor meghatározó helyet foglal el, melytől a település a környezeti adottságok miatt nem tud elhatárolódni.
- H_2 – A település turisztikai vonzerejét valóban megváltoztató fejlesztésekben a magántőke szerepe jelentősen nő.
- H_3 – A településfejlesztési koncepciót kidolgozták, annak megvalósítása számos nehézségbe ütközik belső és külső körülmények miatt.

Tekintettel arra, hogy a kutatás Pilisszentkereszt fejlesztéspolitikáját mutatja be, a dolgozatnak nem témája a terület- és településfejlesztés történeti hátterének bemutatása. A témakör komplexitására való tekintettel szintén nem képzí munkám tárgyát a teljes szakirodalmi háttér feldolgozása. A kutatás alapvetően két fogalomkört részletez, éppen ezért fontosnak tartom a terület- és a településfejlesztés fogalmi meghatározását.

A két kifejezés koránt sem ugyanazt a folyamatot jelenti, ugyanakkor mégis szoros kapcsolatban állnak egymással. Tekintve, hogy a településfejlesztés a területfejlesztéssel szemben sokkal kisebb területegységet dolgoz fel, értelemszerűen a helyi specifikumoknak megfelelő eszközrendszert és szabályozást igényel, ezért beszélünk külön terület- és településfejlesztésről.¹ A két kifejezés célját, követelményeit, feladatait és szabályozását külön-külön rögzíti az 1996. évi XXI. törvény A területfejlesztésről és a területrendezésről és az 1997. évi LXXVIII. törvény Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló rendeletben.

Az 1996. évi XXI. törvény a következőképpen definiálja a területfejlesztés fogalmát:

„a) területfejlesztés:

az országra, valamint térségeire kiterjedő

aa) társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges tervszerű beavatkozási irányok meghatározása,

ab) rövid-, közép- és hosszú távú átfogó fejlesztési célok, koncepciók és intézkedések meghatározása, összehangolása és megvalósítása a fejlesztési programok keretében, érvényesítése az egyéb ágazati döntésekben”²

1 Faragó László: A területfejlesztés fogalmi rendszere, <https://www.teir.hu/fg/bevezeto.html#1>

2 1996. évi XXI. törvény A területfejlesztésről és a területrendezésről, http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=26396.314680

A területfejlesztés tehát egyszerre hat a társadalmi, a gazdasági és a környezeti tényezők területi rendszerére, és minden esetben valamilyen újítás, fejlesztés áll a folyamat háttérében. A 1997. évi LXXVIII. törvény Az épített környezet alakításáról és védelméről című rendelet szabályozza a településrendezésre vonatkozó irányelveket, a dokumentum ugyanakkor nem tartalmaz konkrétan a településfejlesztésre vonatkozó fogalommagyarázatot.³ A Kőszegfalvi – Loydl szerzőpáros a következőképpen határozta meg a szó jelentését.

„A településfejlesztés során a település fejlődését tudatos beavatkozással befolyásoljuk, aminek következtében a fejlesztés eredményeként a település változik, többre jut, gyarapodik munkahelyekben, épületekben, műszaki hálózatokban, jobb lesz a közbiztonság, javul a szociális ellátás, bővül az infrastruktúra hálózat, erősödik a település pozicionális helyzete, növekszik a vonzóhatása.”⁴

A terület- és településfejlesztésről szóló idézetekben a kifejezéseket további két fogalomra bontja a meghatározás, így említést tesz területfejlesztésről és –rendezésről, valamint településfejlesztésről és –rendezésről. A terület- és településfejlesztés mindig a kívánt cél eléréséhez megvalósítani kívánt prioritásokat jegyzi le, míg a terület- és településrendezés a konkrét eszközöket és pontos cselekvési tervet jelöli ki. Mivel kutatásom témája egy konkrét település fejlesztési irányelveit elemzi, így csak a településtervezéshez szükséges dokumentumokat szeretném bemutatni, ezáltal a településrendezési dokumentumok általam nem kerültek feldolgozásra.

Michalkó Gábor írásának megfelelően a területfejlesztésben különösen fontos szerep tulajdonítható a turizmusnak.⁵ Írásában a 2001-ben hatályos Területfejlesztési Konceptióra hivatkozik – de a napjaink érvényben lévő Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióra is igaz állítása –, miszerint megfelelő infrastruktúra kiépítésével és az egyes településekre jellemző specifikus tényezők felismerésével, és azok hasznosításával a jelenleg elmaradottnak számító térségek is bekapcsolhatók lennének a turisztikai iparba. A szerző azonban felhívja a figyelmet arra, hogy ezek a fejlesztési folyamatok kizárólag a táj- és a környezet fokozott figyelembevételével és megóvásával

3 1997. évi LXXVIII. törvény Az épített környezet alakításáról és védelméről, http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30337.316001

4 Kőszegfalvi Gy.-Loydl L. (1999): Településfejlesztés, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

5 Michalkó Gábor (2001): Turizmus és területfejlesztés. In: Beluszky P.-Kovács Z.-Olessák D.: A terület- és településfejlesztés kézikönyve. CEBA Kiadó, Váckisújfalu, pp. 117.

mehetnek végbe. Michalkó Gábor gondolatainak megfelelően megalapozottnak tartom az általam megfogalmazott hipotézist, miszerint Pilisszentkereszt fejlesztéspolitikája várakozásaim szerint a turizmusra épül.

„A turizmus interszektoralis jellegéből fakadóan egyrészt eszköze, másrészt haszonélvezője a területfejlesztésnek. Társadalmi hatásai mellett elsősorban gazdaságélénkítő szerepét kell szem előtt tartani, mivel a fejlesztés alapjául szolgáló források biztosításában meghatározó szerepe van”⁶

Pilisszentkereszt a Pilis-hegység keleti lábánál található medencében helyezkedik el, Budapesttől mindössze 30 kilométerre. A település a Közép-magyarországi régió, azon belül Pest megye része, a statisztikai kistérséget tekintve pedig a szentendreihez sorolható. A falu épphogy beletartozik a főváros agglomerációjának külső gyűrűjébe, mivel Pest megye megyehatárán helyezkedik el. A település sajátosságát képi, hogy két településegységből áll, így a térben, megjelenésben és funkcióban is elkülönülő Pilisszentkereszt – a falu szerepét megtestesítve – és Dobogókő – üdülőterület szerep – közigazgatásilag egybetartozik. Tekintettel a közigazgatási összetartozásra, a két falura vonatkozóan egy településfejlesztési koncepció került kidolgozásra, mely mindkét településrésze általánosságban fogalmazza meg a fejlesztési prioritásokat. Ennek okán a kutatásban elemzett fejlesztési irányelvek annak ellenére, hogy a dolgozat szövegében csak Pilisszentkeresztet említtem, azok ugyanúgy vonatkoznak Dobogókőre, mint Pilisszentkeresztre

A település közúton rendkívül könnyen elérhető, kötöttpályás forgalmi kapcsolat tömegközlekedéssel kizárólag a pomázi HÉV esetében érhető el, a csatlakozás menetrendszerinti Volánbuszok által biztosított. Ezen információk tükrében általánosságban elmondható, hogy a település közlekedési lehetőségei és kapcsolatai korlátozottak, mely kihat mind a helyi lakosság mindennapi életére, mind a térségbe érkező turisták által választott közlekedési eszközre. Nem meglepő tehát, hogy jellemzően a gépjármű forgalom dominál, mely jelentős mértékben megemelkedik a kirándulószезон beálltakor, így elsősorban ilyenkor jelentkezik a megfelelő számú parkolóhely hiánya.

Pilisszentkereszt lakossága jelenleg 2200 főt számlál. A település méretét és a fentiekben részletezett okokat alapul véve, magától értetődő, hogy a falu rendkívül kevés embert tud helyben foglalkoztatni. Akik mégis hely-

6 Michalkó Gábor (2001): Turizmus és területfejlesztés. In: Beluszky P.-Kovács Z.-Olesák D.: A terület- és településfejlesztés kézikönyve. CEBA Kiadó, Váckisújfalu, pp. 113.

ben kaptak munkát, jellemzően a szolgáltató szektorban dolgoznak, vagy önálló vállalkozást vezetnek. A többi lakos nap, mint nap ingázik a munkahelyük vagy az iskolájuk, illetve a lakóhelyük között. Maga a település szlovák és német gyökerekkel bír, bár a németek száma elenyésző a jelentős szlovák etnikum mellett. A 2011-es népszámlálásig hivatalosan Pilisszentkereszt volt az egyetlen olyan magyar település, ahol a nemzetiségiek száma meghaladta a magyarokét. A szlovák kisebbség jelenlétére már csak a tősgyökeres lakosok utalnak, akik maguk között a mai napig szlovákul, vagy szlovák-magyar kevert nyelven beszélnek. A településre érkező látogatóknak valószínűleg a magyar-szlovák kétnyelvű utcatáblák is kuriózumnak hathatnak. A helyiek erősen őrzik szlovák nemzeti öntudatukat, elsősorban a hagyományos ünnepek megtartása révén, legyen szó vallási- vagy régi falusi tradícióról.

Pilisszentkereszt gazdasága elsősorban az idegenforgalomra épül, melyen kívül a település számára sajnos más lehetőség nem is érhető el számottevően. Mivel a falu természeti környezete meghatározó ökológiai jelentőséggel bír, és mivel természetvédelmi területen található, a turisztikai ipartól eltérő ipari tevékenység nem fejlődött ki. A földművelés lehetőségeit korlátozza a község földrajzi elhelyezkedése, hiszen a pilisi medence nem nyújt minőségben és méretben megfelelő talajt a mezőgazdasági műveletekhez. Szintén a megfelelő terület hiányával magyarázható, hogy állattartás kizárólag saját felhasználási céllal fordul elő. Ami a szolgáltatásokat illeti, azok csak a helyben élők alapel látását biztosítják. Az egészségügyi szolgáltatásokat tekintve, véleményem szerint minden szükségletet kielégítenek a helyben található intézmények.

Pilisszentkeresztben a szálláshely értékesítés meglehetősen kezdetleges, hiszen a településen mindössze két helyen szállhatunk meg, nem számolva a falusi szálláshelyeket, mellyel bár sok család foglalkozik, az mégsem meghatározó a falu életében. Dobogókőn ellenben két szálloda is üzemel. A létesítmények kihasználtsága alacsonynak mondható, ami a szállodák elmaradott színvonalával, a szolgáltatások alacsony minőségével és számával, valamint a programkínálat szegényességével magyarázható. Dobogókő területén található a fővároshoz legközelebb eső sípálya, melynek fejlettségi szintje sajnos messze elmarad az ország többi sícentrumától.

Pilisszentkereszt idegenforgalmát elsősorban az aktív turizmus teszi ki, ide értve a természetjáró-, a kerékpáros-, a motoros, a sí- és a vallási turizmus. A települést körülölelő zöld övezet rendkívül gazdag a táji-, természeti- és

kulturális értékekben. A Budapesti Agglomeráció Területfejlesztési Terv⁷ besorolásának megfelelően Pilisszentkereszt és természeti környezete magteremő terület, ökológiai – zöld – folyosó, tájkép védelmi- és vízvédelmi terület. Az Európai Unió természetvédelmi besorolás szerint a település nagy része a Natura 2000 dokumentumban védett területek közé tartozik. Annak ellenére, hogy a község rendkívül gazdag mind a természeti, mind az épített értékekben, sajnos a turisták látogatási ideje maximum egy napra korlátozódik. Ennek többek között az az oka, hogy nincs semmilyen olyan turisztikai attrakció a településen, mely vendégéjszaka eltöltésére készítené az látogatót.

Pilisszentkereszt Önkormányzata 6 fős képviselő-testülettel dolgozik, a polgármester munkáját 6 képviselő segíti. Az intézményben három bizottság, a Pénzügyi Bizottság, a Szociális Bizottság és a Felügyelő Bizottság működik. A korábban említett két kisebbségre való tekintettel a Pilisszentkereszt Szlovák Önkormányzat és a Pilisszentkereszt Német Önkormányzat is felállításra került, méretüket tekintve ezek jelentősen alacsonyabb számú apparátussal dolgoznak. Az önkormányzat fejlesztési beruházási lehetőségét szinte teljes mértékben korlátozza az a tény, hogy a bevételek a falu intézményeinek működtetésén és a falu üzemeltetésén túl más kiadásokat nem fedeznek. A település 2016. évi költségvetése 300 millió forint körüli összegre tehető⁸.

Az elmúlt hat évben számos olyan fejlesztési prioritás kivitelezésre került, melyeket maga a településfejlesztési koncepció is rögzít. A következőekben bemutatásra kerülő beruházásokhoz a költségek döntő többségét az Európai Unió és a Magyar Állam folyósítja, a támogatások nélkül a fejlesztések nem valósulhattak volna meg.

A 2008 és 2010 között zajló fejlesztési Pilisi Zöldút projekt a Dunakanyar három fő turisztikai fogadóterületét – Szentendre, Dobogókő, Visegrád – kívánta fejleszteni.⁹ A település vonatkozásában a cél az volt, hogy Dobogókő vonzóbb turisztikai desztinációként jelenjen meg a kínálatban. A pályázatot Pilisszentkereszt konzorciumi partnereivel közösen nyerte el, így a teljes elszámolható 53 546 800 forintból 18 188 664 forint jutott Pilisszentkereszt

7 2005. évi LXIV. törvény a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről, http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=94524.292407

8 Pilisszentkereszt 2016. évi költségvetése, <http://www.pilisszentkereszt.hu/hatalyos-rendeletek>

9 <http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/05/kmop-3-1-1a-2008-0006-pilisi-zoel-dut-termesztjaro-es-tematikus-turautak-palyazat>

projektrészére, melyet az Európai Unió és a Magyar Állam közösen folyósítottak. A támogatási határfok 84,19% volt, így a településnek közel három millió forintot kellett önrészként biztosítania a munkálatokhoz. A pályázati kiírás értelmében a természetjárás különböző változatainak vonzerejének növelését, az egynapos kiránduló- és tematikus utak, illetve tanösvények kiépítését kellett megvalósítani. A pályázati kritériumok megvalósításának további sarkalatos pontját képezte az erdei pihenők, padok és esőbeálló kialakítása, valamint az erdei tájékozódást segítő információs táblák és irányjelző oszlopok kihelyezése. A Pilisszentkereszt-Dobogókőre eső projektrészt előzetesen 17 624 658 forintra becsülték, melyből 14 838 200 forintot az elnyert támogatásból, míg a fennmaradó 2 786 458 forintot saját tőkéből finanszírozott az önkormányzat.

A Pilisszentkereszt belterületén található utak felújítását már 2010 áprilisában megkezdte a településvezetés a Mester utca felújításával, melyre az önkormányzat 6 991 190 forint vissza nem térítendő támogatást nyert.¹⁰ A fejlesztési hozzájárulást a falu nagyságrendileg azonos összeggel egészítette ki önerőből. A képviselő-testület határozatának megfelelően önálló forrásból került kiépítésre a gyalogút a Mester utcában az óvoda és a Béke utca közötti szakaszon, mely további három millió forint ráfordítást igényelt az önkormányzat részéről. 2010 második felében folytatódtak a közutak megújítását célzó fejlesztések. A Belterületi utak fejlesztésére kiírt pályázaton Pilisszentkereszt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával 160 millió forint teljes mértékben elszámolható hozzájárulást nyert, 70%-os támogatási intenzitással.¹¹ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a teljes beruházás 30%-át a településnek kell önerőből finanszíroznia. A pályázati kiírásnak Pilisszentkereszt esetében csak két utca felelt meg, melyek még nem rendelkeztek szilárd útburkolattal. A teljes beruházási költség 124 192 000 forintra tehető, melyből 86 934 400 forintot az Európai Unió és a Magyar Állam folyósít, míg a fennmaradó 37 256 600 forintot az önkormányzat önerőből fedezi. Tekintettel arra, hogy Pilisszentkereszt Önkormányzata nem rendelkezik ilyen mértékű likviditással, az önrész biztosítása érdekében 51 157 600 forint fejlesztési hitelt vett fel az CIB Banknál.

10 <http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/04/mester-utca-felujitasa>

11 <http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/06/kmop-2-1-1b-09-2009-0025-belteruleti-utak-fejlesztese-pilisszentkereszt-palyazat>

Szintén 2010-ben pozitív elbírálásban részesült a Kisléptékű településközpont fejlesztés pályázati kiírásra benyújtott anyag. A 80%-os támogatás intenzitású hozzájárulás keretén belül a falu maximum 78 969 836 forint befektetéséről dönthetett.¹² Az összeg több mint felét a Fő út – Dobogókői út csomópontban található területen történő közösségi tér kialakítására fordították. Többek között megoldottá vált a zárt rendszerben történő csapadékvíz elvezetése, a tér közepén egy faszerkezetű pódiumot állítottak fel, mely alkalmas kisebb volumenű rendezvények lebonyolítására. Az elnyert támogatásból az előzetes terveknek megfelelően a falu csak 73 millió forintot használt fel, melyhez 13 900 000 forint önrésszel kellett hozzájárulniuk.

A legfrissebb fejlesztési beruházás 2015 őszén zajlott. Az Új Széchenyi Terv Környezet és Energia Operatív Program keretén belül, a Középületek kiemelt jelentőségű épületenergetikai fejlesztése támogatási projekt keretén belül valósult meg az óvoda, az iskola, a közösségi ház és a könyvtár energetikai rekonstrukciója.¹³ A 149 980 015 forintot az Európai Unió és a Magyar Állam bocsátja a település rendelkezésére mint 100%-ban vissza nem térítendő támogatást.

Dolgozatomban alapvetően három területfejlesztési koncepciót vizsgállok. Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK)¹⁴ Magyarország egészére vonatkozóan tartalmazza az észrevételeket. A Pest Megyei Területfejlesztési Koncepció¹⁵ (PM TFK) három kötete közül az első, a Helyzetfeltárás rész tartalmaz a kutatás szempontjából releváns információkat. Ezeknél is kisebb területi egységet ölel fel a helyi szinten elkészített Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Koncepció¹⁶.

A fejlesztési koncepciók feldolgozását deduktív módon végzem. Arra voltam kíváncsi, hogy a felsőbb szinten megfogalmazott irányelvek, milyen mértékben jelennek meg az alsóbbrendű dokumentumokban, továbbá választ szerettem volna arra is kapni, hogy mely szinten foglalkoznak először konkrétan a Pilis-hegységgel, és hogy milyen fejlesztéseket tartanak szükségesnek a pilisszentkereszt-i térséggel kapcsolatban?

12 <http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/07/kmop-5-2-1a-09-2009-0040-falukoezpont-fejlesztes-koezoességi-ter-kialakitasa>

13 <http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2015/10/keop-5-7-0-koezepueletek-kiemelt-jelentosegu-epuletenenergetikai-fejlesztese>

14 Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (2013)

15 Pest Megyei Területfejlesztési Koncepció – Helyzetfeltárás I. kötet (2013)

16 Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Koncepció (2009)

Az elemzés során egyértelműen kiderült, hogy a három tervezet rendkívüli mértékben összhangban áll egymással, hiszen az alsóbb rendű koncepciók kizárólag olyan elemeket tartalmaznak, melyek felsőbb szinten már megfogalmazásra kerültek. Mindenképpen fontosnak tartom azonban kiemelni, hogy az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció meglehetősen nagy témaköröket tárgyal, következésképpen nem részletekbe menően fogalmazza meg az irányelveket, hanem Magyarország egészére átfogó jelleggel ad iránymutatást. Ennek megfelelően a Pilis-hegység csak kétszer kerül említésre, míg Pilisszentkereszt egyáltalán nem jelenik meg a szövegben.¹⁷

Tekintve, hogy a Pest Megyei Területfejlesztési Koncepció már csak Magyarország egy konkrét megyéjét dolgozza fel, magától értetődő, hogy sokkal mélyrehatóbban vizsgálja a fejlesztendő területeket.¹⁸ Mindenekelőtt szeretném megjegyezni, hogy minden lejegyzésre kerülő prioritás megfelel az OFTK-ban foglaltaknak, azon célrendszer megvalósítását szolgálják. A kisebb területi egységre kidolgozott írásban a Pilis-hegységet már számos alkalommal is megemlítik, így többek között a térségben található kiterjedt erdei- és hegyi kerékpárút, illetve turistaútvonal hálózat miatt. A hegységnek továbbá kiemelt szerepet tulajdonít a szöveg az ökológiai térszerkezet megőrzésében. A Kulturális Örökvédelmi Hivatal (KÖH) külön említi Pilisszentkeresztet a 'Történeti települési terület övezet'-ek között, míg a Pilis- és Visegrádi-hegységet a Natura 2000 dokumentum nevesíti külön. A fejlesztési terv kiemeli a tájterhelés csökkentésének fontosságát, melyhez konkrét javaslatokat is tesz. Végül a korábban általam is megfogalmazásra került tény is megjelenik a dokumentumban, miszerint a Pilis-hegység elsősorú célpontja a hétvégi kirándulóknak.

A Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Koncepció középpontjában értelemszerűen maga a falu fejlesztési irányvonalai állnak a középpontban.¹⁹ A koncepcióban foglalt prioritások egyértelműen megfelelnek az OFTK-ban és a PM TFK-ban jegyzetteknek.

Az egymásra épülést tökéletesen példázza, hogy mindegyik tanulmányban megjelenítik azon dokumentumok listáját, mellyel összhangban az adott fejlesztési terv készült. Ugyanakkor érdemesnek tartom megfigyelni, hogy a három vizsgált koncepció alapjául szolgáló dokumentumok elenyésző mértékű

17 Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (2013)

18 Pest Megyei Területfejlesztési Koncepció – Helyzetfeltárás I. kötet (2013)

19 Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Koncepció (2009)

azonosságot mutatnak. Ez többek között azt is bizonyítja, hogy a terület- és településfejlesztés egy rendkívül összetett és komplex folyamat, melynek tervezése esetén számos, korábban megfogalmazott irányelveket tartalmazó tanulmányokkal szükséges a harmonizáció. A Pest Megyei Területfejlesztési Konceptió²⁰ nem megfelelő módon az elsők között hivatkozik az OFTK-ra. A települési szinten kapcsolódó dokumentumként megjelöltek között nincs feltüntetve az OFTK, a vonatkozó jogszabályi rendelkezések esetében kivétel nélkül település- és területrendezési terveket említ.²¹ A megegyező írások alacsony száma mégsem töri meg azt az összhangot, ami a különböző szinteken lejegyzett prioritások tekintetében mutatkozik, hiszen az irányelvek közül mindegyike ugyanazt a jövőképet vetíti előre.

Mindhárom tervezet időtájról egységesen elmondható, hogy elsősorban hosszú- és középtávra fogalmazza meg az iránymutatásokat. Magától értetődő, hogy az országos szintű koncepcióban a hosszú távú fejlesztési célkitűzések dominálnak. A szerkezeti felépítést tekintve a Pest Megyei Területfejlesztési Konceptió nem tárgyalja külön fejezetben a fejlesztési prioritásokat, sem azt, hogy milyen időtávra szólnak.²² A dokumentum végén a Helyzetértékelés, SWOT analízis című fejezet, A fejlesztés lehetséges irányai alponban tárgyalja Pest megye jövőképét. Az elképzeléseket 2030-ra vetítik előre, innen tudható, hogy hosszú távú célokról van szó. A Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Konceptió az előbbihez hasonlóan nem foglalja külön fejezetbe a célkitűzéseket azok időtávjá szerint.²³ Az általánosságban megfogalmazott prioritások a Pilisszentkereszt jövőképe című fejezetben kerültek rögzítésre. Emellett a dokumentum végén található egy táblázat, amely tartalmazza az összes, a koncepcióban jegyzett célkitűzést és a hozzá tartozó időbeli ütemezést. A táblából egyértelműen kiderül, hogy a fejlesztési terv döntő többségben rövid távra tartalmaz iránymutatást, de nem sokkal kevesebb irányelvet határoz meg középtávra sem, míg hosszú távú célkitűzés jelentősen kisebb hányadban került kidolgozásra.

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió az írás végén, A megvalósítás feltételrendszerén belül, Az OFTK megvalósításának pénzügyi eszközei című fejezetben rögzíti a források eredetét.²⁴ A szöveg szerint az eszközrendszer

20 Pest Megyei Területfejlesztési Konceptió – Helyzetfeltárás I. kötet (2013)

21 Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Konceptió (2009)

22 Pest Megyei Területfejlesztési Konceptió – Helyzetfeltárás I. kötet (2013)

23 Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Konceptió (2009)

24 Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (2013)

elsősorban a pénzügyi eszközökre épít, melyeknek a döntő többségét az Európai Unió bocsátja Magyarország rendelkezésére, ami bár a nemzeti költségvetésben szintén elkülönít egy bizonyos keretet az újítások finanszírozására, az arányait tekintve jelentősen alulmarad az Uniós összeghez képest. A PM TFK a területfejlesztéshez biztosított eszközök között elsődlegesen a Pest Megye Önkormányzata által rendelkezésre bocsátott információs- és orientációs eszközöket jelöli meg. Ennek fényében azt szeretnék elérni, hogy a kidolgozott tervzet a magánbefektetések számára javasolt fejlesztési irányokat és területeket jelöljön ki. Pilisszentkereszten a pályázatokhoz szükséges önerőt a település vezetése csak hitelfelvétellel vagy ingatlanleadással tudja előteremteni, azonban a pilisszentkereszti önkormányzat tulajdonában elenyésző számú értékesíthető ingatlan van. Eltérően az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési-, illetve a Pest Megyei Területfejlesztési Koncepciótól a településfejlesztési koncepció nem jelöli meg az Európai Unió forrásokat mint pénzügyi eszközöket

Kutatásom során fontosnak tartottam külön kitérni a Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Koncepcióban foglaltak ismertetésére, hiszen ez az az írás, mely konkrétan a falura irányuló prioritásokat fogalmazza meg.²⁵ Mindenekelőtt szeretném leszögezni, hogy bár a tanulmányt 2009 júniusára datálják, a túlságosan hosszúra nyúlt egyeztetési folyamatok hatásaként csak jóval később került elfogadásra a tervzet, így jelenleg ez az érvényes, hatályban lévő településfejlesztési koncepció. A stratégia kidolgozásához két alapvető információforrást hívtak segítségül. A jelenlegi helyzetfeltárásából és vizsgálatából nyert tények, valamint az önkormányzat és a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által rendelkezésre bocsátott adatok képezik a koncepció alapját. Emellett kiértékeltek a turisztikai kereslet és kínálat sajátosságait is, szintén a helyi és a központi adatok statisztikája alapján. Ennek megfelelően a kínálati oldal elemzéséhez a falu megközelíthetőségét, a település által biztosított kínálatot, a szálláshelyek számát és minőségét, az aktuális gazdasági helyzetet vették alapul, kiegészítve azt az érvényes fejlesztési elképzelések prezentálásával. A keresleti oldal analízise a helyi lakosság, illetve a térségbe érkező látogatók igényeinek feltárását foglalja magában, mely szükségletek azonosítása hozzájárul ahhoz, hogy Pilisszentkereszt hosszú távon élhető településként jelenjen meg, biztosítva a megfelelő életfeltételeket és a megélhetési lehetőségeket.

25 Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Koncepció (2009)

A bevezetésben szintén kitérnek a koncepció kidolgozásában közreműködőkre. Ebből kiderül, hogy a tanulmányterv elkészítéséről az önkormányzati testület határozott, míg tevékenységi hatáskörük növelése érdekében kineveztek egy önkormányzati főépítést, továbbá a munkálatok hatékonyságának fokozása céljából felállítottak egy településfejlesztési munkacsoportot is. Az írás a tervezési folyamat résztvevői között jelöli meg továbbá a civil szervezeteket, a gazdasági-, az üzleti- és a politikai szereplőket. Az önkormányzat érvényesíteni szeretne volna a helyiek akaratát is, amit egy lakossági kérdőív segítségével mért fel. Sajnos az információszerzés ezen formája nem minősült a leghatékonyabbnak, szemben a számos, nagy közönséget vonzó lakossági fórumokkal.

A dolgozat szempontjából releváns információt tartalmaznak a helyi nemzeti- és kulturális értékek megőrzését szolgáló prioritások. A településfejlesztési koncepció ez úttal is célként jelöli meg a Klastrom-projekt megvalósítását.

A gazdaság és az idegenforgalom fejlesztését célzó irányelvek között szintén kívánatosként jelölik meg, hogy a helyi vállalkozások hozzájáruljanak a pilisszentkereszti lakosság helyben történő foglalkoztatásához. Ezt engedmények nyújtásával szorgalmaznák, abban az esetben, ha a vállalat a falubelieket alkalmazza.

Az idegenforgalom és a turizmus fejlesztésének jelentősége abból is egyértelműen látszik, hogy a koncepcióban hosszabb terjedelemben jelenik meg a többi témához képest. A tanulmányterv készítői szükségesként fogalmaztak meg egy részletes idegenforgalmi (turisztikai) stratégia kidolgozását, mely mindamellett, hogy szakmai iránymutatást ad, egy átfogó helyzetelemzés révén Pilisszentkereszt és Dobogókő turizmusának fejlesztését irányozta volna elő, ezáltal hozzájárulva a település versenyképességének növeléséhez. A dokumentum konkrét végrehajtási irányokat jelölt volna ki a falu aktív megjelenése érdekében a rekreációs turizmusban.

A közösségi rendezvényeknek szempontjából a koncepció elavultnak mondható, hiszen a benne foglaltak szerint a fogadóegységek egyfelől felújításra szorulnak, másfelől nem alkalmasak nagy tömegek befogadására. A probléma napjainkban már megoldottnak tekinthető, hiszen 2012-ben átadásra került a Pilisi Szlovákok Központja, amely már alkalmas a nagy volumenű rendezvények lebonyolítására, illetve 2015-ben a Községi ház energetikai korszerűsítésen is átesett.

A település közúti közlekedésére vonatkozóan nagyon fontos és helytálló célkitűzéseket rögzít a szöveg. Azok jelentőségteljes mivoltát bizonyítja, hogy a megfogalmazottak egy része azóta átültetésre került a valóságba.

A tájterhelés csökkentése érdekében tiltó táblák kihelyezését és a szabálysértőkkel szembeni szankciók bevezetését tartják szükségesnek a tervezet kidolgozói az erdész utakat jogtalanul használókkal szemben. A településfejlesztési koncepció kiemelt prioritásként kezeli a kétkerekűsek helyzetét, olyannyira, hogy az országos kerékpárút hálózathoz való csatlakozást mielőbb megvalósítandó feladatként határozza meg. Szintén megvalósításra került az a 2009-ben lejegyzett prioritás, miszerint a település belterületén zajló gyalogos forgalmat biztonságosabbá kell tenni azáltal, hogy a központban található csomópontban gyalogos-átkelőhelyet kell kialakítani. A beavatkozásnak célja volt továbbá az útfelületen a járdaszigetek elhelyezése is, ezáltal az áthaladó gépjárműforgalom lassítása, melynek fő funkció egyértelműen az volt, hogy a baleseti gócpontként megjelölt kereszteződésben mérsékelje a karambolok számát. Ugyancsak a járókelők érdekében gyalogutak létesítését irányozza elő a tervezet, ez azonban a térszerkezet adottságai miatt szinte lehetetlen. Ahogy arra a település általános bemutatásában is utaltam a falu területén rendkívül kevés parkolóhely áll mind a lakosok, mind a turisták rendelkezésére. Ezen probléma mérséklése érdekében az önkormányzat szükségesnek tartja a helyi szabályozási terv és a helyi parkolási rendelet felülvizsgálatát, és indítványozza a fizető parkoló intézményének bevezetését, melynek bevétele további parkírozásra alkalmas terület kialakítását teszi lehetővé.

Az utolsó téma, melyre a helyi településfejlesztési koncepció elemzése során ki szeretnék térni, az a közösségi közlekedés, melynek gyengesége már ismertes Pilisszentkereszt bemutatásából. Ennek megfelelően a kötöttpályás közlekedés jelenleg csak a pomázi HÉV által biztosított, holott Esztergom és Pilisvörösvár is rendelkezik vasúti állomással. Abban az esetben, ha Pilisszántó és Pilisszentkereszt között a 11108-as számú út felújításra kerülne, a két település között megoldottá válhatna a tömegközlekedés egészen Pilisvörösvárig, ahol pedig már adott a vasúti átszállás lehetősége. Ne feledkezzünk meg arról, hogy Esztergom és Pilisszentkereszt között nem csak a kötöttpályás elérhetőség miatt van szükség a buszjáratok beindítására, hanem azért is, mert mint megyeszékhely munkalehetőséget is biztosíthat a pilisszentkeresztieknek.

Összességében a Pilisszentkereszt-Dobogókő Településfejlesztési Koncepcióról elmondható, hogy egy nagyon alaposan kidolgozott tanulmányterv, mely mélyreható helyzetfeltárára és annak elemzésére alapoz. Függetlenül attól, hogy az önkormányzat rendkívül nehéz helyzetben van a felújítási költ-

ségek önrészének előteremtése tekintetében. a 2009-es állapotokhoz képest számos újítást tud felmutatni a település, melynek száma remélhetőleg a jövőben tovább fog emelkedni.

Dolgozatom során Pilisszentkereszt fejlesztési politikáját vizsgáltam. Azokat a fejlesztési pontokat és lehetőségeket igyekeztem feltárni, melyek a település számára valódi potenciált jelentenek az innováció felé vezető út megtalálásához.

Kutatási kérdésként fogalmaztam meg, hogy készültek-e konkrétan a turizmus fejlesztését szolgáló tanulmánytervek? A válasz a feltárt információk alapján igen, sőt bátran ki merem jelenteni, hogy csak a turisztikai szektorra vonatkozóan születtek ilyen jellegű dokumentumok. A Pilisszentkereszt Vendégkártya – mely bizonyos mértékű kedvezményt nyújt a legalább egy vendégéjszakát eltöltő turistáknak – kivételével egyetlen egy tanulmányterv sem került átültetésre a valóságba, és sajnálatos módon a terveknek semmilyen formában nincs további élete. Szeretném leszögezni azonban, hogy a vendégkártya projekt sem mondható teljes mértékben sikeresnek, mivel azt rendkívül kevesen használják. A Dobogókő Fejlesztési Tanulmányterv értelmében egy történelmi tengelyt követve, Pilisszentkeresztről Dobogókő felé haladva tematikus állomásokot építettek volna ki, így a térségbe érkező kirándulók részletesen és interaktív módon ismerkedhettek volna meg a régió múltjával. A tanulmánytervet bemutató videóban szereplő 'üvegépület' rendkívüli ellenállást váltott ki, melyről azt gondolták a természetvédők, hogy egyfajta tükörként működve megzavarhatja az erdő élővilágát, emellett hatással lehet a Föld szívcsakrájának 'dobogó szívének' működésére, melynek következtében Dobogókő veszítene kultikus jelentőségéből. Ezt az elképzelést nem számítva minden esetben a munkafolyamatokhoz szükséges forrás hiánya okozta a megvalósulás kudarcát, így például a Dunakanyar felett, Dömös és Pilisszentkereszt üdülőterülete, a Kakas-hegy közötti libegő sem került kialakításra. Egyedül a Klostromkert kialakítására irányuló terv kivitelezési munkálatai kezdődtek meg, azonban a jelentkező pénzügyi eszközhiány miatt nagyon korai stádiumában félbe is szakadt. A terveknek megfelelően megvalósult volna a klostrom régészeti feltárása és egy kőtár kialakítása is, ahol a földből előkerült maradványok kiállításra kerültek volna. Az archeológiai folyamatok után az apátság rekonstrukciójára került volna az eredeti tervek alapján, ezáltal látogathatóvá téve azt az érdeklődők számára. Az ásatási munkálatokat a turisták számára interaktívvá kívánták tenni a tanulmányterv megálmodói, ennek értelmében szakemberek jelenlétében ők is kutatási munkálatokat végezhetek volna kisebb csoportokban.

Az ismertetettek alapján megállapítható, a fejlődést gátló külső tényezőként egyértelműen a forráshiány jelölhető meg. Az olyan hatalmas volumenű beruházásokhoz, melyet ezek a tervezetek irányoznak elő, hatalmas pénzüsszegekre van szükség, mely pályázat útján nyilvánvalóan nem finanszírozható, így külső, tőkeerős vállalkozók megjelenésére lenne szükség. A kidolgozott tanulmánytervek megvalósulása rendkívül jelentős változást hoznának a település életében, mely többek között gazdasági fellendülést is jelentene. A helyben telepített turisztikai attrakciók magától értetődően a települési önkormányzatnak is jelentős bevételt generálnának, amit a vezetők újabb fejlesztések, vagy a meg nem valósult tervek kiépítésébe investálhatnának. Ahogy arra már többször is kitértem az önkormányzat pénzügyi kerete épp csak fedezi az intézmény és a település működésének költségeit, semmilyen formában nem képes ilyen mértékű beruházásra. Szintén Pilisszentkereszt sajátos helyzetéből adódik azon belső hátráltató tényező, miszerint az esetleges fejlesztések végeláthatatlan feladatmennyiséget rónának az önkormányzatra. Ez alatt azt értem, hogy a Dera-patak mederrendezéséhez gyakorlatilag az egész település telekhatárait újra kell mérni- és kijelölni, illetve a Pilis-hegy lábánál található területek hasznosítása érdekében az átláthatatlan tulajdonosi viszonyokat kellene rendezni. Újabb belső körülményként említhető, hogy a fejlesztési tervek megvalósítását senki nem viseli szívén, sem az önkormányzatban tevékenykedők, sem a helyi lakosok nem tesznek lépéseket a célok realizálása érdekében. Ebből következik azon kérdésemre is a válasz, hogy az önkormányzat milyen eszközökkel kíván hozzájárulni a fejlesztéshez. Megállapítható, hogy a településfejlesztési koncepció elkészítésén túl az önkormányzat nem képes és nem is szándékozik a megvalósításhoz szükséges lépések megtételére. Az azonban továbbra is nyitott kérdés marad, hogy a megfelelő anyagi forrás megléte esetén több hajlandóság mutatkozna-e a munkálatok sürgetésére?

A bemutatásra került adatok és információk alapján egyértelműen bizonyítottnak tekinthető az első számú hipotézisem, mely szerint a fejlesztési irányvonalak elsősorban a turisztikai szektor újítását célozzák. A települési önkormányzat sajnos nem bocsátotta rendelkezésemre a tervezett és végbement projektek adatlapját, a benne foglalt pénzüsszegek titkossága miatt. Egyedül Orosházi úr említette az interjú során, hogy a Klastromkert kiépítéséhez körülbelül három milliárd forint lenne szükséges. Ebből az összegből tudom azt a következtetést levonni, hogy minden, a térségben megvalósítani kívánt fejlesztési projekt ráfordítása nagyságrendileg közel azonos, vagy

több forrást igényelne. Ezen gondolatsor igazolja a második hipotézisemet, miszerint Pilisszentkereszt turisztikai attrakció kínálatában jelentős változást ígérő beruházások finanszírozásához az önkormányzati költségvetés koránt sem elegendő, az kizárólagosan magántőke felhasználásával biztosítható. Az egyéni vállalkozók egyértelmű hiányát pedig a beruházások hiánya jelzi. Amennyiben ismert az a tény, hogy külső tőkét kell bevonni, akkor véleményem szerint a megfelelő körökben történő kapcsolatépítés és a támogatói partnerek felkutatása lenne a célravezető lépés. Sajnálatos módon a harmadik feltételezésem is helyesnek bizonyult, melyet az Orosházi Gézával folytatott interjú támaszt alá. Állításom szerint Pilisszentkereszten a településfejlesztési koncepció kizárólag felsőbb, állami nyomás hatására került kidolgozásra, a gyakorlatban azonban semmi haszna nincsen. Ahogy azt beszélgető partnerem is megfogalmazta, a szabályoknak megfelelően mindig elkészítik a hatályos tervezetet, a benne foglaltakat megvalósításáért azonban nem tesz senki.

Összességében elmondható, hogy Pilisszentkereszt fejlesztéspolitikájának központjában a turisztikai szektor újítása áll. A település természeti adottságait tekintve ez nem meglepő, hiszen a terület rendkívül gazdag a természeti- és környezeti értékekben, azonban szinte kivétel nélkül elmondható minden látványosság esetében, hogy önmagukban, mint turisztikai attrakció, nem állják meg helyüket. Éppen ezért lenne szükség a fejlesztésekre, hogy a látványosságok aktívabban bekapcsolódjanak be a falu turisztikai iparába. Emellett számos olyan, jelenleg még kiaknázatlan lehetőség vár megvalósításra, melyek révén Pilisszentkereszt élre törhetne a Pilis-hegység turisztikai kínálatában, ezáltal több bevételt generálva a település önkormányzatának.

Irodalomjegyzék

Kőszegfalvi Gy.-Loydl L. (1999):

Településfejlesztés, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

Michalkó Gábor (2001):

Turizmus és területfejlesztés. In: Beluszky P.-Kovács Z.-Olessák D.:A terület- és településfejlesztés kézikönyve. CEBA Kiadó, Váckisújfalu

Nemzeti Fejlesztés 2030

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (2013)

Pest Megyei Területfejlesztési Konceptió – Helyzetfeltárás

I. kötet (2013)

Pilisszentkereszt község Önkormányzata Képviselő-testületének 24/2012.

(XI.24) önkormányzati rendelete

az idegenforgalom fejlesztésének támogatásáról, valamint a „Pilisszentkereszt” vendégház-nyitány igénylésének, felhasználásának szabályairól

Pilisszentkereszt-Dobogókő – Településfejlesztési Konceptió (2009)

Süli-Zakar I. (szerk.) (2003):

A terület – és településfejlesztés alapjai. Dialóg Kampusz Kiadó, Budapest-Pécs

1996. évi XXI. törvény A területfejlesztésről és a területrendezésről,

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=26396.314680 Letöltve: 2016. április 15.

1997. évi LXXVIII. törvény Az épített környezet alakításáról és védelméről,

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30337.316001 Letöltve: 2016. április 15.

2005. évi LXIV. törvény a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről,

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=94524.292407 Letöltve: 2016. április 15.

Belterületi utak fejlesztése Pilisszentkeresztben pályázat,

<http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/06/kmop-2-1-1b-09-2009-0025-belterueleti-utak-fejlesztese-pilisszentkeresztben-palyazat> Letöltve: 2016. április 22.

Faluközpont fejlesztés közösségi tér kialakítása,

<http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/07/kmop-5-2-1a-09-2009-0040-falu-koezpont-fejlesztes-koezoesegi-ter-kialakitasa> Letöltve: 2016. április 22.

Faragó László:

A területfejlesztés fogalmi rendszere, <https://www.teir.hu/fg/bevezeto.html#1>
Letöltve: 2016. április 14.

Középületek kiemelt jelentőségű épületenergetikai fejlesztése,

<http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2015/10/keop-5-7-0-koezuepueletek-kiemelt-jelen-tosegu-epueletenergetikai-fejlesztese> Letöltve: 2016. április 22.

Mester utca felújítása,

<http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/04/mester-utca-felujitasa>

Letöltve: 2016. április 22.

Pilisi Zöldút, természetjáró és tematikus túrautak pályázat,

<http://www.pilisszentkereszt.hu/blog/2010/05/kmop-3-1-1a-2008-0006-pilisi-zoeldut>

-termeszetyaro-es-tematikus-turautak-palyazat Letöltve: 2016. április 22.

Pilisszentkereszt 2016. évi költségvetése,

<http://www.pilisszentkereszt.hu/hatalyos-rendeletek> Letöltve: 2016. április 22.

Személyes interjú Baranyák Szilviával

Személyes interjú Orosházi Gézával

**KARI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI
KONFERENCIA**

TANULMÁNYKÖTET

Eger, 2016